

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Ondřej Potůček

Zvláštní vztah? Britsko-americké vztahy v letech 1979-1990

Special Relationship? British-U.S. Relations, 1979-1990

Praha 2011

doc. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu doc. Václavu Horčíčkovi nejen za jeho cenné rady a vstřícnost při konzultaci obsahu této práce, ale i za mimořádnou trpělivost a pochopení pro nástrahy studentského života.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. prosince 2011

Abstrakt

Diplomová práce *Zvláštní vztah? Britsko-americké vztahy v letech 1979-1990* pojednává o povaze vztahů mezi Velkou Británií a Spojenými státy s důrazem na období paralelního vládnutí Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana. Snaží se zjistit, nakolik byl tento vztah opravdu výjimečný a jaká očekávání s ním obě strany spojovaly. Po stručné charakteristice vývoje *zvláštního vztahu* od konce druhé světové války se soustřeďuje především na zahraniční, politické, ekonomické i ideologické vazby mezi velmocemi a jejich politickými představiteli. Poukazuje nejen na základní podobnosti domácí a zahraniční politiky, ale i na tenze a konflikty doprovázející toto spojenectví. Stranou nezůstává ani celkový vliv *zvláštního vztahu* na vztahy s evropskými mocnostmi a Sovětským svazem. Identifikuje unikátnost vztahu jak ve spolupráci jaderné, obranné a zpravodajské, tak v ideologickém a politickém porozumění britské premiérky a amerického prezidenta.

Klíčová slova: Velká Británie, USA, zvláštní vztah, Ronald Reagan, Margaret Thatcherová, zahraniční vztahy, zahraniční politika, ekonomická politika, 20. století

Abstract

Diploma thesis *Special Relationship? British-U.S. Relations, 1979-1990* examines the nature of relations between the United Kingdom and the United States, focusing predominantly on the period of parallel governance of Margaret Thatcher and Ronald Reagan. The aim is to study both the extent to which the relationship was genuinely special and anticipations both countries connected with it. Providing an overview of the development of the *special relationship* after the WWII the paper addresses foreign, political, economic and ideological bonds between the countries and their political leaders. It considers not only the basic similarities of domestic and foreign policies, but also tensions and conflicts accompanying this alliance. The paper also describes the influence of the *special relationship* on the relations with European states and the Soviet Union. The uniqueness of the *special relationship* is identified in both the nuclear, defence and intelligence cooperation and in the British Prime Minister's and American President's ideological and political comprehension.

Key words: United Kingdom, United States of America, special relationship, Ronald Reagan, Margaret Thatcher, foreign relations, foreign policy, economic policy, 20th century

OBSAH

1. ÚVOD.....	7
1.1 Vymezení tématu a struktura práce.....	7
1.2 Metodologie.....	9
1.3 Vymezení klíčových pojmů.....	10
1.4 Zhodnocení zdrojů.....	11
1.5 Zvláštní vztah – předpoklady a roviny.....	13
2. BRITSKO-AMERICKÉ VZTAHY V LETECH 1945-1979.....	18
2.1 Nastavení pravidel hry (1945-1963).....	18
2.1.1 Suezská krize.....	20
2.1.2 Konsolidace vztahů po roce 1956.....	22
2.2 Nehraje každý jinou ligu? (1963-1973).....	24
2.3 Hraje se dál (1974-1979).....	26
3. VÝCHODISKA.....	29
3.1 Spojené státy a Ronald Reagan.....	29
3.2 Spojené království a Margaret Thatcherová.....	38
3.3 Společné rysy.....	46
4. PROJEVY VZTAHU.....	50
4.1 Sibiřský plynovod a aféra Westland.....	52
4.2 Válka o Falklandy.....	56
4.3 Grenadská invaze, bombardování Libye a aféra Irangate.....	59
4.4 NATO, jaderná spolupráce a SDI.....	64
4.5 Evropa vs. Amerika.....	67
5. ZÁVĚR.....	70
PRAMENY A LITERATURA.....	73
PŘÍLOHY.....	82

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- ABM – *Anti-Ballistic Missile Treaty* – Smlouva o protiraketové obraně
- CFPS – *Centre for Policy Studies* – britský konzervativní ‘think tank’
- CFSP - Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropy
- CIA – *Central Intelligence Agency* – americká Ústřední zpravodajská služba
- CND - *Campaign for Nuclear Disarmament* - Kampaň za jaderné odzbrojení
- CSRA-78 – *Civil Service Reform Act* – americký zákon o veřejných službách (1978)
- EHS – Evropské hospodářské společenství
- ERM – *Exchange Rate Mechanism* – evropský mechanismus směnných kurzů
- ES – Evropské společenství, později Evropská unie
- FCO – *Foreign and Commonwealth Office* – britské Ministerstvo zahraničí
- INF - *Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty* – smlouva o jaderných střelách středního doletu
- MI6 – *Military Intelligence Deputy 6* – neoficiální název pro *Secret Intelligence Service* – britskou tajnou službu
- MMF – Mezinárodní měnový fond
- NATO – *North Atlantic Treaty Organisation* – Organizace severoatlantické smlouvy
- NDR – Německá demokratická republika
- NSDD-54 – *National Security Decision Directive* – americká direktiva pro národní bezpečnost č. 54
- OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development* – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- OECS – *Organisation of Eastern Caribbean States* - Organizace východokaribských států
- OSN – Organizace spojených národů
- SALT – *Strategic Arms Limitation Talks* – Rozhovory o omezení strategických zbraní
- SDI – *Strategic Defense Initiative* – Strategická obranná iniciativa
- SEA – *Single European Act* – Jednotný evropský pakt
- TRA – *Tax Reform Act* – americký daňový zákon
- USA – *United States of America* – Spojené státy americké
- UTC - *United Technologies Corporation* – americká společnost dodávající mj. i letecké technologie
- ÚV KSSS – Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svaz

1. ÚVOD

1.1 Vymezení tématu a struktura práce

V březnu roku 2003 provedly Spojené státy invazi do Iráku, s cílem svrhnout diktátorský režim Saddáma Husajna obviněný z držení zbraní hromadného ničení. Jedinou zemí, která se svou vojenskou silou k akci připojila, byla Velká Británie. Vysvětlení tohoto faktu hledají mnozí ve *zvláštním vztahu*. Vztahu, který v tuto chvíli již má svoji historii.

Velká Británie a Spojené státy se v mezinárodním vývoji po druhé světové válce ocitly ve vzájemně si kontrastujících pozicích. Zatímco Spojené státy nabývaly na síle jako ekonomický, vojenský a politický hegemon, Velká Británie se přes veškeré snahy propadala z výšin imperiální dominance do průměrnosti regionální mocnosti. Změněná konstelace sil, doplněná o vzestup Sovětského svazu, a především realitu studené války, nutila oba státy k hledání mezinárodní spolupráce. Zahraničně-politická strategie obou států považovala spojenectví s jejich atlantickým protějškem za klíčové, a to především z hlediska naplňování svých národních a bezpečnostních zájmů. Prolínáním společných cílů, i díky politickým, ekonomickým, vojenským i kulturním kontaktům, se mezi Spojenými státy a Velkou Británií vytvořil vztah, který byl politology a historiky, inspirovaný se ve Winstonu Churchillovi, nazván *zvláštním*. Tím definuje svou přidanou hodnotu a kvalitativní odlišnost oproti vztahům navázaným s jinými státy. Cílem mé práce je analyzovat tzv. *zvláštní vztah* mezi oběma mocnostmi v letech 1979-1990, v období vlády Margaret Thatcherové. Bližší seznámení s touto érou a dobou přináší mnoho otázek. Ty, které jsem si s výzkumným záměrem položil já a tato práce na ně hledá odpovědi, jsou následující: Lze ve sledovaném období hovořit o nadstandardní kvalitě vztahů mezi anglosaskými velmocemi? Jaká očekávání měly obě strany od tohoto vztahu? Jak tato očekávání ovlivnila jejich politiku vůči SSSR a Evropě? Byla vzájemná kooperace ohrožena vzájemnými konflikty? Jaký vliv měly na vztah osobnosti vedoucích státníků Ronalda Reagana a Margaret Thatcherové?

Přednostně se ve své analýze soustředím na období, kdy Ronald Reagan a Margaret Thatcherová vládli paralelně ve svých zemích, tedy na léta 1981-1988. Volbou struktury práce jsem se snažil klást důraz na oblasti, které považuji z hlediska analýzy za důležité: na stručný vývoj britsko-amerických vztahů po druhé světové válce; ideovou souhru Margaret Thatcherová a Ronalda Reagana a s tím související

vývoj domácí politiky obou zemí a klíčové mezinárodní události dotýkající se *zvláštního vztahu*. Rovněž v práci akcentuji spíše britský pohled a postoj ke zkoumaným otázkám, což je dáno především povahou pramenů a literatury, ke kterým jsem měl přístup.

Práce je rozdělena do pěti samostatných kapitol. První kapitola se mimo vymezení tématu, metodologie, klíčových pojmů a zhodnocení zdrojů věnuje obecným předpokladům, které sehrály svou roli při vytváření a udržování *zvláštního vztahu*. Rovněž představuje základní roviny, pilíře spolupráce, na kterých vztah stál. Jedná se o taková odvětví součinnosti, která nemusela být vždy přímo ovlivněna výkyvy ve vřelosti britsko-amerických vztahů. Zároveň kapitola odkrývá i několik okrajových aspektů spolupráce, které ovšem mohly mít na vývoj vztahů větší vliv, než by se na první pohled mohlo zdát.

Kapitola druhá stručně přibližuje klíčová místa ve vývoji *zvláštního vztahu* mezi Velkou Británií a Spojenými od konce druhé světové války do roku 1979. Výchozím bodem této části práce je devastující konflikt, který svedl obě mocnosti k nevídané spolupráci, která ovšem jeho ukončením neměla skončit. Konečným bodem je pak vítězství konzervativní strany ve volbách v květnu 1979 a nástup Margaret Thatcherové do křesla premiérky. Tento exkurs umožňuje vnímat 80. léta v celkovém kontextu anglo-amerických vztahů bez jejich násilného vytržení na pouhé jedenáctileté období. Ač je zřejmé, že další členění celé éry je vždy schematizující, přesto jsem se pokusil vysledovat další kratší dějinné úseky, které nesou pro *zvláštní vztah* určité společné znaky.

Třetí kapitola charakterizuje obecné zásady politik Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana. Vzhledem k tématu práce je pozornost věnována především politice zahraniční, nicméně k vytvoření plastického obrazu a k důslednějšímu pochopení sblížení obou států, je třeba dotknout se i vnitřních struktur a aspektů politiky domácí, především pak politiky hospodářské. Stranou nezůstává ani ideové pozadí obou administrativ či osobnostní rysy obou státníků a jejich vzájemné vztahy. Tím se vytvoří prostor pro hledání základních paralel (i rozdílů) mezi oběma zeměmi v závěru kapitoly.

Kapitola čtvrtá se soustřeďuje na vybrané mezinárodní události zkoumaného období, které se úzce dotýkaly britsko-amerických vztahů. Z nejvýznamnějších událostí se detailněji věnuji kauze sibiřského plynovodu, aféře Westland, válce o Falklandy, invazi na Grenadu, leteckému útoku na Libyi, aféře Irangate, NATO, jaderné spolupráci a *Strategické obranné iniciativě* (SDI), nicméně zmiňuji i další problematiku. Tyto

události se mi staly kulisou pro analýzu *zvláštního vztahu* a právě třetí a čtvrtou kapitolu považuji za stěžejní části své práce.

V závěru promítám dílčí poznatky z jednotlivých částí práce do celkového shrnujícího zobrazení.

1.2 Metodologie

Při zpracování své práce jsem uplatnil širší metodologický přístup historického institucionalismu. Ten hledá souvislosti mezi sociálním, politickým a ekonomickým chováním aktérů v daném institucionálním rámci a vysvětluje jejich změny v čase. Orientuje se především na makrospolečenské procesy a spoléhá především na případové studie.¹ Domnívám se, že *zvláštní vztah*, vzešlý především z druhé světové války, takový institucionální rámec představoval a byl v interferenci s rámci dalšími, jako např. se studenou válkou, zapojením obou zemí do obranného společenství NATO nebo kulturními reáliemi obou zemí.

Vypracování diplomové práce předcházela důkladná heuristika, kdy byly shromážděny primární i sekundární materiály. Jeden celek tvořily prameny politické a administrativní, které jsem vybíral na základě jejich relevantnosti a dostupnosti ke zkoumanému tématu. Druhý celek pramenů představovaly především záznamy rozhovorů, diskuzí nebo telefonátů. Zde jsem uplatnil metodu kritické diskurzivní analýzy, jejímž cílem je na základě analýzy obsahu dialogů identifikovat důležité charakteristiky jejich účastníků i povahy a vývojové dynamiky jejich vztahů.² Biografická metoda byla využita především při zkoumání osobních pramenů dvou hlavních aktérů, tedy prezidenta Ronalda Reagana a premiérky Margaret Thatcherové. Částečně jsem si vypomáhal i metodou komparativní, jejího potenciálu konfrontace pramenů. Deskriptivní metodu jsem volil vždy především k uvedení do problematiky jednotlivých tematických celků tak, aby mi poskytla výchozí pozici pro následnou analýzu. Analytická metoda mi posloužila k formulování závěrů i odpovědí v rámci

¹ TILLY, Charles: *Big structures, Large Processes, and Huge Comparisons*, Russell Sage Foundation Press, New York 1984.

IMMERGUT, Ellen: *Paradigms of Change in Political Science: Historical-Institutionalism in Political Science and the Problem of Change*, in: WIMMER, Andreas and KÖSTLER, Reinhart (eds.): *Understanding Change: Models, Methodologies, and Metaphors*, Palgrave, Basingstoke 2005, s. 237-259.

² DRULÁK, Petr a kol.: *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, Portál, Praha 2008.

deklarovaného výzkumného záměru. Vždy jsem se snažil k primárním i sekundárním materiálům přistupovat kriticky, vzhledem k jejich autorství, povaze i okolnostem vzniku.

1.3 Vymezení klíčových pojmů

V následujících odstavcích je nutné věnovat prostor vymezení nejdůležitějších pojmů, se kterými je v práci operováno. Stěžejní *terminus technicus* je dozajista *zvláštní vztah*, anglicky *special relationship*, který lze v odborné terminologii považovat za již dlouhodobě ustálený výraz. V této diplomové práci je užíván a chápán především jako označení pro blízké a přátelské spojenectví dvou států, Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku a Spojených států amerických, které je různou mírou spolupráce demonstrováno v politické, ekonomické, diplomatické, vojenské i kulturní oblasti. Tato spolupráce je takového charakteru, že ji obě strany považují za výjimečnou v kontrastu k ostatním zemím. Termín sám o sobě nestanovuje ani žádnou univerzální míru vzájemné spolupráce, ani nevylučuje možnou disharmonii politik mezi státy.

Ke zpřesnění určité dvojakosti *zvláštního vztahu* je použito rozlišení jeho svou aspektů - *důležitosti* a *kvality*.³ V prvním případě se má na mysli především význam vztahu pro jednu nebo druhou stranu. Klesající nebo stoupající trend *důležitosti* vztahu nemusí mít nutně vliv na jeho *kvalitu*, kterou se má na mysli především ochota jednotlivců či skupin nadále pracovat v úzké spolupráci.

O tom, jaké existovaly pro tento svazek předpoklady i jaké byly (nebo mohly být) jeho základní roviny, pojednává samostatná podkapitola.

Další terminologická poznámka je věnována použití zkratk. Jelikož se ve zkoumané oblasti vyskytuje množství zkratk, jejichž překlad do českého jazyka by mohl působit nejen kostrbatě, ale i česká odborná literatura je již používá v ustálených cizojazyčných zkratkách (např. NATO, SALT, ABM), používány jsou tak i v této práci.

Pro čtenářsky vstřícnější text jsou pro oficiální název Spojené království Velké Británie a Severního Irsku užívány zkrácené verze (Spojené království, Velká Británie, Británie) či synonyma v podobě Londýn či ostrovní království. Podobně pro Spojené

³ Zde vycházím z konceptu Alana Dobsona, který považuji za přínosný. Viz DOBSON, Alan: *Anglo-American Relations in the Twentieth Century: Of friendship, conflict and the rise and decline of superpowers*, Routledge, New York 1995, s. 138.

státy americké je užito výrazů Spojené státy, USA či Washington a pro Svaz sovětských socialistických republik zkratkou Sovětský svaz, SSSR nebo Sověti.

1.4 Zhodnocení zdrojů

Vzhledem k povaze tématu tvořily velkou většinu zdrojů, ze kterých bylo čerpáno pro tuto práci, anglicky psané prameny a literatura. V omezené míře jsem využil i literatury napsané v jazyce českém.

Skutečnost, že velké množství dokumentů britské a americké vlády je přístupná pomocí internetové sítě, mi umožnila využívat digitální archivy, a tak čerpat z primárních pramenů. Neobyčejně přínosná se v tomto směru stala webová databáze *Margaret Thatcher Foundation*, která spolupracuje s *British National Archives* a umožňuje tak přístup k tisícům historických dokumentů vztahujících se nejen k samotné vládě premiérky, ale k celé její éře. Díky aktualizaci dokumentů mi bylo umožněno pracovat i s prameny, které byly odtajněny až v nedávné době (2010). Z amerického prostředí mi podobným způsobem posloužily datové archivy *The Ronald Reagan Foundation and Library* a *American Presidency Project*, které poskytují přístup k dosud odtajněným americkým vládním dokumentům i osobním dokumentům amerických prezidentů. Dalším zdrojem informací mi byly dokumenty, které lze nalézt na oficiálních stránkách institucí – Bílého domu, Britského parlamentu, sídla britského předsedy vlády nebo ministerstev zahraničních věcí obou zemí. Z hlediska povahy pramenů se jednalo především o stranické tajné i veřejné dokumenty, projevy, tiskové konference i korespondenci státníků, záznamy rozhovorů z jednání kabinetu, memoranda a svodky velvyslanců či vládních poradců. Z memoárové literatury jsem nejvíce těžil z autobiografií Margaret Thatcherové *Roky na Downing Street* a Ronalda Reagana *Život jednoho Američana: Paměti prezidenta*, které mi poskytly nejen důležité informace vládního i osobního charakteru, ale i vzhled do ideových orientací, myšlenkových pochodů a chování obou státníků. Z další memoárové literatury jsem se snažil sledovat i názory klíčových ministrů zahraničí George Shultze a Geoffreyho Howa obsažené v jejich dílech *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State* a *Conflict of Loyalty*. Tento typ primární literatury jsem vždy využíval s vědomím svůdné autostylizace, která ohrožuje každého, kdo se rozhodne pojednat o svém životě. České zdroje dostatečnou pramennou základnu nenabízejí. Bohužel jsem nemohl využít služeb Archivu Ministerstva zahraničních věcí, jelikož dokumentace československé vlády

k mezinárodnímu dění v 80. letech ještě není zpracována a zpřístupněna. Depozitář Národní knihovny ukrýval tři ročníky britského deníku *The Guardian*, který nabízí především středo-levý pohled na zkoumanou problematiku.

Sekundární literaturu jsem využíval především k získání obecného přehledu o zkoumané problematice. Velmi přínosná byla v tomto směru monografie profesora Durhamské univerzity Johna Dumbrella *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*. Jedinečnost knihy tkví ve skutečnosti, že nabízí ucelený obraz o *zvláštním vztahu* v delším časovém horizontu a je tedy možné porozumět jeho komplexnosti. Podobným stylem, ale s větším tematickým záběrem, napomáhá k porozumění tématu významná kniha *The United States and Western Europe since 1945: From "Empire" by Invitation to Transatlantic Drift* od norského historika a současného ředitele Nobelova institutu Geira Lundestada. Silou této syntézy je hlavně její široký záběr a inspirativní analýza souvislostí. Z odborných počínů představujících pohled z ostrovního království považuji za klíčovou především práci Paula Sharpa *Thatcher's Diplomacy: the revival of British foreign policy* a práci Petera Byrda *British Foreign Policy under Thatcher*, které podávají ucelený přehled o zahraniční politice a zahraničních vztazích v éře Thatcherové. Americké prostředí, pozici prezidenta a povahu jeho moci, mi pomohla prozkoumat především kniha *Triumphs and Tragedies of the Modern Presidency: Seventy-six case studies in presidential leadership* od ředitele instituce *Center for the Study of the Presidency and Congress* Davida Abshira. Obecný přehled o americkém prostředí podává kniha *Contemporary America* od autorského týmu Russela Duncana a Josepha Goddarta.

Z časopiseckých studií mi poskytl mnoho inspirace především profesor historie a mezinárodních vztahů na Cambridge David Reynolds (např. článek *Rethinking Anglo-American Relations* nebo *A 'special relationship'? America, Britain and the International Order since the Second World War*, který se anglo-americkým vztahem dlouhodobě zabývá. Vítaný vzhled do postavení Velké Británie mezi Evropu a Amerikou podává článek *The Special Relationship and European Integration* od Alana Dobsona, ředitele *Transatlantic Studies Association*.

Anglicky psaná literatura zabývající se alespoň okrajově *zvláštním vztahem* je natolik široká, že to ostře kontrastuje s nedostatkovou literaturou českou. Z vydaných prací se tématu mé práce dotýká hlavně Lukáš Petřík se studií *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana* a Petr Suchý s knihou *Reagan a říše zla: Vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*.

V prvním případě provedl autor obsáhlou analýzu ideového pozadí „konzervativní revoluce“, nicméně se domnívám, že na některých místech autor přespříliš promítl do svých závěrů i své politické přesvědčení. V případě druhém mi práce Petra Suchého posloužila především v orientaci v americko-sovětských vztazích a fungování Reaganovy administrativy. Inspirující přehled poválečného období ve strukturách studené války podává Petr Luňák ve své knize *Západ: Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*.

V českém prostředí se mi nepodařilo objevit publikovanou monografii, která by se *zvláštním vztahem* zabývala, ať už obecně či v nějakém vytyčeném období britsko-amerických vztahů. Stejným tématem se sice zabývala bakalářská práce Barbory Šohájkové *Britsko-americké vztahy v éře Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana: Možnosti a limity zvláštního vztahu*, a ač autorka britsko-americké vztahy poměrně dobře přiblížila na třech případových studiích, svým celkovým záběrem zůstala v hranicích požadavků této úrovně akademické práce. Pokud v ničem jiném, alespoň v tematické originalitě spatřuji přínos své práce pro českou vědeckou obec.

Celkově je nutno mít na paměti, že řada vládní dokumentů vztahujících se k tématu stále ještě podléhá utajení a budou zpřístupněny až s postupem času. Ač si nemyslím, že by výrazně změnily obecný náhled na problematiku, mohou přinést důležité informace v dílčích otázkách a přispět tak ke zpřesnění závěrů.

Veškeré citace jsem překládal vlastními jazykovými schopnostmi. Dopustil-li jsem se na některém místě významového posunu, nebylo to mým záměrem.

1.5 Zvláštní vztah – předpoklady a roviny

Jedním z nejdůležitějších předpokladů, který umožnil sblížení Británie a Spojených států, byl jejich dlouhodobý politický a hospodářský vývoj i změny v postavení obou států v mezinárodním měřítku. Oficiálně je vznik samotného termínu *zvláštní vztah* připisován Winstonu Churchillovi, který ho za druhé světové války několikrát použil. Churchill byl přesvědčen jak o existenci *zvláštního vztahu* mezi Británií a USA, tak o nutnosti ho nadále udržovat. Nejvíce je zrod termínu spojován s Churchillovým projevem v americkém Fultonu, kde mj. prohlásil, že míru nemůže být dosaženo bez „*bratrského spolenectví anglicky mluvících národů...to znamená bez*

*zvláštního vztahu mezi britským Commonwealthem a impériem a Spojenými státy.*⁴ Nicméně, v britských diplomatických kruzích se zájem o spolupráci s USA dá vysledovat již od začátku 20. století.⁵ Spolupráce obou zemí v první světové válce může posloužit jako další příklad sblížení. Velká Británie si uvědomovala rostoucí moc Spojených států a zvažovala možnosti, jak využít (a případně kontrolovat) její potenciál pro oboustranný prospěch. Jak připomíná David Reynolds, spíše než jako jakousi metafyzickou entitu je *zvláštní vztah* nutné vnímat i jako britskou diplomatickou strategii.⁶ Definitivně se konvergence politik obou států projevila v úzké spolupráci během druhé světové války, která neměla skončit společně s válkou. Ke spolenectví oba státy vedly společné zájmy v mezinárodní politice, které se v dalších letech ukázaly jako perzistentní.

Dalším významným faktorem blízkosti obou zemí je dozajista jejich společný jazyk, ačkoli ani to se neobešlo bez drobných problémů. Churchill vypovídá o nejasnostech, které způsobilo odlišné užití slova *to table* v britské a americké angličtině.⁷ To ale nic nemění na obrovském a využívaném potenciálu pro komunikaci, kterou společný jazyk nabízí. Velmi podobné socio-kulturní prostředí slouží k vzájemnému porozumění a chápání opačné strany a otvírá prostor pro mnoho kontaktů v této oblasti – i k vzájemnému ovlivňování.

Lze se domnívat, že státoprávní uspořádání, podpořené historickým vývojem obou zemí, přes všechny rozdíly, zanechává jistou podobnost v hodnotové orientaci většinového obyvatelstva. V nejobecnější rovině je myšlena především víra v demokratické státoprávní uspořádání a ve svobodu jednotlivce. Tím vzniká předpoklad ke spolupráci, jež vychází ze státní ideologie. Skrze toto ideologické paradigma se formují i zásady zahraniční politiky.

⁴ *The Churchill Centre and Museum at the Churchill War Rooms, London* [online]. March 5, 1946 [cit. 2011-10-31]. The Sinews of Peace, Westminster College, Fulton, Missouri. Dostupné z WWW: <<https://www.winstonchurchill.org/learn/speeches/speeches-of-winston-churchill/120-the-sinews-of-peace>>.

⁵ Např. z hlášení lorda Selborna, prvního lorda admirality, z roku 1905: „*Není žádného státníka či strany, kteří by nepovažovali srdečné přátelství se Spojenými státy za hlavní cíl a objekt britské zahraniční politiky.*“ Viz Lord Selborne, Admirálské memorandum, February 24, 1905, in: BOURNE, Kenneth: *Britain and the balance of power in North America, 1815-1908*, Longman, London 1967, s. 381.

⁶ REYNOLDS, David: *Rethinking Anglo-American Relations*, International Affairs, 1988-9, Vol. 65, No. 1, s. 98.

⁷ CHURCHILL, Winston: *Second World War, vol. III: The Grand Alliance*, Mariner Books, New York 1985, s. 609. Zatímco v britské angličtině se sloveso *to table* používá s významem „předložit k projednání“ (např. návrh, téma apod.), Američané sloveso používají přesně naopak, tedy ve smyslu „odložit projednávání“ (návrhu, tématu).

Po druhé světové válce platil zájem Británie o kooperaci se Spojenými státy za jednu ze základních premis její obranné politiky.⁸ Skrze ni mělo být vlastně dosaženo i dalších dílčích cílů: vytvoření a udržení jaderného potenciálu a zachování vlivu na světové dění.

Jedním z pilířů *zvláštního vztahu* se stalo vojenské spojenectví, které především sdílelo závazky v rámci NATO. Spolupráce se projevovala v ochotě obou zemí udržovat vojenské kontingenty na hranicích se zeměmi Varšavské smlouvy i při překonávání institucionálních i politických krizí (např. vystoupení Francie z NATO). Jako další příklad může posloužit využívání britských základů Američany při akcích v Evropě i mimo ni či intenzivní kooperace při umístování strategických střel pro obranu Evropy (např. *Thor*, *Pershing*).⁹

Za další rovinu je možné označit spolupráci jadernou. Ač v desetiletích po druhé světové válce prodělala mnoho výkyvů, zvláště od 60. let se spolupráce na jaderných programech stala pojítkem nejen mezi politiky obou států, ale i mezi vědci, úředníky, inženýry a soukromými firmami. Sdílení a výměna informací vedly k urychlení vývoje atomové bomby v obou státech i ke sdílení jaderných technologií a zbraní. Detailněji je o tomto tématu pojednáno v následující kapitole.

Dále nelze opomenout kooperaci, která se postupně vytvořila v oblasti zpravodajské. Byla navázána úzká spolupráce mezi britskou a americkou tajnou službou. Sdílení zpravodajských informací, vytvoření vazeb mezi řídicími centry či vzájemná výměna osob (např. mezi CIA a MI6) vedla k posílení důvěry mezi spojenci i k efektivnější operační činnosti. Rovněž je třeba podtrhnout shodu panující v otázce vývoje a užití zpravodajských praktik, která je odlišná od ostatních spojenců.¹⁰

Neméně významným elementem, který vždy zasahoval do britsko-amerických vztahů, byla míra osobních sympatií, které se vytvořili nejen na úrovni nejvyšších státních představitelů, ale i jejich služebně nižších spolupracovníků. Přesná míra ovlivnění celkové spolupráce osobními svazky hlavních představitelů státu, tedy britským premiérem a americkým prezidentem, je sice poměrně těžko zjiřitelná, nicméně, vezmeme-li v potaz vliv vedoucích státníků minimálně na celkovou linii

⁸ CROFT, Stuart a kol.: *Britain and Defence 1945-2000: A Policy Re-evaluation*, Pearson Education Ltd., Edinburgh 2001, s. 24.

⁹ BALL, Simon: *British Defence Policy*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, Blackwell, Oxford 2005, s. 542-546.

¹⁰ CHAO, Pierre - NIBLETT, Robin, *Trusted Partners: Sharing Technology within the U.S.-UK Security Relationship*, Centre of Strategic and International Studies [online]. May 26, 2006 [cit. 2011-10-31]. Dostupný z WWW: <<http://csis.org/publication/trusted-partners-sharing-technology-within-us-uk-security-relationship>>.

zahraničně-politické strategie a komunikace své země, neměl by být význam této roviny pro stav vzájemných vztahů podceňován. V tomto ohledu Británie a Spojené státy vynikaly ve zvyku vzájemně konzultovat svá stanoviska a postoje k mezinárodnímu dění. Do této oblasti je nutno započítat a vyzdvihnout i neformální diplomatické styky mezi lidmi pracujícími ve vládních administrativách či čistě osobní vazby některých obyvatel obou zemí. Vzhledem ke složitému procesu formulování a tvorby zahraniční politiky obou států nelze přehlédnout i aspekty jako lobbying či veřejné mínění, jež vztahy mezi Británií a Spojenými státy rovněž formovaly.¹¹

Dalším diskutovaným rysem *zvláštního vztahu* je jeho vnímání z pohledu zúčastněných stran, které nebylo vždy na obou stranách Atlantiku stejné a neustále se vyvíjelo. Představu poválečné Velké Británie o své roli vůči Spojeným státům trefně vystihuje anonymní verš z roku 1945 z jednání o americké půjčce:

*Ve Washingtonu Lord Halifax,
pošeptal lordu Keynesovi:
Je pravdou, že oni mají peníze,
my zas máme hlavu.*¹²

Velká Británie vnímala svou roli jako otcovskou, tedy vést v mezinárodních otázkách diplomaticky nezkušený Washington, který rychle nabyl velké moci, tak, aby to bylo prospěšné pro obě země. Washington zase vždy nepřikládal spolenectví tak velkou *důležitost*, jak by si Británie přála. Z tohoto pohledu i z čistě zřejmé asymetrie v ekonomické, politické i vojenské síle obou zemí, vyplývala nerovnost spojeneckého svazku.

V neposlední řadě je třeba zmínit, že spolenectví bylo ve zkoumaném období jistě podpořeno definováním společného nepřitele, Sovětského svazu a dalších států, do jejichž politiky SSSR zasahoval. Rovněž společná obava z šíření komunismu a hrozba jaderné války přispěla k tomu, že Velká Británie a Spojené státy sdílely stejné globální bezpečnostní zájmy.

¹¹ KAUFMAN, Will – MACPHERSON, Heidi (eds.): *Britain and the Americas: Culture, Politics, and History*, ABC-CLIO, Oxford 2005, s. 926-931.

¹² V originále ve znění: „In Washington Lord Halifax/Once whispered to Lord Keynes/It's true they have the money bags/But we have all the brains.“ In: REYNOLDS, David: *A 'special relationship'? America, Britain and the International Order since the Second World War*, International Affairs, 1985-6, Vol. 62, No. 1, s. 2.

* * *

Při hledání předpokladů pro vytvoření *zvláštního vztahu* je nutné podívat se na vývoj mezinárodních vztahů před rok 1940. Již od počátku 20. století se dají vysledovat tendence ke sdílení některých společných zájmů Spojených států a Velké Británie. Přes značnou konkurenci obou států, především v ekonomické oblasti, se tento trend měl šanci potvrdit při mezinárodních krizích a definitivně našel svou podobu v úzké spolupráci za druhé světové války. Společný jazyk, kulturní prostředí, hodnoty i státoprávní uspořádání vyznávající demokratické zřízení významně přispívalo ke vzájemnému porozumění a napomáhalo k intenzivnější kooperaci. Co se týče základních rovin, ve kterých je zvláště vhodné vnímat unikátnost vztahu mezi oběma státy, patří mezi ně spolupráce vojenská, jaderná a zpravodajská. Vyloučit nelze ani nestabilní, ale přesto důležité, osobní vazby mezi státníky, diplomaty i obyčejnými občany obou zemí. Stejně tak nelze podceňovat ani vymezení společného nepřítele a tedy i sdílení globálních bezpečnostních zájmů.

2. BRITSKO-AMERICKÉ VZTAHY V LETECH 1945-1979

2.1 Nastavení pravidel hry (1945-63)

Z hlediska vývoje britsko-amerických vztahů je dozajista důležitým milníkem druhá světová válka. Pro Velkou Británii se potřeba spojení se Spojenými státy stala otázkou národního přežití, zvláště po porážce Francie nacistickým Německem. S úlevou přijala zprávu o schválení *Zákona o půjčce a pronájmu* (Lend-Lease Act) Kongresem v březnu 1941, který ji poskytl významnou materiální a finanční pomoc.¹³ V průběhu války tyto dvě velmoci, bojující bok po boku v Evropě, v Severní Africe a na Dálném východě, navázaly úzkou politickou i ekonomickou spolupráci. Ta se odrazila i na interpersonální úrovni ve sblížení Franklina Delano Roosevelta a Winstona Churchilla. Obě mocnosti kooperovaly při výstavbě poválečného liberálně-demokratického uspořádání, jehož důležitou složkou je volný trh. Společně měly velký vliv na implementaci Bretton-woodského měnového systému fixujícího mezinárodní měnové kurzy a vznik Mezinárodního měnového fondu (MMF) a Světové banky.¹⁴

Partnerství mocností však nejde označit za rovné. Zatímco Spojené státy vyšly z války jako velmoc, Velká Británie byla hospodářsky značně vyčerpána. Námořní loďstvo Spojených států čítalo dvojnásobek královského, a zatímco Spojené státy se staly největším světovým věřitelem, Velká Británie naopak dlužníkem.¹⁵ Spojené království bylo sice neodmyslitelnou součástí vítězné 'velké trojky', avšak Churchill se musel velmi snažit, aby obhájil mocenský status země, kterou zastupoval. V roce 1948 zformuloval zahraničně-politickou doktrínu Velké Británie. Jeho koncept identifikoval Spojené království jako jedinou zemi, která leží v průsečíku tří 'kruhů'. Jeden z nich obrazně představoval Commonwealth a zbytek impéria, druhý pak anglicky mluvící svět v čele se Spojenými státy a třetí symbolizoval Evropu.¹⁶ Tato unikátní situace Spojeného království, a z ní vyplývající orientace zahraničních politik do všech tří

¹³ *Transcript of Lend-Lease Act (1941)*, March 11, 1941 [cit. 2011-09-26]. *Our Documents* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=71&page=transcript>>. Do konce války se Velké Británii dostalo finanční pomoci ve výši 27 miliard amerických dolarů. Viz REYNOLDS, David: *Rethinking Anglo-American relations*, s. 92.

¹⁴ REYNOLDS, David: *Britannia Overruled: British policy and world power in the twentieth century*, Pearson Education Limited, London 2000, s. 144.

¹⁵ GOLDSTEIN, Walter: *British Defence & Alliance Strategy: The Strategic Quandary of a Middle Power*, Polity, 1970, s. 142-144.

¹⁶ HOOD, Frederick: *Atlantic Dreams and European Realities: British Foreign Policy After Iraq*, European Integration, 2008, Vol. 30.

oblastí (s důrazem na význam Commonwealthu), měla Velké Británii nadále zajistit velmocenskou roli.

Navzdory vítězství labouristů v čele s Clementem Atleem v červenci 1945, poválečný vývoj úzké vazby mezi zeměmi nezpřetrhal, ačkoli se politika obou států často rozcházela. Jako dobrý příklad součinnosti může posloužit spolupráce při správě okupačních zón v Německu, překonání berlínské krize i následný vznik Západního Německa. Na druhou stranu si Spojené státy monopolizovaly okupaci Japonska a překvapivě, k velké nelibosti Velké Británie, i znalosti o výrobě atomové bomby. Británie byla roztrpčena tržní realitou nabídnuté poválečné půjčky od Spojených států, nemluvě o velmi kritickém názoru Spojených států na přetrvávající britský koloniální systém, který z podstaty své historie vnímala jako přežitek.¹⁷

S rostoucími rozpory mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, s postupnou eskalací studené války, se aktivní zájem Spojených států o evropskou politiku stal klíčovou bezpečnostní premisou nejen pro Spojené království, ale i pro celou západní Evropu. Jen Spojené státy mohly v tuto chvíli poskytnout evropským státům účinnou ekonomickou (Marshallův plán) i politickou podporu proti šířícímu se komunismu (Trumanova doktrína). Ochotu Spojených států angažovat se na starém kontinentě i vojensky nelze brát jako samozřejmost. Vznik Severoatlantické aliance (NATO) v dubnu 1949¹⁸ je z hlediska západní Evropy důležité vnímat nejen jako obranný vojenský pakt, ale i jako důležitý psychologický moment. K míře ochoty a připravenosti západní Evropy vtáhnout Spojené státy do svých záležitostí Geir Lundestad výstižně poznamenává, že Spojené státy se zabývaly evropskou politikou přímo 'na pozvání'.¹⁹

Přes veškeré snahy se úpadku britského impéria, a tedy i jeho velmocenského postavení Velké Británie nedařilo zabránit. Ekonomicky vyčerpaná, nejprve musela ostrovní mocnost vypovědět své závazky vůči Řecku a Turecku, kde na její místo nastoupily Spojené státy. Koloniální panství se v rychlém sledu počalo hroutit. V roce 1947 získala nezávislost perla britského impéria Indie, dále Pákistán, Barma, o rok později Cejlon. V Malajsii byl v reakci na komunistické povstání vyhlášen výjimečný stav. Na Blízkém východě byla Velká Británie přinucena vzdát se svého mandátu

¹⁷ HOPKINS, Michael - YOUNG, John: *The Anglo-American 'Special Relationship*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, s. 500-501.

¹⁸ LUŇÁK, Petr: *Západ: Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Libri, Praha 1997, s. 92.

¹⁹ LUNDESTAD, Geir: *The United States and Western Europe since 1945: From "Empire" by Invitation to Transatlantic Drift*, Oxford University Press, New York 2005, s. 27 an.

v Palestině. V Iráku zase prosazovaly Spojené státy své ropné zájmy na úkor svého spojení.²⁰

Na počátku padesátých let se do britsko-amerického vztahu promítala především existující ekonomická rivalita i odlišné názory na mezinárodní otázky (např. tvrdý postoj Američanů k Číně v roce 1949-50, obava Britů z použití jaderných zbraní ve válce v Koreji), které čas od času přinášely vzájemné nepochopení.²¹ Obecně vzato, americká strana neměla příliš mnoho pochopení pro britský imperialismus, stejně jako Britové vyčítali svému spojenci radikální kroky, kterými ještě více rozdmýchávali studenou válku. Na druhou stranu spojení přinášelo Velké Británii možnost stále zasahovat do globálního dění a Američané si cenili rozsáhlé sítě britských základů rozmístěných po celém světě, které mohli využívat.

Nadstandardní spolupráce se počala rozvíjet i v oblasti zpravodajské. Velká Británie disponovala zpravodajskou sítí, kterou si nadále nemohla dovolit podporovat, americká Central Intelligence Agency (CIA) stála naopak teprve u svého zrodu. Smlouvou z roku 1947 stanovila rozdělení zpravodajské práce pro obě země (včetně Kanady, Austrálie a Nového Zélandu). V hlavních městech vznikly vzájemně propojené zpravodajské základny, britské zpravodajské operace byly mj. financovány od americké National Security Agency (NSA).²²

V mezinárodní politice docházelo k výraznějším neshodám mezi spojenci především v blízkovýchodním regionu, kde také nakonec došlo k zásadní zkoušce jejich vztahu.

2.1.1 Suezská krize

V červenci roku 1956 se egyptský plukovník G. A. Násir rozhodl znárodnit Společnost Suezského průplavu, čímž zásadně ohrozil britské obchodní i strategické zájmy. Zpočátku se Velká Británie snažila řešit situaci v souladu se Spojenými státy (i vzhledem k tomu, že jim stále ještě dlužila vysoké finanční částky). Americký ministr zahraničních věcí John Foster Dulles vyloučil použití vojenské jako prostředek k řešení krize.²³ Přesto se britský ministerský předseda Anthony Eden rozhodl pro samostatnou

²⁰ JUDT, Tony: *Poválečná Evropa*, Slovart, Praha 2008, s. 299.

²¹ REYNOLDS, David: *A 'special relationship'? America, Britain and the International Order*, s. 9.

²² Tamtéž, s. 11.

²³ NÁLEVKKA, Vladimír: *Světová politika ve 20. století*, Aleš Skřivan ml., Praha 2000, s. 81.

vojenskou akci.²⁴ Tajná smlouva Velké Británie, Francie a Izraele o koordinovaném vojenském vpádu do Egypta, kde měly tyto evropské státy po izraelském útoku na Egypt vystupovat jako prostředníci mezinárodního společenství, byla realizována bez vědomí Spojených států.²⁵ Ty britského premiéra Anthonyho Edena několikrát varovaly, že jsou proti použití síly jako prostředku k vyřešení krize. „*Obávám se, Anthony...že naše názory na situaci jsou rozdílné...stejně tak na možnosti použití síly nebo vojenského nátlaku...opravdu nevidím jakýkoli úspěšný výsledek, který by mohl být dosažen silou...použití síly by ještě zvýšilo nebezpečí a nemyslím si, že by ekonomika západní Evropy byla schopna nést důsledky nějaké delší vojenské operace,*“ napsal prezident Eisenhower britskému premiérovi Edenovi.²⁶ Přesto, v listopadu roku 1956, vstoupily první anglicko-francouzské jednotky na území Egypta.²⁷

Vládní činitelé ve Washingtonu v čele s prezidentem Dwightem Eisenhowerem přijali tuto akci s velkým rozhořčením. Nejenže byli roztrpčeni, že jim evropští spojenci lhali a jednali za jejich zády, ale také je udivovala samozřejmost, s jakou počítali s jejich podporou. Potvrdilo se, že použití vojenské síly bylo v tomto případě pro Spojené státy nepřijatelné, ač rovněž Násirův režim považovaly za ohrožující jejich zájmy na Blízkém východě. Další negativní roli sehrálo velmi neobratné načasování akce, která kolidovala jak s americkými prezidentskými volbami, tak především se sovětskou invazí do Maďarska. „*Jak se může člověk vypořádat s Rusy, a to i když potlačí povstání [v Maďarsku], když naši vlastní spojenci se podílejí na velmi podobné agresí?*“ řečnický se dotazoval Allan Dulles, toho času šéf CIA.²⁸

Skrytým i veřejným nátlakem, především na britskou libru, přinutily Spojené státy Velkou Británii k zastavení vojenských akcí a její jednotky se postupně z Egypta stáhly. Osamocena, následovala neochotně svého dosavadního spojence i Francie. K nátlaku přispěl i Sovětský svaz, který vyhlásoval, že je ochoten proti interventům

²⁴ Edenovou motivací bylo mj. i přesvědčení, že Násir je jakousi africkou obdobou Mussoliniho či Hitlera, dle jeho slov: „*Myslel jsem si a myslím si, že zůstat nečinný (v otázce Suez) by znamenalo horší konsekvence, stejně jako si myslím, že svět by trpěl méně, kdyby se Hitlerovi odolalo v Porýní.*“ Viz *Number10* [online]. [cit. 2011-10-04]. Sir Anthony Eden. Dostupné z WWW: <<http://www.number10.gov.uk/history-and-tour/sir-anthony-eden-2/>>.

²⁵ SMITH, Simon: *Reassessing Suez 1956: New Perspectives on the Crisis and Its Aftermath*, Ashgate Publishing Group, Abingdon 2010, s. 7.

²⁶ *Message from president Eisenhower to Prime Minister Eden, September 2, 1956* [cit. 2011-11-17]. *Foreign Relations of the United States (FRUS), 1956-1957, Volume XVI: Suez Crisis* [online], s. 355. Dostupné z WWW: <<http://uwdc.library.wisc.edu/collections/FRUS>>.

²⁷ LUNÁK, Petr: *Západ*, s. 427.

²⁸ SMITH, Simon: *Reassessing Suez 1956*, s. 7.

použít sílu a dokonce ve zvláštní depeši navrhl takovýto společný postup i Spojeným státům.²⁹

Celkový průběh i výsledek suezské krize byl pro Velkou Británii jak z politického, tak i vojenského hlediska, jedním velkým faux pas. Pro britskou politickou agendu byl signifikantní přinejmenším ze dvou důvodů. Jednak byla Velká Británie nucena zásadně přehodnotit svou zahraniční politiku, jednak krize řádně otestovala britsko-americký zahraničně-politický vztah.

V prvním případě je Suezská krize považována za poslední tečku v britské imperiální éře. Ostrovní monarchie definitivně ztratila kapacitu úspěšně samostatně jednat a zasahovat ve svůj prospěch téměř kdekoli světě, jak tomu byla uvyklá. Pokud chtěla i nadále udržet globální vliv, musela hledat spojence. Politické vedení Velké Británie došlo k poznání, že bez konzultace a podpory Spojených států nemůže, zvláště na Blízkém východě, vyvíjet podobné aktivity.³⁰

Ač suezské dobrodružství znamenalo jednu z největších krizí vztahu mezi Británií a Spojenými státy, minimálně od konce druhé světové války, Reynolds správně připomíná, že jeho negativní dopady na *zvláštní vztah* by se neměly přeceňovat. Když v červenci 1958 padl spřátelený režim v Iráku, Spojené státy a Velká Británie provedly pečlivě naplánovanou společnou akci k nastolení klientských států v Jordánsku a Libanonu.³¹

2.1.2 Konsolidace vztahů po roce 1956

V britské domácí politice zapříčinila suezská krize pád ministerského předsedy Edena, kde ho v čele kabinetu vystřídal Harold Macmillan. Suezská zkušenost ho vedla k plnému pochopení nerovnosti spojeneckého vztahu. Tomu přizpůsobil svou politiku a snažil se nastolit spojenecký vztah tzv. 'vzájemné závislosti'.³² Tato strategie měla připravit takové podmínky, aby bylo pro Spojené státy obtížné dělat rozhodnutí bez ohledu na Británii. Dále přispěly ke zlepšení anglo-amerických vztahů osobní sympatie Macmillana a prezidenta Eisenhowera. Byli přáteli, velmi dobře se znali z válečných

²⁹ NÁLEVKA, Vladimír: *Světová politika ve 20. století*, s. 82.

³⁰ HOWARD, Michael: *Britain's Defenses: Commitments and Capabilities*, Foreign Affairs, 1960, Vol. 39, No. 1, s. 88-89.

³¹ REYNOLDS, David: *A 'special relationship'? America, Britain and the International Order*, s. 10.

³² HOPKINS, Michael - YOUNG, John: *The Anglo-American 'Special Relationship'*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, s. 505.

dob, kdy společně spolupracovali v severní Africe a v Itálii.³³ Macmillan učinil mnoho, aby opět posílil důvěru Spojených států ve Velkou Británii. Velmi solidním úspěchem byla revize záporného postoje Spojených států ke sdílení jaderných zbraní. V červenci 1958 kongres ratifikoval dohodu zaručující Británii privilegovaný přístup k americké jaderné technologii, čímž byla podpořena britská role globálního hráče.³⁴ Macmillan s Eizenhooverem se dohodli i na poskytnutí nosičů jaderných hlavic *Skybolt* (ačkoli z dohody později sešlo, což dočasně způsobilo krizi společenství) do výzbroje Velké Británie. V Evropě se Macmillan snažil své zemi zajistit místo prostředníka mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Jeho deníkový zápis z 26. července 1959 se váže k obavě, že Spojené státy a Sovětský svaz by mohly vést diplomatické rozhovory bez účasti Spojeného království. Především ovšem demonstruje Macmillanův postoj k anglo-americkému vztahu: „*Veškerá má politika – vedená po mnoho let a zvláště během předsednictví vlády – tedy úzké společenství a spolupráce s Amerikou, by byla zmařena.*“³⁵ Rovněž se britský premiér rozhodl podat přihlášku své země do Evropského hospodářského společenství (EEC), ovšem až po ujištění, že to neohrozí vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy.

Překvapivě se Macmillanovi, přes velký věkový rozdíl, dařilo udržovat dobré vztahy i s prezidentem Johnem Fitzgeraldem Kennedym. Společně sdíleli opatrný, ale suverénní postup proti komunismu, který se projevil např. za kubánské krize. Když byla americkou stranou zrušena dohoda o dodávkách jaderných nosičů *Skybolt*, krize byla zažehnána dohodou v Nassau v prosinci 1962, kdy Spojené státy přislíbily jaderné nosiče *Polaris* výměnou za ponorkovou základnu v blízkosti Glasgow.³⁶ V průběhu jednání britský list *The Guardian* píše, že „*existuje 'zvláštní vztah' mezi Londýnem a Washingtonem v tom smyslu, že už od roku 1939 sdílí mnoho mezinárodních cílů.*“³⁷ Obnovení jaderné spolupráce umožnilo Británii unikátní přístup k americkým jaderným tajemstvím a zbraním, zároveň ovšem byla Británie jedinou atomovou mocností, která nedisponovala vlastní technologií jaderných nosičů. Obnova spolupráce rovněž významně podpořila součinnost v obranné politice a připravila tak půdu pro další kontakty v oblasti vývoje technologií a ve zpravodajství. Macmillan dosáhl revitalizace

³³ REYNOLDS, David: *A 'special relationship'? America, Britain and the International Order*, s. 9.

³⁴ *Oxford Dictionary of National Biography* [online]. Harold Macmillan [cit. 2009-03-22]. Dostupné z WWW: < <http://www.oxforddnb.com/view/article/40185/>>.

³⁵ Zápis z deníku Harolda Macmillana ze dne 26. července 1959. Viz HENNESSY, Peter: *The Prime Minister: The Office and Its Holders since 1945*, Palgrave, New York 2001, s. 246.

³⁶ DOBSON, Alan: *The Special Relationship and European Integration*, Diplomatic History, 1991, Vol. 2, No. 1, s. 87-90.

³⁷ From Rambouillet to Nassau. *The Guardian*. October 17, 1962.

anglo-amerického vztahu na mnoha úrovních spolupráce. Tato politika ovšem negativně ovlivnila vztah Velké Británie a Evropy a není náhodou, že nedlouho po podepsání dohody o koupi nosičů *Polaris* francouzský prezident Charles de Gaulle vetoval vstup Velké Británie do EEC.³⁸

Praktické projevy *zvláštního vztahu* Spojených států a Velké Británie v letech 1945-63 se dají mapovat v několika klíčových oblastech. Jednak se obě mocnosti prosazovaly a podílely se na výstavbě světového poválečného ekonomického řádu, a to i přes rozdílné obchodní preference obou států.³⁹ Dále se Velká Británie stala důležitým spojencem Spojených států v Evropě a společně představovaly největší potenciál pro bezpečnost západní Evropy v rámci NATO. Vyvinula se nadstandardní kooperace ve zpravodajství a postupně se ustanovila i hluboká součinnost v oblasti atomových zbraní a technologií.⁴⁰ Divergence politik a suezskou krizí dokázala překonat především flexibilita britské zahraniční politiky i pragmatičnost obou velmocí. V méně postihnutele oblasti interpersonálních vztahů mezi vedoucími politiky je nutno vyzdvihnout především dvojice Churchill-Roosevelt, Macmillan-Eisenhower a Macmillan-Kennedy.

2.2 Nehraje každý jinou ligu? (1963-1973)

Pokud budeme sledovat anglo-americké vazby v rovině vztahů hlavních představitelů politické moci, období presidenta Lyndona Johnsona a premiéra Harolda Wilsona ostře kontrastuje s vřelými vztahy jejich předchůdců. Jak někteří autoři soudí, neexistoval žádný „*osobní vztah mezi prostomluvným Texanem a lstivým britským premiérem*“.⁴¹ Ani na nižších stupních diplomatické sféry se nevytvořily zvláště dobré vztahy. Johnsonova administrativa se pokoušela aktivně zasahovat do britské ekonomické i obrané politiky s cílem udržet hodnotu libry a britskou aktivitu na východ od suezského průplavu. Wilson, který si byl vědom britské závislosti na Spojených státech jak z hlediska finančního, tak v otázce národní bezpečnosti, přesto odolal nátlaku a vojensky nepodpořil válku ve Vietnamu. „*Četa dudáků by byla stačila,*“

³⁸ Tato dohoda mu poskytla dobrou záminku k uplatnění veta a další příklad k potvrzení svého přesvědčení, že Velká Británie není dostatečně oddaná evropským zájmům.

³⁹ Obchodní politika Velké Británie ve snaze zachránit libru pokračovala v protekcionistické politice, především v rámci impéria, zatímco Spojené státy se co nejvíce zasazovaly o odstranění bariér pro volný trh.

⁴⁰ GOLDSTEIN, Walter: *British Defence & Alliance Strategy*, s. 157-163 .

⁴¹ DIMBLEBY, David – REYNOLDS, David: *An Ocean Apart: The Relationship between Britain and America in the twentieth century*, Random House, New York 1988, s. 247.

informoval později Wilsona Johnson, „byla to britská vlajka, co jsme potřebovali.“⁴² Ke zlepšení vztahů jistě nepřispěla ani devalvace britské libry v listopadu 1967 a už vůbec ne rozhodnutí britské vlády o stahování jednotek a zastavení operační činnosti na východ od Suezského průplavu.⁴³

Ekonomická síla Velké Británie slábla a společně s ní se otrásal i její vliv na světové dění. Čím dál tím více získávala pouze roli regionální velmoci, *důležitost* anglo-amerického spojení klesala a Spojeným státům sílil v Evropě nový spojenec, Spolková republika Německo. Přesto, v mnoha případech spojenecký svazek diplomaticky spolupracoval v mezinárodních otázkách – např. při Šestidenní válce mezi arabskými státy a Izraelem (1967) či při invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa (1968).

Poměrně krátké společné působení státníků, amerického prezidenta Richarda Nixona a premiéra Wilsona, přineslo *zvláštnímu vztahu* jisté oživení, snad i díky prezidentovu poradci, pozdějšímu ministrovi zahraničních věcí, Henry Kissingerovi, který byl zastáncem dobrých vztahů s Velkou Británií. Toto období ovšem netrvalo dlouho a poté, co v britských volbách zvítězili konzervativci v čele s Edwardem Heathem, anglo-americký vztah upadl do velkých komplikací. Primárním zahraničně-politickým cílem nového premiéra bylo konečně, po dvou francouzských veto, zajistit vstup Velké Británie do Evropského společenství (ES). Ač se nedá říci, že by Heathovi na americkém spojení nezáleželo, omezil konzultace s Američany a i rétoricky se vyvaroval použití termínu *zvláštní vztah*, aby otupil evropské nařčení, že by Velká Británie měla být v integrované Evropě americkým ‘trojským koněm’.⁴⁴ Slovy Kissingera, „Heath zaujímal ze všech britských politických vůdců k britsko-americkému svazku a možná i k Američanům samým ten nejlhostejnější postoj.“⁴⁵

Spojené státy se od počátku 70. let musely začít vypořádávat s vlastním ekonomickou depresí. V roce 1971 prezident Nixon definitivně opustil pevnou konvertibilitu dolaru za zlato.⁴⁶ Tím ukončil Bretton-woodský měnový systém a roli, kterou tím obě země měly na organizaci světového ekonomického řádu. Dále byla příznačná neúčast Velké Británie na konferenci o omezení strategických zbraní, která

⁴² WILSON, Harold: *The Labour Government*, Weidenfeld & Nicolson, London 1971, s. 116. Cit. in: DANCHEV, Alex: *Tony Blair's Vietnam: the Iraq War and the 'Special Relationship' in Historical Perspective*, Review of International Studies, 2007, Vol. 3, s. 202.

⁴³ DOBSON, Alan: *The Special Relationship and European Integration*, s. 92-93.

⁴⁴ GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*, Oxford University Press, New York 1998, s. 35.

⁴⁵ KISSINGER, Henry: *Bouřlivé roky*, BB/art, Praha 2004, s. 137.

⁴⁶ DOBSON, *The Special Relationship and European Integration*, s. 93.

přinesla v roce 1972 smlouvu *Strategic Arms Limitations Treaty* (SALT I). Bilaterální jednání mezi Spojenými státy a Sovětským svazem plně odráželo faktické mocenské rozložení sil.⁴⁷

Pod Heathovým vedením vstoupilo ostrovní království do ES v roce 1973. Ač bylo v předcházejících letech z americké strany vítáno, aby tak Velká Británie učinila, ES se pro Spojené státy stávalo čím dál tím větším ekonomickým soupeřem. Celkově pošramocené transatlantické vztahy se pokusil zlepšit Henry Kissinger vyhlášením tzv. 'roku Evropy'⁴⁸, který měl přinést čerstvý vítr do spolupráce USA a Evropy. Evropa však plán přijala vlažně, navíc byl záměr upozaděn jak aférou Watergate, tak vypuknutím další arabsko-izraelského konfliktu (Jomkipurská válka), který přinesl mezi spojence další rozpory. Neshody panovaly především v otázce použití britských i jiných evropských základen, které měly Spojeným státům sloužit k zásobování Izraele vojenským materiálem či k letecké výzvědné službě.⁴⁹ Průběh ropné krize (1973), tedy skutečnost, že arabské státy mohou kartelově stanovovat cenu ropy ovlivňováním její produkce, odhalilo závislost západních států na této strategické komoditě.⁵⁰ To je přinutilo být citlivější v politice vůči arabským státům a zároveň to otvíralo prostor pro nové konflikty se Spojenými státy, které tradičně podporovaly Izrael.

Shrme-li léta 1963-73, byla pro *zvláštní vztah* velmi těžkým obdobím. Spojené státy cítily neochotu Británie výrazně se podílet na závazcích globální politiky, tak jak ji vnímal Washington, a tím se pro ně spojenectví stávalo méně významným. Hledání východisek z neuspokojivé ekonomické situace, v americkém případě zvláště opuštění zlatého standardu, přispělo nejen k destabilizaci měnových kurzů a potažmo tak celé světové ekonomiky, ale i transatlantických vztahů. Naopak Británie, toužící řešit své ekonomické i seberealizační problémy přistoupením k evropské integraci, nedávala Spojeným státům nijak zvlášť najevo své případné sympatie pro nadstandardní spojenectví. Přesto, jak ukázalo další období, *zvláštnímu vztahu* rozhodně nebyl konec.

2.3 Hraje se dál (1974-1979)

Pro napjaté anglo-americké vztahy bylo určitým uvolněním, když se do čela britské vlády postavil opět Harold Wilson. Místo jeho ministra zahraničních věcí zaujal

⁴⁷ DOBSON, Alan: *The Special Relationship and European Integration*, s. 93.

⁴⁸ KISSINGER, Henry: *Bouřlivé roky*, s. 126.

⁴⁹ NÁLEVKA, Vladimír: *Světová politika ve 20. století*, s. 88-90.

⁵⁰ LUŇÁK, Petr: *Západ*, s. 270-274.

James Callaghan, jehož jedna z prvních instrukcí v úřadu směřovala k obnovení dobrých vztahů se Spojenými státy.⁵¹ Aby nová vláda alespoň částečně distancovala od přílišného evropocentrismu posledních let, další agenda v pořadí se koncentrovala na vyjednání nových podmínek britského členství v ES. Jako premiér od roku 1976 vycházel Callaghan velmi dobře s Kissingerem, který zaujal místo ministra zahraničí ve Fordově administrativě, i s prezidentem Jimmy Carterem (1974-1979). Když Callaghan navštívil Spojené státy v březnu 1977, prezident Carter při přijetí v Bílém domě mluvil o 'zvláštním vztahu' a 'neotřesitelném přátelství' mezi Spojenými státy a Velkou Británií. Dále prohlásil: „*Myslím, že nebudu přehánět, když řeknu, že požíváme zvláštního vztahu s Velkou Británií. Je naším nejbližším spojencem a přítelem*“.⁵²

Přes výrazné zlepšení interpersonálních vztahů mnoho věcí vzájemné vztahy neusnadňovalo. Odlišné názory panovaly především v otázce Kypru, bývalé britské kolonii, když v červenci 1974 část ostrova po řeckém převratu obsadili Turci.⁵³ Spojené státy se soustředily především na zabránění války mezi členy NATO, Řeckem a Tureckem, zatímco Britové akcentovali porušení kyperské suverenity jako člena Commonwealthu. V létě 1976 se britská ekonomika dostala do zásadní krize.⁵⁴ Spojené státy byly ochotny pomoci jen dočasně a v omezené míře, takže Velká Británie byla přinucena přijmout záchranný balíček od MMF doprovázený přísnými podmínkami omezujícími výlohy státu.

Ač se v letech 1973-1979 *zvláštní vztah* opět rekultivoval, bylo tomu pouze v omezené míře, především v rovině vztahů mezi zástupci obou zemí. Ve své podstatě Velká Británie, potýkající se s vnitřní krizí, nadále ztrácela jako hlavní spojenc Spojených států na *důležitosti*.

* * *

Vztah Spojených států a Velké Británie prošel v letech 1945 až 1979 poměrně dramatickým vývojem, který byl ovlivněn mnoha faktory. Mezi ty nejdůležitější patřila nová poválečná geopolitická situace, kdy se do čela světové politiky dostaly dvě soupeřící supervelmoci, Spojené státy a Sovětský svaz. Přestože Velké Británie

⁵¹ DOBSON, *The Special Relationship and European Integration*, s. 95.

⁵² British PM welcomed in the White House. *Tri-City Herald*. March 10, 1977.

⁵³ HOPKINS, Michael - YOUNG, John: *The Anglo-American 'Special Relationship'*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, s. 509-510.

⁵⁴ SCHENK, Catherine: *Britain in the World Economy*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, s. 476.

nezbývalo než se svého vedoucího postavení vzdát, učinila tak jen částečně a stále si udržela ambice cílevědomě zasahovat do světového dění. Klíčovým předpokladem pro tuto zahraničně-politickou doktrínu bylo, zvláště po suezské krizi, udržovat dobré vztahy a v mezinárodních otázkách postupovat konsensuálně se Spojenými státy. Nebylo tomu tak ale za každou cenu. I pro Spojené státy byla spolupráce v mnoha směrech výhodná, i když vztahům nepřikládaly takovou důležitost jako jejich protistrana. Spojenectví nebylo rovnocenné a obě strany si toho byly vědomy.

Když nebyla naplněna předpokládaná role Commonwealthu jako zdroje ekonomické síly Spojeného království, nezbylo Velké Británii než orientovat svoji zahraniční politiku i směrem k integrující se Evropě.

Politické, ekonomické i diplomatické vazby vytvářející aureolu *zvláštního vztahu* se projevovaly různou mírou spolupráce především v oblasti bezpečnosti, obrany, zpravodajství a formálních i neformálních konzultací. Míra spolupráce byla vždy ovlivněna osobními vztahy vedoucích politiků i jejich podřízených. Za nejvíce konfliktní situace, které poškodily společné vztahy, lze označit suezskou krizi, zrušení dohody o jaderných nosičích *Skybolt* ze strany Spojených států a období britské Heathovy vlády. Naopak za konstruktivní období *zvláštního vztahu*, kterému byla vzdálenou předehrou válečná spolupráce Churchilla a Roosevelta, lze označit především kooperaci Velké Británie se Spojenými státy za vlády premiéra Macmillana a Callaghana. Z regionálního hlediska byl nejkonfliktnější oblastí Blízký východ, zatímco evropská politika způsobovala rozepří nejméně. Fakt, že nadstandardní vztah Velké Británie a Spojených států doprovázel jejich politiku, ač s mnoha výkyvy, po tolik desetiletí, svědčí o jeho nepříliš se měnící *kvalitě*. Nicméně jeho *důležitost*, zvláště pro Spojené státy, postupně klesala.

3. VÝCHODISKA

3.1 Spojené státy a Ronald Reagan

Ronald Reagan nastoupil do prezidentské funkce jako 40. prezident Spojených států amerických 20. ledna roku 1981.⁵⁵ Za sebou měl kariéru plavčíka, předsedy studentského hnutí, sportovního komentátora, filmového herce a tiskového mluvčího General Electric. Prvotní politické zkušenosti získal jako předseda Svazu filmových herců. Jeho politická angažovanost vyvrcholila úspěšnou kandidaturou na guvernéra státu Kalifornie, kde strávil dvě funkční období v letech 1967-1975. Do prezidentské funkce nastupoval v roce, který byl později odborníky označen za období, kdy povaha prezidentské moci vstoupila do svého postmoderního věku, vyznačujícího se příklonem lidí ke společenským otázkám a vzestupem jejich očekávání od osobnosti prezidenta.⁵⁶

Ačkoli byl názorově Reagan původně liberálem a členem Demokratické strany, na začátku 60. let prodělal názorový přerod – dle jeho slov „*možná jsem se nezměnil ani tolik já, jako naše politické strany*“ – a vstoupil do Republikánské strany.⁵⁷ Reaganova politika byla ovlivněna postuláty nesourodého hnutí *nové pravice*, které se vymezovalo vůči keynesiánské hospodářské politice, kritizovalo zásahy státu do ekonomiky, rozvrat morálky, autority státu a tradičních hodnot.⁵⁸ Jedním z projevů byla Reaganova kritika centralismu, která se v americkém prostředí a v Reaganově podání označuje jako *nový federalismus*.⁵⁹ Tento proud vychází z předpokladu příliš „velkého“ státu a v základu navrhuje tyto politiky: deregulaci pracovního trhu omezením pravomocí odborů; omezení sociálních programů, které brání efektivitě obchodu; delegování více fiskální a daňové odpovědnosti na jednotlivé státy a podporu ekonomického rozvoje na úrovni států.⁶⁰ Terčem Reaganovy kritiky se tedy stala ‘přebujelá’ vláda, která svými přílišnými pravomocemi zasahuje do životů lidí.

⁵⁵ *The White House* [online]. Ronald Reagan [cit. 2011-11-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.whitehouse.gov/about/presidents/ronaldreagan>>.

⁵⁶ McKAY, David - David HOUGHTON, David - WROE, Andrew: *Controversies in American Politics and Society*, Blackwell, Oxford 2002, s. 55.

⁵⁷ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana: Paměti prezidenta*, Prostor, Praha 1997, s. 117.

⁵⁸ GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State*, Macmillan, London 1994, s. 34.

⁵⁹ DUNCAN, Russell – GODDART, Joseph: *Contemporary America*, Palgrave, Basingstoke 2009, s. 76.

⁶⁰ GRANT, Sherman: *The Political Economy of Business Failures Across the American States 1970-1985: The Impact of Reagan's New Federalism*, American Sociological Review, 1995, Vol. 60, No. 6, s. 851. Autor ve své studii uvádí, že posun zodpovědnosti za vytváření příznivého prostředí pro byznys, se z centrální vlády na úroveň států dá vysledovat již od začátku 70. let. Dokládá, že přesto, paradoxně, právě za Reagana (do roku 1985) došlo k rekordnímu počtu obchodních bankrotů. Jako vysvětlení ověřuje

„Mohutnění federální vlády a její zasahování do našich svobod mě trápilo již od konce války, tyto problémy se však neobyčejně vyostřily v době, kdy jsem byl guvernérem – s nástupem projektů ‘velké společnosti‘ a ‘války proti chudobě‘ prezidenta Lyndona Johnsona.“⁶¹

Neustále narůstající federální rozpočet, a tedy i federální výdaje na sociální programy, dle Reagana nahlodávaly lidskou iniciativu, demoralizovaly pracovní morálku i aktivní přístup lidí k ovlivňování svého osudu.

„Plýtvání penězi je ještě ničím ve srovnání s plýtváním lidským potenciálem, který je ničen drogou podpůrných programů podlamujících lidského ducha, blokující iniciativu lidí, ničící celé rodiny, zvyšující chudobu žen i dětí, zhoršující stav školství a způsobujících rozpadávání sousedských vztahů.“⁶²

Lékem mělo být omezení pravomocí vlády a jejich delegace na jednotlivé státy, omezování vládních a sociálních výdajů, redukce daňového břemena a s tím související podpora podnikání. Prosazování těchto myšlenek bylo podpořeno dlouhodobě neutěšenou hospodářskou situací země a společenskou atmosférou, kdy velké projekty sociálního státu, jako např. americká *Great Society*, začaly ukazovat své meze. Byly hledány nové přístupy k řízení ekonomiky, které reagovaly na pokles ekonomické i vojenské síly Spojených států v 70. letech. Jednou z odpovědí byla právě tato Reaganova neoliberální a zároveň konzervativní politika.

„Právě o to jde v těchto volbách – zda stále ještě věříme ve svou schopnost vládnout si sami, nebo zda zavrhneme myšlenky americké revoluce a uznáme, že nepočtená skupinka intelektuálů někde daleko

hypotézu, že ač *nový federalismus* na jednu stranu odvrátil „hrozby“ odborů a sociálních provizí (pro rozvoj podnikání), na stranu druhou zapříčinil fiskální deficity místních vlád a vedl nepřilíš efektivní politiku ekonomického rozvoje.

⁶¹ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 172.

⁶² Tamtéž.

v hlavním městě nám umí naplánovat život lépe, než jsme schopni sami. ⁶³

Své ideologické přesvědčení se Reagan snažil co nejvíce promítnout do praktické každodenní politiky. V domácích otázkách si stanovil za své hlavní cíle oživení ekonomiky a zajištění vyrovnaného rozpočtu (pokud možno schválením zákona jako dodatku k ústavě). Jako prostředek mělo posloužit především snižování daní, inflace a pravomocí federální vlády a naopak zvyšování kompetence států Unie. Programový patriotismus v sobě zahrnoval i touhu vrátit Američanům národní hrdost, vlastně odstranit *vietnamský komplex*, a postarat se reformami o „*duchovní obnovu Spojených států*.“⁶⁴ Vzhledem k převaze Demokratů ve Sněmovně reprezentantů a po roce 1986 i v Senátu nebylo prosazování reform pro prezidenta jednoduché. Příkladem kompromisního řešení v otázkách sociálního zabezpečení, může být výsledek, ke kterému dospěla Greenspanova komise.⁶⁵ Ta byla ustanovena po vášních způsobených rychlými škrtky v sociálních (zvláště se dotkla lidí odcházející předčasně do důchodu) v roce 1981. Reforma sociálního zabezpečení z roku 1983 vyrovnávala sociální škrtky částečným zvyšováním daní střední třídě a bohatým.⁶⁶ Významným dokumentem druhého funkčního období byl např. *Tax Reform Act* (TRA), který zásadním způsobem restrukturalizoval daně z příjmu pro fyzické i právnické osoby, čímž navazoval na *Economic Recovery Tax Act* z roku 1981.⁶⁷ TRA zpřehlednil daňový systém, a ačkoli různé společnosti a průmyslová odvětví byla zasažena různým způsobem, jak píše Conlan, celkový výběr daní z příjmu podstatně vzrostl, zatímco šest miliónů nejchudších lidí bylo kompletně od daní osvobozeno.⁶⁸ Dále byl Reagan zastáncem trestu smrti, tvrdých trestů za užívání drog, zvýšení počtu věznic i kapacity policejních oddělení.

⁶³ REAGAN, Ronald: *A Time to Choose Speech*, October 27, 1964 [cit. 2011-11-04]. *Reagan Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/timechoosing.html>>.

⁶⁴ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 190.

⁶⁵ PFIFFNER, James: *Fiscal Policy and International Economics*, in: ABSHIRE, David (ed.): *Triumphs and Tragedies of the Modern Presidency: Seventy-six case studies in presidential leadership*, Centre for the study of the presidency, Washington 2001, s. 11-12.

⁶⁶ PENNER, Rudolph: *The Greenspan Commission and the Social Security Reforms of 1983*, in: ABSHIRE, David (ed.): *Triumphs and Tragedies of the Modern Presidency*, s. 129-131.

⁶⁷ Pro obě skupiny byly daně sníženy, pro fyzické osoby byla daň v maximálním pásmu snížena z 50 na 33 procent. Viz COLAN, Timothy: *Lessons from the Tax Reform Act of 1986*, in: Abshire, David (ed.): *Triumphs and Tragedies of the Modern Presidency*, s. 64-66.

⁶⁸ Tamtéž, s. 65.

V otázce často diskutovaného dosazování úředníků prezidentem, vedl Reagan, i díky legislativě *Civil Service Reform Act* (CSRA-78) z roku 1978 a jasných představách o snižování federální byrokracie, efektivní politiku, kdy do funkcí jmenoval vyšší úředníky, vybírané mimořádně obezřetně, vzhledem k jejich politickému přesvědčení. Docházelo k případům, kdy v institucích, kde ve vedoucích funkcích převažovali liberálové, administrativa je obcházela ve snaze dosáhnout svých cílů.⁶⁹

Když Reagan nastoupil do prezidentské funkce, musel se potýkat s vysokou inflací a vysokými úrokovými sazbami. Reaganův management ekonomiky, někdy přezdívan jako *reaganomika*, vycházela z primárního přesvědčení o blahodárnosti deregulované ekonomiky vycházející z filozofie *laissez-faire*. Reagan vycházel z ekonomie *strany nabídky*, která pojímá snižování daní jako způsob pozitivní stimulace ekonomiky, prosazuje odstraňování překážek pro svobodný rozvoj podnikání a akcentuje růst ekonomiky a produktivity. Finanční výpadek státu způsobený snížením daňových sazeb měl být nahrazen zvýšeným výběrem daní a omezováním sociálních výhod. Např. *Omnibus Budget Reconciliation Act* ze srpna 1981 redukoval výdaje na potravinové poukázky, bezplatnou lékařskou péči pro chudé, veřejně prospěšné práce, příspěvky na bydlení, podpory v nezaměstnanosti, městskou hromadnou dopravu, studentské půjčky a veřejnou sociální péči o 35 miliard dolarů na další rozpočtový rok.⁷⁰ Vyrovnaný přístup daňového zatížení a příjmů státu nabízel koncept *Lafferovy křivky*, který byl také využit. Tato politika představovala čelní útok na koncepcie sociálního státu a částečně tedy i na způsoby řízení americké ekonomiky, který se ustanovil za posledních 60 let. Sám Reagan se k ekonomické škole *strany nabídky*⁷¹ nehlásí a tvrdí, že ekonomické názory získal praxí a nikoli osvojením si nějaké ekonomické teorie.

„Když...daňové sazby snížíte a necháte lidi utrácet nebo šetřit většinu peněz, které si vydělají, budou se více snažit; budou více ochotni pracovat a peníze, které vydělají, dále přispějí rozvoji hospodářství i k celkovému pokroku. Výsledkem bude vyšší životní úroveň všech – i více

⁶⁹ Více viz MARANTO, Robert: *Still Clashing after All These Years: Ideological Conflict in the Reagan Executive*, *American Journal of Political Science*, 1997, Vol. 37, No. 3, s. 681-698.

⁷⁰ PETŘÍK, Lukáš: *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana*, CDK, Brno 2008, s. 186.

⁷¹ Více viz KONEČNÝ, Bronislav – SOJKA, Milan: *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, Libri, Praha 2001, s. 62.

příjmů pro vládu. Někteří ekonomové tomu říkají ekonomika nabídky. Já tomu říkám zdravý selský rozum.“⁷²

Reaganovou ekonomickou politikou byl zvýšen důraz na osobní zodpovědnost lidí za své sociální postavení. Byly opět probuzeny zákony tržního kapitalismu se všemi svými klady a zápory.

Ačkoli se Reaganově administrativě podařilo do roku 1982 snížit inflaci z původních 13,5% na 5,1%, přetrvávající recese přinesla rekordní 10% nezaměstnanost. Obrat nastal v roce 1982, kdy až do odchodu Reagana zažívalo americké hospodářství prosperitu a nízkou nezaměstnanost.⁷³ Za to vše ovšem platilo dosti vysokou cenou rekordního rozpočtového deficitu, který extrémním způsobem zvýšil národní dluh. K rozpočtovému propadu přispěla pasivní bilance zahraničního obchodu i obrovské výdaje na obranu použité na zbrojení a modernizaci armády. Reagan navýšil rozpočet ministerstva obrany ze 136 na 244 miliard dolarů a vyhlásil nákladný projekt *Strategic Defence Initiative* (SDI), přezdívaný jako *hvězdné války*, který měl zajistit vesmírný systém na obranu proti nukleárnímu útoku.⁷⁴ Deficit amerického rozpočtu za Cartera čítal 79 miliard dolarů, za Reagana se pohyboval mezi 128 a 221 miliardami. Z největšího světového věřitele v roce 1982 se z Ameriky stal ten největší dlužník v roce 1986.⁷⁵ Vyrovnaný rozpočet tedy rozhodně nepředstavoval cíl, který se Reaganovi podařilo naplnit.

Na formování americké zahraniční politiky se díky složitosti fungování vládních institucí podílí mnoho složek. Mezi ty nejvlivnější (mimo prezidenta a kongres) obecně patří Rada pro národní bezpečnost (National Security Council), ministerstvo zahraničních věcí (Department of State), ministerstvo obrany (Department of Defence), popřípadě další ministerstva, kterých se jednotlivá kauza dotýká. Různou měrou se zasahuje *Central Intelligence Agency* (CIA). Pokud ale odhlédneme od vládních struktur, situace je o něco složitější. Např. dle rozsáhlého výzkumu vlivu elit a americké veřejnosti na zahraniční politiku vyplývá, že nejvýraznějšího vlivu se dostává zástupcům obchodních zájmů ve vedoucích pozicích, a až poté expertům, pracovníkům

⁷² REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 201.

⁷³ *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. The Reagan Presidency [cit. 2011-11-04]. Economic Policy. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/presssketch.html>>.

⁷⁴ DUNCAN, Russel – GODDART, Joseph: *Contemporary America*, s. 31.

⁷⁵ LUNDESTAD, Geir: *The United States and Western Europe since 1945*, s. 168.

ve vládní administrativě a až úplně nakonec veřejnosti.⁷⁶ Vláda Spojených států nerozhoduje jako kolektivní orgán a ač předkládá doporučení, konečné slovo patří prezidentovi. Prezident Reagan se obklopil spolupracovníky, jejichž práci znal, mohl jim věřit a předpokládal, že budou sdílet jeho zahraničně-politické vize. Reaganova snaha o zefektivnění rozhodovacího procesu určila ministra zahraničí jako hlavního prezidentova rádce a mluvčího, zatímco náplní práce Rady pro národní bezpečnost mělo být zprostředkovávání co nejpřesnějších informací a analýz mezinárodní situace.⁷⁷

Během Reaganových funkčních období se na postu ministra zahraničí vystřídali dva lidé. Alexandr Haig, bývalý šéf štábu Bílého domu za prezidenta Nixona i Forda a vrchní velitel sil NATO v Evropě, působil v Reaganově administrativě od roku 1981 do 1982 a snažil se upřednostnit svou osobu v rozhodovacím procesu. Byl autorem prvotních zahraničně-politických koncepcí administrativy. Po jeho odchodu na jeho místo nastoupil George Shultz, který v úřadu setrval až do konce Reaganova působení v Bílém domě. Modifikoval Haigovy koncepce, především v umírněnějším přístupu k Sovětskému svazu a stal se velmi platným spolupracovníkem při implementaci Reaganovy zahraniční politiky. V politice nebyl rozhodně nováčkem, měl ekonomické i vládní diplomatické zkušenosti. V Nixonově administrativě vystřídal tři posty (mj. byl i ministrem financí). Mezi další členy nejužšího týmu patřil ministr obrany Caspar Weinberger, ředitel CIA William Casey, zástupkyně USA u OSN Jeane Kirkpatricková, poradce ve věcech národní bezpečnosti Richard Allen či členové štábu Bílého domu James Baker, Michael Deaver, Edwin Meese a další.⁷⁸

V zahraniční police Reaganova administrativa navázala na Carterův rozchod s politikou détente a vystoupila tvrdě proti Sovětskému svazu a šíření komunismu. V otázkách národní bezpečnosti byly vytyčeny dva základní cíle: obnovit americkou vojenskou sílu a zabránit Sovětskému svazu v aktivitách šířících jeho vliv v různých částech světa.⁷⁹ Reagan byl přesvědčen o systémové neudržitelnosti komunistického zřízení a o tom, že snaha navázat korektní vztahy se SSSR pomocí appeasementu je

⁷⁶ JACOBS, Lawrence - PAGE, Benjamin: *Who influences U. S. Foreign Policy?*, American Political Science Review, 2005, Vol. 99, No. 1, s. 107-123.

⁷⁷ REAGAN, Ronald: *A Strategy for Peace in the '80's*, speech from October 19, 1980 [cit. 2011-11-08]. *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/Reference/10.19.80.html>>.

⁷⁸ *Archives: Ronald Reagan Presidential Library* [online]. Key Reagan Administration Officials [cit. 2011-11-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/keyofficials.html>>. Někteří ze spolupracovníků se samozřejmě postupně měnili, nicméně obecné zásady zahraniční politiky zůstávaly víceméně konzistentní.

⁷⁹ SMITH, Dale: *Reagan's National Security Legacy: Model Based Analyses of Recent Changes in American Policy*, The Journal of Conflict Resolution, 1988, Vol. 32, No. 4, s. 595.

kontraproduktivní a pomáhá sovětský režim spíše upevňovat. Vyjednávání se Sověty a nastolení míru je možné jen vystupováním z pozice síly.

„Naděje, jistota a fakta – jsou středobodem mé mírové vize. Slyšeli jsme frázi ‘mír skrze sílu’ tolikrát, její vyznění je již zastřené. Ted’ přišel čas, aby si Amerika znovu uvědomila zřejmou pravdu těchto slov. Míru je možné dosáhnout silou – ekonomickou, vojenskou a strategickou. Mír je ztracen, když taková síla vymizí nebo jen stačí, když protivník cítí, že síl ubývá.“⁸⁰

Jedním z pilířů zahraniční politiky se tedy stala snaha o obnovení hospodářské a vojenské síly Spojených států (např. i pomocí SDI), a potažmo i autority Spojených států v mezinárodních vztazích. Ač zvláště z počátku byla rétorika nové administrativy natolik konfrontační, že byl Reagan protivníky označován za válečného štváče, který přivede svět do jaderného konfliktu, ideologická hlediska nakonec nepřevážila nad strategickou snahou vytvořit takové podmínky pro mírové vyjednávání, že Sovětskému svazu nezbude než přistoupit na dialog na základě umírněnosti a reciprocity. Tento předpoklad počítal s analýzami o předpokládaném hospodářském úpadku SSSR v 80. letech. Politika ministerstva zahraničí si kladla za cíl i oživit vztahy se spřátelenými státy a podporovat rozvojové země. Např. direktiva pro národní bezpečnost NSDD-54 ze září 1982 o satelitech sovětského režimu v Evropě se vyjadřovala ke krokům, které by mohly pomoci k opětovnému začlenění Bulharska, Maďarska, Československa, NDR a Rumunska mezi demokratické státy.⁸¹ Reaganova snaha o navázání osobního kontaktu s generálním tajemníkem ÚV KSSS přinesla žádanou odezvu až po nástupu Michaila Gorbačova na tuto pozici v březnu 1985. Tato politika byla sledována s vizí o jednání o odzbrojovacích procesech a uzavření nových smluv tak, aby zachovávaly rovnováhu sil. Vzájemnými konzultacemi, a tedy i překonáním předsudků vůči protivníkovi, mělo být sníženo riziko vypuknutí jaderné války. Představitelé obou velmocí se postupně sešli na summitech v Ženevě, Reykjavíku, Washingtonu a Moskvě. Diskuze o vzájemných diplomatických vztazích, závodech ve zbrojení, SDI, lidských

⁸⁰ REAGAN, Ronald: *A Strategy for Peace in the '80's*, speech from October 19, 1980 [cit. 2011-11-08]. *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/Reference/10.19.80.html>>.

⁸¹ SUCHÝ, Petr: *Reagan a říše zla: Vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, CDK, Brno 2004, s. 50-56.

právech a odzbrojovacím procesu vyvrcholila podpisem přelomové smlouvy *Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty* (INF) ve Washingtonu v prosinci 1987 o eliminaci raket středního doletu.⁸²

Mimo diplomatická jednání se Sovětským svazem se Reaganova administrativa zabývala podporou hnutí (např. ve Střední Americe), která byla ochotna bojovat proti místním komunistům, sovětskému expanzionismu a kubánskému vlivu. Další agendu Reaganovy administrativy představoval deklarovaný tvrdý postoj proti terorismu a diktátorským režimům. Na Blízkém Východě se snažila být především prostředníkem v izraelsko-arabském konfliktu a s dopomocí umírněných arabských států se snažila vyvíjet tlak na nesmiřitelné státy a politická hnutí. Henry Kissinger k prezidentovi Reaganovi poznamenává toto:

*„Podrobnosti zahraniční politiky Reagana nudily. Pochopil několik základních myšlenek o nebezpečí appeasementu, o komunistickém zlu a o velikosti své země, avšak analýza podstatných problémů nebyla jeho silnou stránkou.“*⁸³

Další z aspektů Reaganovy politiky, který by měl být zohledněn, je jeho neochvějná víra ve správnost svých postupů, k jejichž prosazování přistupoval se zarputilým přesvědčením. Neznamená to, že by nedovedl naslouchat nebo modifikovat své názory, nicméně v mnoha otázkách byl velmi zásadový. K úspěchu jeho politiky dozajista přispěla právě jeho schopnost svou víru předávat dál a oslovovat tak nejen ostatní veřejné zástupce, ale i obyčejné občany. Často se obracel na přímo americký lid (např. pomocí televizního vysílání, kde jako školený herec působil před kamerou jistě), aby lid získal pro svou politiku, a tím tlačil na jeho volené zástupce.⁸⁴ Vzhledem k úspěšnosti takové politiky se Reaganovi ne nadarmo přezdívalo *velký komunikátor*.⁸⁵

⁸² *Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republic on the Elimination of their Intermediate-Range and Short-Range Missiles* [online]. [cit. 2011-11-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/inf2.html>>.

⁸³ KISSINGER, Henry: *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Prostor, Praha 1996, s. 800.

⁸⁴ Např. jen s tématem pomoci nikaragujským *Contras* ve Střední Americe se Reagan na americkou veřejnost obrátil ve třech televizních projevech v posledních pěti letech jeho vlády. Viz PEAKE, Jeffrey: *Presidential Agenda Setting in Foreign Policy*, Political Research Quarterly, 2001, Vol. 54, No. 1, s. 83.

⁸⁵ *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. The Reagan Presidency [cit. 2011-11-04]. The Reagan Legacy. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/presssketch.html>>. Více informací nabízí detailní studie analyzující vliv Reaganových projevů na souhlas (nesouhlas) s jeho zahraniční politikou. Viz ROSENBLATT, Alan: *Aggressive Foreign Policy Marketing: Public Response*

Vyjdeme-li z působivé teorie Richarda Neustadta, že vliv amerického prezidenta na formování politiky je především odrazem jeho přesvědčovacích schopností (ve vztahu ke všem složkám podílejícím se na politické agendě), Ronald Reagan se dá označit za velmi úspěšného prezidenta.⁸⁶ S jistou mírou generalizace je souhlas s prezidentovou politikou v Americe tradičně vázán na jeho ekonomické výsledky a až poté je pozornost věnována politice zahraniční. Avšak v dobách mezinárodních krizí, v Reaganově případě především během kauz Libye a Nikaraguy (viz kapitola 4), se senzitivita veřejnosti může změnit. Existují náznaky, že právě za Reagana se vnímání prezidentovy zahraniční politiky americkou veřejností postupně stávalo důležitější pro jeho podporu, než tomu bylo i jeho předchůdců.⁸⁷

Reaganovy ideologické postoje byly ještě podpořeny jeho vírou v Boha a přesvědčením o misionářské úloze Spojených států v šíření demokracie a svobody po světě.

* * *

Nejstarší prezident Spojených států nastoupil do úřadu s jasnou vizí: vytáhnout Ameriku z hospodářské, společenské i morální krize. Inspirován myšlenkami *nové pravice* založil svou ekonomickou politiku na snižování daní, omezení federálních výdajů a delegování pravomocí na instituce států Unie. Ohromné investice na modernizaci armády a projekt SDI rozhodně nepřispěly k deklarovanému vyrovnanému rozpočtu. Reaganova ekonomická politika charakteristická navýšením výdajů na obranu a snížením daní měla sice příznivý stimulační vliv na ekonomiku, nicméně pouze v krátko- až střednědobém horizontu. V dlouhodobé perspektivě se tato politika, vedoucí mj. k obrovskému navýšení státního deficitu, jeví jako neudržitelná a ve svém důsledku její negativní dopady mohou převýšit úspěchy krátkodobé.⁸⁸ Cílevědomá zahraniční politika, založená na zadržování sovětského expanzionismu, byla vedena z pozice síly. Ekonomický vzestup USA a naopak hospodářský úpadek SSSR korelující s nástupem reformního vůdce Gorbačova přispěly k úspěšnému dialogu mezi supervelmocemi a k první historické smlouvě omezující jaderné zbraně. Ne náhodou je

to Reagan's 1983 Address on Lebanon and Grenada, Springer, Political Behaviour, 1998, Vol. 20, No. 3, s. 225-240.

⁸⁶ NEUSTADT, Richard: *Presidential Power*, John Wiley & Sons, INC., New York 1980, s. 10.

⁸⁷ ALLSOP, Dee – WILCOX, Clyde: *Economic and Foreign Policy as Sources of Reagan Support*, The Western Political Quarterly, 1991, Vol. 44, No. 4, s. 953.

⁸⁸ Více viz SMITH, Dale: *Reagan's National Security Legacy*, s. 595-625.

Reagan považován za člověka, který významnou měrou přispěl k rozpadu sovětského bloku.

3.2 Spojené království a Margaret Thatcherová

Margaret Thatcherová nastoupila do premiérské funkce 4. května roku 1979 a stala se tak první, a zatím poslední, ženou, která tento post v britských dějinách zastávala.⁸⁹ Profesně se vystudovanému oboru chemie věnovala jen krátce a raději než k výzkumu uchování zmrzliny se vrhla na politickou kariéru. V době premiérské inaugurace již za sebou měla bohaté politické zkušenosti jako poslankyně za Finchley, ministryně školství v Heathově vládě z roku 1970 a předsedkyně Konzervativní strany.⁹⁰

Thatcherismus, jak je někdy nazývána ideologie, a zároveň politiky, které vedla Thatcherová a její vlády, má svůj inspirační zdroj v hnutí *nové pravice*.⁹¹ To nelze označit za žádné jednotné hnutí nebo konzistentní doktrínu, nicméně se jedná o velmi vlivný myšlenkový proud reagující na poválečný vývoj vládnutí (především v USA a Velké Británii), pro který byla charakteristická smíšená ekonomika, štědré veřejné výdaje a zaměření se na plnou zaměstnanost. Tato politika byla vnímána jako příčina relativního úpadku Velké Británie a vzniku fenoménu *stagflace*.⁹² Tento keynesiánský model řízení ekonomiky měl být nahrazen novými přístupy obsahujícími zásady *monetarismu*, tedy důslednou kontrolou měnové politiky a objemu peněz v ekonomice, což je, dle monetaristů, způsob, jak dostat inflaci pod kontrolu.⁹³ Monetarismus je úzce spjatý s jeho protagonistou Miltonem Friedmanem a byl velmi ovlivněn Friedrichem von Hayekem, jehož kniha *The Road to Serfdom* zdůraznila potřebu „*uvolnit kreativní energii jedinců*“ a odsoudila kolektivistickou ideu posilování vládních pravomocí, rostoucí zásahy do ekonomiky i všechny konsekvence, především omezování osobní svobody.⁹⁴ Rovněž tento přístup považoval korporativismus, tedy systém úzké spolupráce vlády, zaměstnaneckých organizací a odborů, za zprofanovaný. Nicméně nebyla to jenom ekonomika, která se, dle zastánců *nové pravice*, ubírala

⁸⁹ *Margaret Thatcher Foundation* [online]. 1979-90: Prime Minister Chronology [cit. 2011-11-04]. Dostupné z WWW: < <http://www.margaretthatcher.org/chronology/browse.asp?t=4>>.

⁹⁰ Více viz THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, Naše vojsko, Praha 1996.

⁹¹ Více viz McLEAN, Iain – McMILLAN, Alistair: *The Concise Oxford Dictionary of Politics*, Oxford University Press, Oxford 2003, s. 534.

⁹² Odborný termín přejatý z anglického *stagflation* označující stav, kdy se zvyšuje inflace a zároveň stagnuje ekonomika.

⁹³ GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State*, s. 34-68.

⁹⁴ HAYEK, Friedrich: *The Road to Serfdom*, The University of Chicago Press, Chicago 1994, s. 261.

špatným směrem a jen „*monetarismus nestačí*“ k tomu, aby ji zachránil.⁹⁵ Jednou z hlavních osob, která usměrňovala a předávala tyto myšlenky vládě, byl sir Keith Joseph, který zdůrazňoval, že Británie je zahlcena přílišnými „*vládními nařízeními, výdaji, daněmi, půjčkami a počty zaměstnanců*“.⁹⁶ Podle manifestu Konzervativní strany k všeobecným volbám z roku 1979, celá země „*ztratila směr*“ a společnost byla „*v rozkladu*“.⁹⁷ Sama Thatcherová situaci vnímala jako „*krizi celého národa...protože něco se událo špatně – duchovně i filozoficky*“.⁹⁸ Silná touha vyjádřit nespokojenost s předcházejícími politickými a ekonomickými postupy, podtrhnutí důležitosti změny i „*revoluční*“ potenciál nové vlády, může být ilustrován výběrem slov s manifestu Konzervativní strany jako „*slepá ulička, katastrofa, odmítnout, zvrátit, obnovit, zotavit, sjednotit, reformovat, napravit, prosazovat, posílit*“.⁹⁹ Podstata thatcherovské konzervativní ideologie se formovala i v kontrapozici proti socialismu. Např. Reg Prentice, rozčarovaný labouristický ministr v druhém Wilsonově kabinetu, který nakonec konvertoval ke Konzervativní straně, ve svém vyznání poukazuje, že je třeba se postavit i nebezpečím, jako je „*trockistická infiltrace v Labouristické straně*“.¹⁰⁰ Dle slov premiérky Thatcherové byl viníkem právě socialismus, který „*akceleroval náš [britský] úpadek*“.¹⁰¹ Obecně řečeno, rozměrem *nové pravice* (a zároveň i její možné odlišnosti od jiných pravicových proudů) je kombinace prosazování myšlenky, tradičně liberální, o neregulované ekonomice a myšlenky, tradičně konzervativní, o posilování autority státu.¹⁰²

⁹⁵ LETWIN, Shirley: *The Anatomy of Thatcherism*, Fontana, London 1992, s. 115.

⁹⁶ JOSEPH, Sir Keith: *Monetarism Is Not Enough*, Stockton Lecture from April 5, 1976 [cit. 2011-11-17]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.margaretthatcher.org/commentary/displaydocument.asp?docid=110796>>. Sir Keith Joseph byl zvolen do parlamentu již v roce 1956 a zastával vícero funkcí v Macmillanově i Heathově vládě. Je považován za ideologa Thatcherismu a byl významnou osobou v pozadí, na Konzervativní stranu měl velký vliv. Mimo své politické funkce byl blízkým poradcem a přítelem Thatcherové. Společně zakládali výzkumné pracoviště *Centre for Political Studies*, think tank stojící za prosazování ideálů volného trhu do britského prostředí dle amerického vzoru. Možnost zvolení do čela strany místo Heatha si překazil kontroverzními výroky o odstrašování lidí z nižších tříd od početí dětí. V Thatcherové vládě zastával funkce ministra průmyslu a školství. Thatcherová mu věnovala svou knihu paměti *The Path to Power*. Ve své politice nebyl natolik radikální a měl citlivější přístup než Thatcherová. Viz Top 50 most influential people of Margaret Thatcher's era, April 9, 2008 [cit. 2011-11-17]. *The Telegraph* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.telegraph.co.uk/news/1435352/Top-50-most-influential-people-of-Margaret-Thatchers-era-G-J.html>>.

⁹⁷ Conservative Party General Election Manifesto, 1979.

⁹⁸ THATCHER, Margaret: *The Path to Power*, HarperCollins, New York 1995, s. 305-306.

⁹⁹ Conservative Party General Election Manifesto, 1979.

¹⁰⁰ PRENTICE, Reg: *Right Turn*, in: CORMACK, Patrick (ed.): *Right Turn: Eight men who changed their minds*, Leo Cooper, London 1978, s. 7.

¹⁰¹ Cit. in: GREEN, Ewen: *Thatcher*, Hodder Arnold, London 2006, s. 55.

¹⁰² GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State*, s. 34.

Aby mohla Margaret Thatcherová prosadit takovou změnu v dosavadní britské politice konsensu, přizpůsobila tomu způsob prosazování své moci. Obklopila se blízkými poradci, na které spoléhala, jako byl např. ekonomický poradce Sir Alan Walters nebo poradce pro zahraniční záležitosti sir Percy Cradock.¹⁰³ Zároveň omezila scházení Kabinetu a rozhodování o zásadních otázkách delegovala buď na výbory, do kterých sama jmenovala lidi, nebo na svůj *Kitchen Cabinet*.¹⁰⁴ Ministři získávali přívlastek *dry* (suchý – ten, který je oddán ekonomické politice Thatcherové) nebo *wet* (slangově bojácný – ten, který nebyl vždy ochoten důsledně prosazovat tratcherovská měřítká). Za celou dobu své vlády Thatcherová vyměnila 12 takových *wet* ministrů.¹⁰⁵

Ekonomické preference vlád Thatcherové změnily kurz britské ekonomiky a zároveň měnily pravidla pro fungování státu. Palčivým problémem ekonomiky při nástupu Thatcherové do funkce byla vysoká inflace lehce přesahující 16% hranici.¹⁰⁶ Jejího zvládnutí mělo být dosaženo pomocí kontroly zásob peněz v ekonomice, což mělo být umožněno nastavením úroků a peněžních limitů. Dalším cílem bylo snížit veřejný dluh škrty ve veřejných výdajích. Např. státní rozpočet na rok 1980 stanovoval redukci veřejných výdajů o jednu miliardu liber, což byl poněkud kontroverzní krok v situaci, kdy Británie upadala do recese a ropné krize.¹⁰⁷ Opravdová částka je ale diskutabilní vzhledem k tomu, že v prvních letech vlády Thatcherové se celkové veřejné výdaje nakonec zvýšily, a to především kvůli neutěšené ekonomické situaci, která zatěžovala sociální systém. Navíc, jak slibovala volební kampaň, byly navýšeny i výdaje na obranu a policii.¹⁰⁸ Klíčový post v první vládě Thatcherové představovala pozice ministra financí. Tím se stal sir Geoffrey Howe (1979-1983), který, ve snaze naplnit ekonomické cíle vlády (snížit inflace, stabilizovat měnu), v březnu 1980 představil tzv. *Medium-Term Financial Strategy*, která obsahovala významný posun od daní přímých k nepřímým.¹⁰⁹ Jak tvrdí sám Howe, „*plat' podle toho, kolik utrácíš...*

¹⁰³ RIDDELL, Peter: *Cabinet and Parliament*, in: KAVANAGH, Dennis – SELDON, Anthony: *The Thatcher Effect: a decade of change*, Oxford University press, Oxford 1989, s. 119-121.

¹⁰⁴ Aby se Thatcherová vyhnula diskuzím v celém Kabinetu, rozhodnutí se přijímalo jen v úzkém kruhu ministrů a osob patřící k úzkému kruhu. Název odráží skutečnost, že se všichni vešli do kuchyně v Downing Street 10. Více viz ROVNÁ, Lenka: *Kdo vládne Británii?*, Sociologické nakladatelství, Praha 2004, s. 95-96.

¹⁰⁵ Tamtéž, 94.

¹⁰⁶ Údaj pro rok 1980. Viz OECD, *Economic Outlook*, table R.11, in: JOHNSON, Christopher: *The Economy under Mrs Thatcher 1979-1990*, Penguin Books, London 1991, s. 281.

¹⁰⁷ LETWIN, Shirley: *The Anatomy of Thatcherism*, s. 120.

¹⁰⁸ BRITTAN, Samuel: *The Thatcher Government's Economic Policy*, in: KAVANAGH, Dennis – SELDON, Anthony: *The Thatcher Effect: a decade of change*, s. 25.

¹⁰⁹ RIDDEL, Peter: *The Thatcher Era: And its Legacy*, Blackwell, Oxford 1991, s. 18.

dává mnohem větší smysl, než plat' podle toho, kolik vyděláváš“.¹¹⁰ Dalšími pilíři thatcherovské ekonomiky byla privatizace, deregulace, odstraňování překážek k podnikání, a implementace zákonů volného trhu k oživení sil, které umožní „vytváření bohatství...na kterém závisí všechno ostatní.“¹¹¹ Aby toto vše bylo možné a efektivní, musela se vláda pustit do boje za svojí další metou, a to za reformou pracovněprávních vztahů. V tomto případě reformní kroky vlády vedly k rozsáhlým stávkám, z nichž nejvýznamnější, hornická, trvala více než jedenáct měsíců.¹¹² Vítězství vlády nadobro oslabilo odborová hnutí.

Bylo očekáváno, že ekonomické hodnoty nové vlády se odrazí v hodnotách společenských. Tak měl být odsouzen kolektivismus ve prospěch individualismu, a to ve všech sférách života. Do kontrastu se závislostí na státní podpoře byla dáována osobní zodpovědnost, která má podporovat lidskou iniciativu. Ekonomickými podněty a redukcí daní byli lidé pobízeni k hromadění a rozšiřování bohatství, nejlépe v podobě soukromého vlastnictví. Tento trend se projevil např. v prodeji obecních bytů do osobního vlastnictví nebo ve zvýšení počtu akcionářů, jejichž počet za dobu thatcherovské éry stoupl z 3 na 11 miliónů.¹¹³ Názor, že společnost může zotročit jedince, je vyjádřen v kontroverzním výroku Thatcherové, tvrdícím, že „*taková věc [společnost] neexistuje...existují pouze jednotliví muži, ženy a...rodiny*“.¹¹⁴ Dosažení vytyčených úkolů se ukázalo jako obtížnější, než se očekávalo. Celkové vládní výdaje se paradoxně nepodařilo snížit až do roku 1987, ačkoli nastaly významné změny ve financování jednotlivých ministerstev – např. snižování rozpočtu na bydlení, sociální a

¹¹⁰ HOWE, Geoffrey: *Conflict of Loyalty*, Macmillan, London 1994, s. 129. V projevu v Dolní sněmovně při diskuzi o ekonomické situaci a rozpočtu Howe takto charakterizoval některé cíle vlády: „*Britové, jak si myslíme, vědí, že je čas na nový začátek. Naše strategie na zastavení dlouhodobého úpadku Británie... je založen na čtyřech principech. Potřebujeme posílit iniciativu lidí tím, že jim necháme více z toho, co si vydělají, tak, aby náročná práce, talent a schopnosti byly náležitě oceněny. Potřebujeme rozšířit svobodu volby pro každého jednotlivce redukováním pravomocí státu. Potřebujeme snížit finanční zátěž veřejného sektoru a ponechat tak místo pro růst obchodu a průmyslu. Potřebujeme se ujistit... že odborová hnutí chápou důsledky svých akcí, to je cesta jak prosadit smysl pro odpovědnost... Tyto principy si žádají podstatné změny ve fungování naší ekonomiky. Změny daní...budou jen první krok, který nás vezme na dlouhou cestu správným směrem.*“ Cit. in: *HC vol 968 cc240-1*, June 12, 1979 [cit. 2011-12-12]. *Hansard* [online]. Dostupné z WWW: <<http://hansard.millbanksystems.com/commons/1979/jun/12/a-new-beginning>>.

¹¹¹ HOWE, Geoffrey - JOSEPH, Keith – PRIOR, James and HOWELL, David: *The Right Approach to the Economy*. Původně tajný dokument vydaný ústředím Konzervativní strany 8. října 1977.

¹¹² GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State*, s. 125.

¹¹³ EVANS, Brendan: *Thatcherism and the British People*, in: BALL, Stuart - HOLLIDAY, Ian (eds.): *Mass Conservatism: The Conservatives and the Public since the 1880s*, Frank Cass, London 2002, s. 220.

¹¹⁴ THATCHER, Margaret: *Interview for Woman's Own*, September 23, 1987 [cit. 2011-11-17].

Margaret Thatcher Foundation [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=106689>>.

zaměstnaneckou politiku ve prospěch ministerstva obrany a vnitra.¹¹⁵ Dílčí ekonomické úspěchy byly zastíněny rostoucí nezaměstnaností, která dosáhla více než 3 miliónů v roce 1986.¹¹⁶ Hodnocení thatcherovské ekonomické politiky bylo vždy kontroverzním tématem už pro současníky. Přesto, shrnutí Christophera Johnsona, který se tématem detailně zabýval a složitou problematiku vnímá z mnoha úhlů pohledu, je možné považovat za výstižné:

„Úspěchy vlády byly... pouze dílčí... Nebyly tak vynikající, jak se Thatcherové a jejím spolupracovníkům podařilo přesvědčit voliče, že vynikající byly... Existovalo sedm zcela úspěšných výsledků, a to v oblasti produktivity práce, výnosnosti obchodu, ekonomické nezávislosti jedince, reformy odborů, vlastnictví bytů, managementu veřejného dluhu a snižování daní. Existovalo sedm naprosto neúspěšných výsledků, a to v oblasti úspor, kontroly monopolů, cenové konkurence, omezení plateb, nezaměstnanosti, nájemních bytů a měnových cílů. Existovalo sedm rozporuplných výsledků, s klady i zápory, a to v oblasti ekonomického růstu, kapitálových investic, inflace, veřejných výdajů, privatizace, regulace obchodu a záležitostí Evropského společenství.“¹¹⁷

Ačkoli v ekonomické politice se vlády Thatcherové držely hesla „*roll back the frontiers of the state*“¹¹⁸, pro administrativu je, paradoxně, příznačný centralismus, který se projevil například při omezování pravomocí místních vlád a odporem k rozšiřování pravomocí na nižší úroveň vlády (devoluce).¹¹⁹ Svědectví o podobně paradoxním jevu podává i David Young, který v Thatcherové vládě postupně zastával posty ministra bez portfeje, ministra práce a sociálních věcí a ministra průmyslu a obchodu:

¹¹⁵ RIDDEL, Peter: *The Thatcher Era: And its Legacy*, s. 35.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 28.

¹¹⁷ JOHNSON, Christopher: *The Economy under Mrs Thatcher 1979-1990*, s. 263. Srov. viz LETWIN, Shirley: *The Anatomy of Thatcherism*, s. 114-246; RIDDEL, Peter: *The Thatcher Era: And its Legacy*, s. 14-42 nebo BRITTAN, Samuel: *The Thatcher Government's Economic Policy*, in: KAVANAGH, Dennis – SELDON, Anthony: *The Thatcher Effect: a decade of change*, s. 1-36.

¹¹⁸ THATCHER, Margaret: *The Bruges Speech*, speech from September 20, 1988 [cit. 2011-11-17]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=107332>>.

¹¹⁹ Více viz BUTCHER, Hugh - LAW, Ian - LEACH, Robert a MULLARD, Maurice: *Local government and Thatcherism*, Routledge, London 1990.

„Je ironií, že ačkoli jsem přišel do vlády jako velký deregulátor, zanechal jsem za sebou ještě o hodně větší systém regulace. Čím více o sobě vláda hlásala, že je proti intervencím, tím více musela zasahovat.“¹²⁰

Domácí politikou, mimo severoirský konflikt a představením tzv. *poll tax*¹²¹, značně hýbaly i zahraničně politické události.

Margaret Thatcherová měla při nástupu do funkce premiérky jen pramálo zkušeností se zahraniční politikou. Ještě jako vůdkyně opozice si několikrát stěžovala, jestli „opravdu musí řešit tyhle mezinárodní záležitosti“.¹²² Při svém odchodu z čela Velké Británie byla velmi zkušenou a ostřílenou političkou, která mezinárodnímu vývoji věnovala velkou pozornost. V průběhu vlády britská zahraniční politika balancovala mezi dvěma body. Mezi odrazem nové ekonomické politiky v mezinárodních otázkách, doprovázeným premiérčiným osobním radikalismem, a mezi poměrně stabilními strukturami tradiční britské zahraniční politiky založené na konsensu, pragmatičnosti a vyrovnávání sil (balance of powers). Zahraniční politika Margaret Thatcherové tedy byla okořeněná o silný ideologický rozměr. Byla založena na přesvědčení o možnosti využívat unilaterálních sil; na silném antikomunismu; na tvrdé obraně národních zájmů a zároveň na dlouhodobé věrnosti politice vyrovnávání sil a zajištění bezpečnosti proti potencionálně nepřátelským státům.¹²³ Dalším charakteristickým znakem byla nedůvěra Thatcherové k ministerstvu zahraničí (Foreign and Commonwealth Office). Celkem se ve vedení tohoto ministerstva vystřídali čtyři muži. Prvním z nich byl Lord Carrington, zkušený politik, který prošel Macmillanovou i Heathovou administrativou. Za své funkční období za Thatcherové se zasloužil především o urovnání konfliktu v Jižní Rhodesii, odstoupil po invazi na Argentiny na Falklandské ostrovy a později se stal generálním sekretářem NATO (1984-1988).¹²⁴

¹²⁰ YOUNG, Hugo: *The Enterprise Years*, Headline Book Publishing, London 1991, s. 236-237.

¹²¹ *Poll tax* neboli daň z hlavy bylo ve své podstatě politické rozhodnutí, které mělo za cíl dostat pod kontrolu výdaje místních vlád, snížit veřejné výdaje a zároveň odpovědnost za náklady na místní veřejné služby přesunout na městské radnice. V praxi by došlo na plošné zdanění všech obyvatel a členů domácnosti nezávisle na jejich příjmech a nemovitostech. Viz GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State*, s. 135-136.

¹²² Cit. in: GREEN, Ewen: *Thatcher*, s. 146.

¹²³ BYRD, Peter (ed.): *British Foreign Policy under Thatcher*, St Martin's Press, New York 1988, s. 2-3.

¹²⁴ *Thatcher's Class of '79*, [cit. 2011-11-18], BBC [online]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/uk_politics/04/thatchers_government/html/carrington.stm>.

Lorda Carringtona, který se rozhodl vzít na sebe odpovědnost za faux pas argentinské invaze, vystřídal v jeho funkci Francis Pym.¹²⁵ Ten byl původně ministrem obrany, ale post opustil. Vedl válečnou kampaň za Falklandské války, ale jako *wet* se s Thatcherovou rozešel, především v evropské politice, kde pro jeho konsensuální a kompromisní politiku nebylo místo.¹²⁶ Proto byl v červnu 1983 vystřídán bývalým ministrem financí Geoffreyem Howem.¹²⁷ Ten se ministerstva ujal na šest let. Ačkoli navázal se svým americkým protějškem Shultzem dobré vztahy, přeci jen zastával více proevropskou politiku, než Thatcherová. Definitivně byl odvolán především kvůli rozporům v otázce přistoupení Británie k *Exchange Rate Mechanism* (ERM).¹²⁸ Poslední rok vlády Thatcherové zastával funkci ministra zahraničí Douglas Hurd.¹²⁹

Jedním z pilířů zahraniční politiky se stalo udržování a posilování spojení se Spojenými státy a spolupráce na obraně Západní Evropy v rámci NATO. Pozici Thatcherové výstižně charakterizoval britský novinář Peter Jenkins, když napsal, že Thatcherová bude na „roztrhání mezi Reaganovým všeobjímajícím antikomunismem a evropskou politikou, jejíž je její vláda součástí“.¹³⁰ Během své vlády se Thatcherová setkala celkem se třemi administrativami americké vlády, a to prezidenta Jimmyho Cartera, Ronalda Reagana a George Bushe staršího. Nejfunkčněji dopadla spolupráce s Reaganem a je i středobodem obnoveného *zvláštního vztahu*. Nicméně důležitá byla i politika vůči ES, kde se klíčovým tématem staly příspěvky Velké Británie do evropského rozpočtu, revize zemědělské politiky, *European Monetary System* (EMS) a *Single European Act* (SEA).¹³¹ Dále se administrativa musela zabývat především událostmi na Blízkém Východě, sovětskou invazí do Afghánistánu, odzbrojovacími vyjednáváním mezi SSSR a USA, argentinskou invazí na Falklandské ostrovy a obecně terorismem.

Charakteristické pro vládnutí Thatcherové je její obrovské přesvědčení o správnosti svého konání, které se vážně promítlo do jejího stylu vlády. Byla

¹²⁵ Lord Carrington svoji rezignaci okomentoval ve svých pamětech takto: „V pondělí 5. dubna 1982 jsem předal služební pečeti mého úřadu do rukou královny ve Windsoru. Bylo to obtížné a bolestivé rozhodnutí a bylo pouze moje. Byl na mě vyvíjen velký tlak, abych na svém postu zůstal...ale nemohl jsem souhlasit s tím, že by to bylo správné.“ Viz CARRINGTON, Peter: *Reflect on Things Past*, London 1988, s. 368.

¹²⁶ Více viz KAVANAGH, Denis: *Lord Pym: Leading 'wet' in Thatcher's first cabinet who became Foreign Secretary during the Falklands War*, článek z 8. března 2008 [cit. 2011-11-18]. *The Independent* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.independent.co.uk/news/obituaries/lord-pym-leading-wet-in-thatchers-first-cabinet-who-became-foreign-secretary-during-the-falklands-war-793176.html>>.

¹²⁷ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 590.

¹²⁸ GREEN, Ewen: *Thatcher*, s. 179.

¹²⁹ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 593.

¹³⁰ JENKINS, Peter: *The built-in frictions of the Atlantic relationship*, *The Guardian*, February 25, 1981.

¹³¹ Více viz GEORGE, Stephen: *Britain and European Integration since 1945*, Blackwell, Oxford 1991.

přesvědčena o funkčnosti svých postupů a byla odhodlána je prosadit, často za každou cenu. Jak sama poznamenala:

„Nejsem politik ‘konsensu’ ani pragmatický politik, jsem politik přesvědčení. Já věřím v politiku přesvědčování – to je vlastně moje práce: prosazovat to, v co věřím, a snažit se získat lidi, aby se mnou souhlasili...Jako premiérka nebudu ztrácet čas nějakými vnitřními diskuzemi.“¹³²

Myšlenkový proud vlády byl kryt různými institucemi – „think tanky“, které byly vlivným zdrojem myšlenek a doporučení. Od roku 1974 za Thatcherovou stálo již zmiňované *Centre for Policy Studies* (CFPS), které konkurovalo jinak též konzervativní *Central Office*. Od roku 1983 byla k vládě nejbližší *Policy Unit*, malá, ale velmi vlivná skupina expertů, která dohlížela na politiku jiných institucí a nabízela Thatcherové alternativní analýzy.¹³³ Ve svých pamětech Thatcherová přiznává, že se v komunikaci s voliči, mimo tradiční britský tisk, rovněž soustředili i na neseriózní *Sun* a *News of the World*, které jim pomáhaly obhajovat nové přístupy.¹³⁴ Odhodlání vlády a Thatcherové prosadit svou vůli je možné ilustrovat na příkladech potlačení odborových svazů, odmítnutí politických práv republikánských vězňů v Severním Irsku v roce 1980, která vedla k hladovkám a deseti úmrtím.¹³⁵ Na mezinárodní scéně se nabízí neúprosně negativní postoj vůči některým politikám ES nebo nesmlouvavý přístup k SSSR. Slovy blízkého poradce Thatcherové pro zahraniční záležitosti: „*Vždycky jsem si myslel, že je na paní Thatcherové něco leninského, což se projevilo na jejím stylu vládnutí – to absolutní odhodlání.*“¹³⁶

* * *

Reakce na poválečnou politiku konsensu obohacená o ideový rozměr *nové pravice* dala ve Velké Británii šanci Margaret Thatcherové a jejím vládám přinést tak zásadní změny do fungování společnosti a ekonomiky, že díky tomu mohl vzniknout

¹³² Cit. in: ROVNÁ, Lenka: *Premiérka Jeho Veličenstva*, s. 70.

¹³³ HENNESSY, Peter: *The Prime Minister: The Office and Its Holders since 1945*, s. 424.

¹³⁴ THATCHER, Margaret: *The Path to Power*, s. 294.

¹³⁵ HENNESSEY, Thomas: *The Politics of Northern Ireland*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, s. 454.

¹³⁶ Cit. in: HENNESSY, Peter: *The Prime Minister: The Office and Its Holders since 1945*, s. 397.

nový – *ismus*. Ekonomická politika založená na probuzení sil volného trhu vyznačující se kontrolou měny a úrokových sazeb, širokou privatizací, změnami v daňovém systému, snižováním veřejných výdajů a podporou podnikání vedla k nevratné restrukturalizaci britské ekonomiky. Důrazné prosazování vládní vůle vedlo k potlačení odborových hnutí a omezení pravomocí místních vlád a vyznívá paradoxně k jinak základnímu prosazovanému postulátu svobody volby. Důraz zahraniční politiky se obracel především ke Spojeným státům, ačkoli ani Evropa nemohla zůstat bez patřičné pozornosti. Vůči sovětskému režimu byl zaujat ideologicky podmíněný, odtažitý postoj, přesto se vláda snažila o zprostředkování rozhovorů mezi SSSR a USA. K popularitě režimu významně přispěla vítězná válka o Falklandy i zlepšující se ekonomická situace Velké Británie ke konci 80. let, nicméně deklarovaný „thatcherovský zázrak“ ekonomického růstu a stability nedopadl podle očekávání. Ačkoli je *thatcherismus* dodnes živým i kontroverzním tématem, inspirujícím politická hnutí mimo hranice svého vzniku a nacházející své pokračovatele i na domácí půdě, vytvořil své „vítěze i poražené“ až se zarážející samozřejmostí.

3.3 Společné rysy

Velké změny v politice Spojených států a Velké Británie v 80. letech je třeba vnímat v mezinárodním kontextu, který napovídá, že z ekonomického hlediska se nejednalo pouze o omezené projekty. Ekonom z OECD David Henderson identifikoval obecný trend západních vlád, spočívající v orientaci na trh. Počátek tohoto posunu situoval kolem roku 1979 a zdůraznil, že není spojen výhradně s konzervativními vládami, jak dokazuje levicová orientace vlád v Austrálii, Španělsku, Švédsku nebo Francii.¹³⁷ Ve zkratce byly projevy této politiky tyto: změna daňového systému, privatizace, deregulace, omezení kolektivního vyjednávání, redukce sociálního systému a uvolnění kapitálového trhu.¹³⁸ Do této charakteristiky zapadají i projekty Thatcherové a Reagana. Obecně se dá konstatovat, že množství shodných politických cílů vycházejících ze stejného ideologického a filozofického pozadí, přineslo těmto dvěma režimům vzájemné pochopení, sblížení a podporu. Ekonomická politika založená na liberalizaci trhu a monetaristických zásadách, i když např. s rozdílným ohledem na vliv

¹³⁷ Cit. in: BRITTAN, Samuel: *The Thatcher Government's Economic Policy*, in: KAVANAGH, Dennis – SELDON, Anthony: *The Thatcher Effect: a decade of change*, s. 2-3.

¹³⁸ Tamtéž.

daňové politiky na státní deficit, prosazovaly oba státy.¹³⁹ V otázkách „útoků“ na poválečnou strukturu řízení ekonomiky a na sociální stát je na místě zdůraznit, že konzervativní politika obou představitelů vnímala snižování výdajů státu ne jako nutné zlo, ale jako nutné dobro.¹⁴⁰ V obou případech měly velké reformní kroky revolučního charakteru odvrátit ekonomický úpadek země. Jedním příkladem z mnoha může být skutečnost, že jedno z prvních opatření po uvedení Thatcherové a Reagana do funkce bylo vydání direktiv pro zastavení přijímání nových zaměstnanců do státních služeb.¹⁴¹

Domácí politika značně ovlivňovala tu zahraniční a naopak. Oběma režimům byl vlastní silný antikomunismus a akcent národní hrdosti, popřípadě národní suverenity či vedoucí národní úlohy. Sovětský svaz pro ně představoval nepřítele, kterému je třeba dát najevo, že demokratické státy jsou ochotny za své ideály bojovat. Někteří autoři v otázce sblížení Velké Británie a Spojených států zdůrazňují právě jejich společný odpor vůči politice *détente*.¹⁴² Ta byla vyjádřena sdílenou ochotou zasáhnout do mezinárodní politiky i silou v případě ohrožení národních, případně mezinárodních zájmů.

Thatcherová i Reagan měli společné i své přesvědčení, svoji víru, že jejich politika je tou jedinou správnou. Toto hluboké přesvědčení a tvrdohlavost jim na jednu stranu pomáhalo prosadit svou, na stranu druhou mohla být nekompromisní politika kontraproduktivní, jak lze doložit na příkladu Thatcherové, kdy v závěru své vlády díky své neústupnosti ztrácela i nejbližší spolupracovníky a přátele a ve svém důsledku ztratila podporu své strany i obyvatelstva.¹⁴³ Výstižně tuto skutečnost ilustruje i karikatura z deníku *The Independent* z 25. října 1989 (viz Přílohy, obr. 1). Hluboké přesvědčení Thatcherové a Reagana předznamenávalo tvrdohlavý styl jejich politiky. Další pohled na vedení „politiky z přesvědčení“ podává analýza projevů obou státníků, ze které je zřejmá výrazná tematická podobnost rétorických výstupům, koncentrující se

¹³⁹ Detailní pohled na rozdíly v ekonomických programech Thatcherové a Reagana viz HALE, David: *Thatcher and Reagan: Different Routes to Recession*, Financial Analysts Journal, November-December 1981, s. 61-71.

¹⁴⁰ PIERSON, Paul: *Dismantling the Welfare State? Reagan, Thatcher, and the Politics of Retrenchment*, Cambridge University Press, Cambridge 1997, s. 1.

¹⁴¹ REAGAN, Ronald: *Remarks on Signing the Federal Employee Hiring Freeze Memorandum and the Cabinet Member Nominations*, January 20, 1981 [cit. 2011-11-25]. *The American Presidency Project* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=43490>>.

Margaret Thatcher's official files, PREM19/5, Freeze on Civil Service Manpower. Action to reduce the size of Civil Service and staff costs, May 1979 [cit. 2011-11-25]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/PRM19/PRM19-0005.pdf>>.

¹⁴² HOLMES, Alison: *Ronald Regan: Conviction politics and the transatlantic relationship*, Journal of Transatlantic Studies, 2010, Vol. 8, No. 3, s. 259.

¹⁴³ Více viz GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State*, s. 130-138.

na domácí ekonomický vzestup, sovětskou hrozbu a konzervatismus (ačkoli u Reagana vystupuje do popředí i téma osobní víry, které je často využíváno k deklaraci jednoty národa, což souvisí se specifiky amerického prostředí).¹⁴⁴

Na politickou spřízněnost Velké Británie a Spojených měla nezanedbatelný vliv i personální rovina. Thatcherová a Reagan byli osobnostně dosti rozdílní – např. poradce Thatcherové sir Percy Cradock popsal Thatcherovou jako „*panovačnou a dotěrnou Angličanku, poučující a komandující, hyperaktivní, posedlou detailem*“, zatímco Reagana viděl v kontrastu jako „*líného, ... opáleného herce, s myslí operující hlavně na instinktivní bázi...který rád, až příliš, přenechával činnost jiným...mlhavě si pamatoval své instrukce, ale s jistou tvrdohlavostí se držel svých zásad*“, vnímal ho jako člověka „*bezprostředně vřelého s výjimečnou schopností komunikovat se svými voliči*“.¹⁴⁵ Přesto se mezi Reaganem a Thatcherovou vyvinulo pouto, založené na osobních sympatiích. Slovy Reagana:

*„Původně jsem chtěl strávit s Margaretou jen pár minut, ale nakonec jsme spolu hovořili téměř dvě hodiny. Okamžitě se mi zalíbila, byla srdečná, ženská, vlídná a inteligentní, a hned od začátku rozhovoru mi bylo jasné, že jsme spřízněné duše, pokud jde o omezování vládních pravomocí a rozšiřování ekonomických svobod.“*¹⁴⁶

A premiérka Thatcherová vypovídá:

*„Okamžitě jsem byla zaujata jeho srdečností, šarmem a úplným nedostatkem afektů – vlastnostmi, které se v následujících letech jeho vedoucího postavení vůbec nezměnily. Především jsem věděla, že mluvím s někým, kdo instinktivně cítí a myslí jako já, nejen v politice, ale i ve filosofii vlády, v názoru na lidskou přirozenost, s nímž sdílím všechny velké myšlenky, které jsou - nebo by měly být – za snažením každého politika stát v čele své země.“*¹⁴⁷

¹⁴⁴ YAGER, Edward - SCHONHARDT-BAILEY, Cheryl: *Measuring Rhetorical Leadership: A Textual Analysis of Margaret Thatcher's and Ronald Reagan's Speeches*, Annual Meeting of the American Political Science Association, August 30th-September 2nd, 2007, s. 33-34.

¹⁴⁵ Cit. in: O'SULLIVAN, John: *The President, the Pope, and the Prime Minister*, Regnery Publishing Inc., Washington, DC 2006, s. 299.

¹⁴⁶ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 176.

¹⁴⁷ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 114.

Ronald Reagan byl pro Thatcherovou „uskutečněním amerického snu“.¹⁴⁸ Vztah mezi Spojenými státy a Velkou Británií byl pro ni nejen „přirozeným“ a „zvláštním“, ale dokonce „výjimečným“ a „velmi, velmi zvláštním“.¹⁴⁹ Při poslední návštěvě Thatcherové ve Washingtonu prohlásil Reagan na banketu v Bílém domě:

*„Měl jsem to štěstí, že jsem se posledních 8 let a i několik let předtím mohl radovat z blízkého profesionálního a osobního porozumění a opravdového přátelství s Margaret Thatcherovou... Věřím, že jsme se tak přidali do velkého proudu anglo-amerických dějin a pomohli jsme posílit tradici zvláštního vztahu mezi vůdci obou našich národů.“*¹⁵⁰

Vliv politiky obou zemí posiloval i fakt, že oba státníci měli tu možnost stát v čele svých zemí po velkou většinu dekády společně, čímž každý na druhé straně Atlantiku našli důležitého spojence. Jak zdůrazňuje John O'Sullivan, blízký poradce Thatcherové, potřebovali vzájemnou podporu více, než by se mohlo na první pohled zdát, jelikož se nedá říci, že by jejich okolí překypovalo zastánci jejich politiky.¹⁵¹

Toto vše, společně s výše jmenovanými společnými rysy, zásadně přispělo k oživení a upevnění *zvláštního vztahu*. Bylo by ovšem chybou pohlížet na *zvláštní vztah* příliš romanticky pod dojmem osobních vztahů Thatcherové a Reagana, jelikož praktická politika přinášela i situace, kde pro harmonické duševní porozumění rozhodně nebylo místo.

¹⁴⁸ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 115.

¹⁴⁹ Cit. in: DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*, Palgrave, Basingstoke 2006, s. 106.

¹⁵⁰ REAGAN, Ronald: *Speeches at White House State Banquet*, November 16, 1988 [cit. 2011-11-24]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.margaretthatcher.org/document/107384>>.

¹⁵¹ O'SULLIVAN, John: *Ron & Maggie*, National Review, June 28, 2004.

4. PROJEVY VZTAHU – SPOLUPRÁCE I KONFLIKT

Frank Klingberg představil v roce 1952 analýzu, ve které rozdělil dlouhodobý vývoj amerických zahraničních vztahů do střídajících se fází *introverze* a *extroverze*.¹⁵² Pokud by bylo k jeho konceptu přihlédnuto, v době nástupu Thatcherové v amerických zahraničních vztazích končila Carterova administrativa fázi *introverze* a pomalu vstupovala do iniciativnější *extroverze*, kterou lze stručně charakterizovat zvýšením zájmu, a tedy i vlivu, Spojených států v mezinárodních otázkách. S nadsázkou řečeno slovy Henryho Kissingera, přecházely Spojené státy z období „*paniky*“ do období „*euforie*“.¹⁵³ Nelze říci, že by američtí politici automaticky vítali vládu konzervativců v Británii, jak o tom svědčí např. velmi chladné reakce Carterovy administrativy na vítězství Thatcherové ve volbách roku 1979. Jeden vyšší úředník ministerstva zahraničí se vyjádřil, že „*raději budeme čekat, co udělá, než poslouchat, co říká.*“¹⁵⁴

Počínající zahraničněpolitická re-orientace americké administrativy byla Thatcherové blízká. Byla signalizována především tvrdým postupem Cartera vůči Íránu, kde byla v listopadu 1979 přepadena americká ambasáda a zajato na 50 rukojmí - i vůči Sovětům po jejich invazi do Afghánistánu na sklonku roku 1979.¹⁵⁵ Thatcherová svou návštěvu ve Washingtonu v prosinci 1979 využila k tomu, aby Američanům vyjádřila plnou podporu.

*„Doba jako je tato vás [USA] opravňuje hledat podporu u přátel. My jsme vaši přátelé, podporujeme vás a budeme vás podporovat. O tom at' není pochyb.“*¹⁵⁶

¹⁵² Více viz KLINGBERG, Frank: *The Historical Alternation of Moods in American Foreign Policy*, World Politics, January 1952, Vol. 4, No. 2, s. 239-273.

¹⁵³ Cit. in: LUNDESTAD, Geir, *Uniqueness and Pendulum Swings in US Foreign Policy*, International Affairs, 1986, Vol. 62, No. 3, s. 408.

¹⁵⁴ JACKSON, Harold: *US takes cautious approach to Tory victory*, The Guardian, May 5, 1979.

Podrobnější pohled na to, jaký vliv měla vláda konzervativců nebo labouristů na *zvláštní vztah* podává ve své studii Alan Dobson. Dochází k závěru, že typ vládnoucí politické strany byl pro britsko-americké vztahy vždy důležitý, neznamená to ale, že by Labour Party vzhledem ke svému programu byla automaticky znevýhodněna. Nedůvěra Spojených států k labouristům panovala především v oblasti domácí politiky, zatímco v mezinárodním dění byli klíčovější osobnosti a povaha problému, než politická příslušnost. Viz DOBSON, Alan: *Labour or Conservative: Does it Matter in Anglo-American Relations?*, Journal of Contemporary History, 1990, Vol. 25, s. 387-407.

¹⁵⁵ CARTER, Jimmy: *State of the Union Address 1980*, 23 January 23, 1980 [cit. 2011-11-27]. *Jimmy Carter Library* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.jimmycarterlibrary.gov/documents/speeches/su80jec.phtml>>.

¹⁵⁶ JACKSON, Harold: *Thatcher sanctions pledge*, The Guardian, December 18, 1979.

Osobně Thatcherová podpořila jak ekonomické sankce vznesené vůči Íránu, tak bojkot olympijských her v Moskvě na protest proti afghánské invazi, nicméně v praktické politice takový úspěch neměla, jak s prosazením dostatečných sankcí v rámci ES, tak s britskými olympijskými sportovci, kteří se rozhodli závodů zúčastnit.¹⁵⁷ Americká administrativa byla „*extrémně zklamaná*“ a tento vývoj začátek *zvláštního vztahu* se Spojenými státy příliš neulehčil. I když Carter Británii považoval za nejjistějšího amerického spojence v Evropě a s Thatcherovou vedl poměrně hojnou korespondenci diskutující mezinárodní otázky (mimo zmiňovaných i např. jednání o vládě v Jižní Rhodesii, Blízký východ nebo Severní Irsko), přesto spolu nenavázali nijak blízký vztah.¹⁵⁸

Brzy se tedy ukázalo, že jednou z dominant britské zahraniční politiky Thatcherové bude silná podpora Spojených států a jejich vedoucí úlohy ve vedení Západu. Thatcherová viděla příčinu úpadku národní sebedůvěry USA, podobně jako v Británii, ve špatné domácí i zahraniční politice předcházejících let.¹⁵⁹

Tato podpora ještě zesílela po nástupu Reagana k moci v lednu 1981, který nabízel Spojeným státům „*duchovní obnovu*“.¹⁶⁰ Thatcherová dala najevo, že s nástupem nové administrativy očekává zvýšení spolupráce mezi Velkou Británií a USA, zdůraznila úlohu Spojených států v Alianci a jejich význam pro bezpečnost Evropy a velmi zřetelně vyjádřila podporu politice Spojených států:

*„...musíme více vnímat americkou snahu denně nám zajišťující svobodu. Jestliže jsme dnes v bezpečí, je to proto, že Amerika je s námi. Chceme-li být v bezpečí i zítra, Amerika musí zůstat silná a sebejistá. Její neúspěchy jsou i naše neúspěchy. Proto, když Amerika čelí nebezpečím, musíme říci zcela jasně: jsme s tebou.“*¹⁶¹

Rovněž uvedla, že věří, že její nadcházející návštěva Spojených států „*zvýrazní blízké přátelství mezi dvěma zeměmi*“ a zároveň zahájí „*období obzvláště blízkého*

¹⁵⁷ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 66-67.

¹⁵⁸ DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations*, s. 104.

¹⁵⁹ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 13.

¹⁶⁰ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 190.

¹⁶¹ THATCHER, Margaret: *Speech at Pilgrims' dinner*, January 29, 1981 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margarethatcher.org/document/104557>>.

porozumění mezi hlavami jejich vlád“.¹⁶² Reagan na tento projev reagoval důvěrným, krátkým dopisem děkujícím Thatcherové za její vlídná slova a souhlasil, že s Thatcherovou sdílí její „velmi důležitý zájem o demokracii a svobodu“ a pokračoval, že právě to je „podstata zvláštního vztahu mezi našimi dvěma zeměmi a skvělý základ pro...období spolupráce a úzké konzultace mezi vaší vládou a mou administrativou“.¹⁶³ Není důvod pochybovat o tom, že by oba státníci svá stanoviska nemysleli upřímně, i když je nutné vzít v potaz jistou míru kalkulace na obou stranách. Možností k prověření, nakolik rétorická gesta obstojí v realitách mezinárodního dění, dostaly obě země v následujících letech sdostatek.

Se silnou podporou Spojených států souvisí i druhý cíl zahraniční politiky Velké Británie ve vztahu k USA – mít na jejich politiku vliv. Ačkoli je z obecného hlediska míra vlivu Thatcherové ve Washingtonu na americkou politiku těžko postihnutelná, rozdíl mezi jejími předchůdci spočíval ve skutečnosti, že vztahy s Reaganem založila především na podpoře a povzbuzování americké politiky a ne tolik na snaze o její omezování či pozměňování.¹⁶⁴ Přesto britsko-americké vztahy čekala řady situací, kdy toto tvrzení není možno označit za úplně platné.

4.1 Sibiřský plynovod a aféra Westland

Jednou z klíčových otázek, kterou Reaganova administrativa musela vyřešit, byla obchodní a ekonomická politika vůči SSSR. Britsko-amerických a americko-evropských vztahů se v tomto ohledu týkala především kauza výstavby sibiřského plynovodu. Tento projekt, který měl zajistit dopravu sovětského plynu do západní Evropy a na jehož realizaci se podílelo mnoho západoevropských společností, se stal jedním z cílů ekonomických sankcí americké administrativy v letech 1981-1982 a zároveň jednou z hlavních příčin neshod mezi USA a západoevropskými spojenci. Obavy v zámoří vzbuzovalo i možné zvýšení závislosti západoevropských zemí na SSSR.¹⁶⁵ Na definitivní rozhodnutí americké administrativy se čekalo poměrně dlouho, jelikož Reaganovy spolupracovníky rozdělovaly rozdílné názory na míru a funkčnost

¹⁶² THATCHER, Margaret: *Speech at Pilgrims' dinner*, January 29, 1981 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/104557>>.

¹⁶³ *Reagan letter to Thatcher*, February 2, 1981 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109257>>.

¹⁶⁴ SHARP, Paul: *Thatcher's Diplomacy: the revival of British foreign policy*, Macmillan, New York 1997, 111-107.

¹⁶⁵ DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations*, s. 114.

sankcí. Ministr obrany Weinberger zastával tvrdý postoj, byl pro úplné zastavení dodávek pro plynovod a předpokládal, že Britové, které považoval za klíčové spojence, se připojí, jelikož pomůže „ideologická shoda a relativně malá cena za spolupráci“.¹⁶⁶ Ministr zahraničí Haig zastával smířlivější postup, především kvůli nutnosti udržet „konzistentní politiku, která oslabí sovětské vojenské schopnosti“, ale bez „oslabení Aliance“.¹⁶⁷ Definitivní rozhodnutí urychlila krize v Polské lidové republice, která vyvrcholila vyhlášením stanného práva v prosinci 1981.¹⁶⁸ Reaganova administrativa reagovala vyhlášením ekonomických sankcí vůči SSSR, mj. obsahujícím embargo na vývoz materiálu určeného ke stavbě plynovodu a další moderní technologie.¹⁶⁹ Spojenci reagovali dosti nevráživě, dalším rozměrem totiž byla paradoxní politika USA, jelikož sankce se nevztahovaly na dovoz obilí do SSSR.¹⁷⁰

Sama Thatcherová se ocitla před dilematem, kdy na jednu stranu podporovala sankce proti SSSR a stála na straně USA, na stranu druhou ale byla rozhodnuta hájit i národní ekonomické zájmy, zvláště v době neuspokojivé ekonomické situace ve vlastní zemi. Zrušení dosavadních kontraktů firem se SSSR na dodávky materiálů potřebných na výrobu plynovodu by se v britském prostředí dotklo především firmy John Brown Engineering, jejíž případné ekonomické i lidské ztráty premiérka vyzdvihovala i v osobním dopise americkému prezidentovi.¹⁷¹ Reagan Thatcherové na její dopis ohledně sankcí odpověděl, nicméně připomněl, že „naše [USA] informace ohledně následků pro firmu John Brown Engineering jsou jiné než ty vaše“ a nabídl jejich přeposílání.¹⁷² Kontakt mezi britskou a americkou administrativou ohledně sankcí byl poměrně velký, i snah premiérky Thatcherové ovlivnit rozhodnutí Spojených států,

¹⁶⁶ WEINBERGER, Caspar: *Memorandum for the assistant to the President for NSA*, July 8, 1981 [cit. 2011-12-2]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.margaretthatcher.org/document/B46005F232854FCC9EA465EA44FE3401.pdf>>.

¹⁶⁷ HAIG, Alexandr: *Memorandum on Controls of Exports to the Soviet Union*, July 8, 1981 [cit. 2011-12-2]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.margaretthatcher.org/document/471D56750427472AADA763A8F0238D92.pdf>>.

¹⁶⁸ SMITH, Michael: *Britain and the United States: Beyond the 'Special Relationship'?*, in: BYRD, Peter (ed.): *British Foreign Policy under Thatcher*, s. 15.

¹⁶⁹ REAGAN, Ronald: *Statement on U.S. Measures Taken Against the Soviet Union Concerning its Involvement in Poland*, December 29, 1981 [cit. 2011-11-28]. *The American Presidency Project* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=43403&st=Soviet&st1=#axzz1fOGAKCBy>>.

¹⁷⁰ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 177-180.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² *Reagan letter to Thatcher*, July 2, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109321>>.

jak o tom svědčí například Haigův telegram pro prezidenta.¹⁷³ Z něho vyplývá, že Thatcherová opětovně zdůrazňovala, že extrémní opatření a sankce vůči SSSR mohou mít nakonec mnohem horší dopad na ekonomiku Západu a spojenecké vztahy, než na SSSR. Snažila se tedy zprostředkovávat jednání mezi USA a Německem, Francií a Itálií. Dohodu ohledně sankcí sice summit ve Versailles v červnu 1982 nepřinesl, přesto Američané vyhlásili další zpřísnění sankcí. Thatcherovou toto rozhodnutí zasáhlo a přiznala, že si myslí, že USA je s touto politikou „*mimo*“, cílila se „*hluboce raněna přítelem*“.¹⁷⁴ Spor byl nakonec urovnán i díky nástupu nového ministra zahraničí Shultze a sankce na plynovod byly k 13. listopadu 1982 zrušeny.¹⁷⁵ Tenze mezi Velkou Británií a Spojenými státy, které tato kauza vyvolala, částečně doznávaly i v následujících letech. Rozpory o povaze obchodu mezi Západem a Východem se objevily např. v otázkách obchodování oceli a špičkových technologií.¹⁷⁶ V tomto případě se Británie dostala do role, kdy hájila „evropské“ zájmy a vnášela tak kontrast do jinak proamerického přístupu Thatcherové, kdy „*se s úlevou odvracela od velkých myšlenek evropských idealistů k útulnému pragmatismu a kulturní familiárnosti anglo-amerických vztahů*“.¹⁷⁷ Ač Thatcherová měla na politiku Spojených států v otázce sankcí určitý vliv, nebyl dostatečně významný, aby premiérce nepřipravil značné obtíže a v určitém smyslu i trochu ponížení.¹⁷⁸ Na druhou stranu ji její postoj částečně ochránil před nařčeními, vycházejícími z řad nesouhlasících s její proamerickou politikou a akcentující její závislost na USA, že je pouze Reaganovým „*puddlikem*“.¹⁷⁹

Dalším příkladem, kdy vláda Thatcherové musela v jistém smyslu volit mezi Amerikou a Evropou, je tzv. *aféra Westland*, která ve svém důsledku vedla k rezignaci dvou britských ministrů.¹⁸⁰ Westland byl jediným britským výrobcem helikoptér. Tato firma se dostala do finančních problémů a vláda se rozhodla ji nepodpořit a tím ji

¹⁷³ *Haig telegram to Reagan*, January 29, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.margaretthatcher.org/archive/displaydocument.asp?docid=109312>>.

¹⁷⁴ *Thatcher's TV interview for BBC*, September 1, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.margaretthatcher.org/archive/displaydocument.asp?docid=104815>>.

¹⁷⁵ *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. Chronology of Ronald Reagan's Presidency [cit. 2011-11-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/preschrono.html>>.

¹⁷⁶ BYRD, Peter (ed.): *British Foreign Policy under Thatcher*, s. 28.

¹⁷⁷ Cit. in: DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations*, s. 115.

¹⁷⁸ SHARP, Paul, *Thatcher's Diplomacy: the revival of British foreign policy*, s. 111-112.

¹⁷⁹ *The Montreal Gazette*, April 28, 1986.

¹⁸⁰ GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*, s. 171.

nabídla trhu.¹⁸¹ Nabídek bylo několik, v zásadě se ale rozhodovalo mezi nabídkou amerického investora *United Technologies Corporation* (UTC) a nabídkou evropských firem, které utvořily konsorcium.¹⁸² Zatímco Michael Heseltine, britský ministr obrany, se stavěl na stranu „evropského“ řešení kvůli společným evropským obranným projektům a dal to veřejně najevo, Thatcherová upřednostňovala americkou firmu. Když Heseltine odmítl dementovat své předchozí výroky ohledně svých preferencí a nepodřídil se kolektivní zodpovědnosti kabinetu, byl přinucen k rezignaci.¹⁸³ Mezinárodním aspektem této aféry (i když podstatou sporu byla zvláště míra zasahování vlády do ekonomických záležitostí podniků) byla především opakovaná, silná podpora „americké“ strany britskou premiérkou, což rozhodně neposílilo důvěru Evropy v britskou spolehlivost v rámci ES. Navíc, převzetí Westlandu společností UTC doprovázel i poměrně velký nesouhlas britské veřejnosti, vzestup anti-amerikanismu, což společně s únikem informací z ministerstva obchodu a průmyslu vyvolalo vládní krizi.¹⁸⁴ Demonstrace podpory ale přišla od prezidenta Reagana, který v telefonickém rozhovoru Thatcherovou podpořil a ujistil jí, že „*tady venku v koloniích*“ má přítele.¹⁸⁵ Ze zviření anti-amerikanismu Thatcherová obviňovala jak levici, která podle ní viděla v Americe „*sílu kapitalismu*“, krajní pravici, která vycházela z úzce nacionalistických hledisek, i „*fanatické evropské federalisty*“, kteří považovali „*silné kulturní a citové vazby [Británie] na Ameriku*“ za překážku britsko-evropských vazeb.¹⁸⁶

Pozoruhodné svědectví o britsko-amerických vazbách podává memorandum americké administrativy od Richarda Allena určené prezidentovi a analyzující britskou politiku k červenci 1981. Ačkoli původní zpráva amerického velvyslance v Londýně Johna Louise zatím není odtajněna, dokument shrnuje jeho zprávy o tom, že „*Thatcherová přestává být politicky u kormidla... Labour Party, ač stále více fragmentovaná, by mohla ohrozit naše [USA] bezpečnostní zájmy, a to i její případná*

¹⁸¹ *Minutes of Full Cabinet CC(86) 1st (extract on Westland affair)*, January 9, 1986 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/9B8C370A89F549C88B0CBBFEAF1C938D.pdf>>.

¹⁸² GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*, s. 172.

¹⁸³ *Minutes of Full Cabinet CC(86) 1st (extract on Westland affair)*, January 9, 1986 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/9B8C370A89F549C88B0CBBFEAF1C938D.pdf>>.

¹⁸⁴ GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*, s. 173. Politický skandál se naplno rozhořel poté, co vyšlo najevo, že uvnitř vlády panují široké rozpory ohledně budoucnosti společnosti Westland. Navíc se začaly objevovat nové skutečnosti o zákulisních bojích politiků snažících se ovlivnit výsledek. Po rezignaci se Michael Heseltine otevřeně postavil proti Thatcherové a vládě. Více viz REYNOLDS, David: *Britannia Overruled*, s. 256.

¹⁸⁵ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 297.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 298.

odnož...vzhledem k tomu, že to vypadá, že žádný britský vůdce nemá jasno kam anebo jak se ubírat, je pravděpodobný nějaký typ polické turbulence, a to s negativním dopadem na spolehlivost země [Británie] jako amerického spojence“ a pokračuje doporučením - „vaše návštěva Spojeného království na začátku příštího roku by mohla významně posílit jak britské odhodlání, tak samotnou Západní alianci.“¹⁸⁷ O rok později, v červnu 1982¹⁸⁸ Reagan Velkou Británii opravdu navštívil s poselstvím, že Amerika „stojí za Británií a myslí to vážně“. Vzhledem k probíhající Falklandské válce to pro Británii byla podpora více než důležitá.¹⁸⁹

4.2 Válka o Falklandy

Falklandské ostrovy, ležící asi 300 námořních mil východně od jihoamerické pevniny¹⁹⁰, se staly dějištěm války, která zásadním způsobem ovlivnila jak politiku Velké Británie, tak otestovala anglo-americké vztahy. Formálně nad skupinou ostrovů vládla Velká Británie od roku 1833, přesto si území vždy nárokovala i Argentina.¹⁹¹ V letech 1965-82 vedla britská vláda s Argentinou jednání o jejich nárocích, které britská strana víceméně uznávala, avšak proti transferu suverenity se postavili především samotní obyvatelé ostrovů, a to i proti poslednímu návrhu z roku 1981, kdy Argentina měla získat nad ostrovy suverenitu, zpětně by je ovšem pronajala Spojenému království ke správě.¹⁹² Situace se vyhrotila v první třetině roku 1982, kdy se Argentina vedená vojenskou juntou v čele s generálem Galtierim, pravděpodobně přesvědčená, že Velká Británie vojensky nezasáhne, vystupňovala své nároky na ostrovy, 2. dubna 1982 provedla invazi a na Falklandách ustanovila okupační správu.¹⁹³ Z Reaganova telegramu Thatcherové je zřejmé, že invaze nemohla být úplným překvapením, a že

¹⁸⁷ *National Security Council Memo 4622*, July 31, 1981, NSC Country File Box 91326.

¹⁸⁸ *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. President Ronald Reagan's Foreign Trips [cit. 2011-11-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/tripsforeign.html>>.

¹⁸⁹ REAGAN, Ronald: *Toasts of the President and British Prime Minister Margaret Thatcher at a Luncheon Honoring the President in London*, June 8, 1982 [cit. 2011-11-25]. *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/60882b.htm>>.

¹⁹⁰ HRBEK, Jaroslav: *Válka o Falklandy 1982*, NLN, Praha 1999, s. 8.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 10.

¹⁹² LITTLE, Walter: *Anglo-Argentine Relations and the Management of the Falkland Question*, in: BYRD, Peter (ed.): *British Foreign Policy under Thatcher*, s. 137-138.

¹⁹³ Tamtéž.

prezident se ještě neúspěšně snažil Galtieriho od invaze odradit.¹⁹⁴ Zároveň Thatcherovou ujistil, že ačkoli Spojené státy „zůstávají neutrální v otázce suverenity [Falkland], nezůstaneme neutrální, pokud Argentina použije vojenskou sílu“.¹⁹⁵ Reakce britské vlády byla rychlá, rozhodla se k ostrovům vyslat úderné síly a demonstrovat tak ochotu postavit se argentinské agresi.¹⁹⁶ Veřejně ale byla politika Spojených států opatrná, snažily se vystupovat jako prostředník ve sporu, jelikož například Haigovi záleželo více než Reaganovi na udržení dobrých vztahů s Argentinou kvůli celkovým vztahům s Jižní a Střední Amerikou.¹⁹⁷ Povzbuzením a úspěchem pro Británii bylo schválení rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 502, která požadovala ukončení ozbrojených bojů, odchod všech argentinských jednotek a diplomatické řešení sporu.¹⁹⁸ Haig po svých jednáních v Londýně informoval Reagana, že Thatcherová, ačkoli preferuje diplomatické řešení, je rozhodnuta použít vojenské síly v případě, kdy situace nebude uvedena do *status ante*. Výstižně také vyhodnotil její politický zájem, hraničící s nutností, vyjít z konfliktu úspěšně a se ctí, vzhledem k neuspokojivé politické a ekonomické situaci v zemi.¹⁹⁹ Po neúspěšných jednáních s argentinskou stranou a s blížící se britskou vojenskou námořní silou k Falklandským ostrovům muselo padnout jasné rozhodnutí, jak dále postupovat. Vzhledem k tomu, že argentinská vláda byla neústupná a diplomaticky se pravděpodobně ani domluvit nechtěla, v závěru dubna se na stranu Británie již oficiálně připojily Spojené státy. Slovy Reagana, „*nenecháme nikoho na pochybách, že vláda Jeho Veličenstva s námi v dobré víře spolupracovala a nakonec neměla jinou možnost než použít vojenskou akci, založenou na právu sebeurčení*“.²⁰⁰ Otevřená válka, která pokračovala vyložením britských vojáků na ostrovech, skončila vítězstvím Britů v polovině června 1982.²⁰¹ Ještě v průběhu

¹⁹⁴ Zápís z Reaganova deníku z 2. dubna 1982: „*Minulou noc jsem volal argentinskému prezidentu... přesvědčoval jsem ho 40 minut, aby invazi na Falklandy neuskutečňoval... ale marně.*“ In: BRINKLEY, Douglas (ed.): *The Reagan diaries*, HarperCollins, New York 2007, s. 190.

¹⁹⁵ *Reagan letter to Thatcher* [NSC draft], April 1, 1982 [cit. 2011-11-25]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109401>>.

¹⁹⁶ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 131.

¹⁹⁷ Více o roli Spojených států v konfliktu a jejich vztazích s Argentinou viz např. FELDMAN, David: *The United States role in the Malvinas Crisis, 1982: Misguidance and Misperception Argentina's decision to go to war*, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Center for Latin American Studies at the University of Miami, 1985, Vol. 27, No. 2, s. 1-22.

¹⁹⁸ *Resolution 502*, April 3, 1982 [cit. 2011-11-25]. *United Nations' Security Council Resolutions* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/documents/sc/res/1982/scres82.htm>>.

¹⁹⁹ *Haig telegram to Reagan*, April 9, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109216>>.

²⁰⁰ Cit. in: THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 150.

²⁰¹ HRBEK, Jaroslav: *Válka o Falklandy 1982*, s. 200-201. Podle dostupných zdrojů na straně Velké Británie padlo na 255 vojáků, argentinské ztráty čítaly 746 mužů. Viz tamtéž, s. 202.

konfliktu prezident Reagan navštívil Spojené království a v řeči v britském parlamentu ve věci Falkland pronesl tato slova:

„Na vzdálených ostrovech jižního Atlantiku bojují mladí muži za Británii... někteří protestují proti jejich obětování se za kus skal a země... jenže oni bojují za princip – za víru, že ozbrojená agrese nesmí uspět... kdyby existovala silnější podpora tohoto principu před 45 lety, možná má generace nemusela prožít krveprolití druhé světové války.“²⁰²

Ačkoli Spojené státy se válce snažily předejít, v konečné fázi Britům poskytly zásadní vojenskou materiální a zpravodajskou podporu. Sama Thatcherová přiznává, že americká pomoc byla velmi ceněna, a že bez ní by snad ani nebylo možné Falklandy dobýt.²⁰³ Weinberger k tomu dodává, že stejně tak hrála ve vítězství Británie velkou roli štěstěna.²⁰⁴ Ačkoli se Spojené státy snažili v průběhu konfliktu dojednat příměří, aby nedošlo k úplnému pokoření Argentiny, Thatcherová byla rozhodnuta bojovat až do konce a prezidentovi Reaganovi v telefonickém rozhovoru argumentovala, že on by se choval stejně, „*kdyby byla napadena Aljaška*“.²⁰⁵ Ačkoli s jejím přirovnáním Reagan nesouhlasil, celkově její rozhodnutí respektoval. Vítězná válka silně povzbudila britskou národní hrdost a vláda Thatcherové zažívala období popularity. Z veřejných průzkumů vyplývá nejen to, že s opětovným vojenským převzetím Falkland souhlasilo na 80% Britů, ale tzv. *falklandskému faktoru* se přičítá významná zásluha na znovuzvolení konzervativců na jaře roku 1983.²⁰⁶ Suezský duch pokoření byl zahrán a Thatcherová mohla hrdě pronést, že Británie „*dosáhla velkého vítězství, na které může být hrdá*“ a že ačkoli byli lidé, kteří si mysleli, že „*náš úpadek je nezastavitelný... poučení z Falkland jim říká, že Británie se nezměnila a že tento národ má stále vynikající kvality, které září jeho dějinami... přestali jsme být národem na ústupu. Namísto toho máme znovunalezenou důvěru – zrozenou v ekonomických bojích*

²⁰² REAGAN, Ronald: *Address to Members of the British Parliament*, June 8, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Ronald Reagan's Presidential Library* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/60882a.htm>>.

²⁰³ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 160-161.

²⁰⁴ Viz GREEN, Ewen: *Thatcher*, s. 159.

²⁰⁵ *Reagan phone call to Thatcher*, May 31, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/110526>>.

²⁰⁶ EVANS, Eric: *Thatcher and Thatcherism*, Routledge, London 2004, s. 99.

*doma a prověřenou 13 000 kilometrů odtud...“.*²⁰⁷ Tyto aspekty války dávají připomenout, že byla vedena o území, „jehož symbolická hodnota jasně převážila nad jeho praktickým užitkem“.²⁰⁸ Vliv Falkland, vyjádřený americkou podporou a pomocí Velké Británie, se dá vysledovat nejen v britské domácí politice, nicméně se signifikantně odrazil i v britsko-amerických vztazích. George Shultz, který vystřídal Haiga na postu ministra zahraničí v létě roku 1982, k tomu poznamenává:

*„Když jsem přebíral úřad, boj o Falklandy už ustal, nicméně válka se podepsala na anglo-americké alianci, která si teď byla bliž než kdykoli předtím od druhé světové války. Pořád však bylo cítit rozhořčení v části Reaganovy administrativy nad americkou rolí ve válce... která poškodila americké zájmy [v Latinské Americe]... Margaret Thatcherová a britská akce ve mně vzbuzovala obdiv...“*²⁰⁹

Původně britský diplomatický neúspěch byl tedy zázračně přeměněn v nevídanou mezinárodní prestiž.²¹⁰ Tato skutečnost však měla v britsko-amerických vztazích další důsledky, které se naplno projevíly v následných mezinárodních otázkách, jako bylo obsazení Grenady nebo bombardování Libye.

4.3 Grenadská invaze, bombardování Libye a aféra Irangate

Na karibském ostrově Grenada byla od března roku 1979 u moci levicová a nacionalistická vláda Maurice Bishopa. Ta byla obezřetně sledována Spojenými státy, zvláště když začala násilně potlačovat opozici, zavedla cenzuru a zrušila slibované volby. Navíc měla úzké vazby na Kubu, odkud dovážela zbraně. Podezřelou se stala i stavba nového letiště s nejasným záměrem, na kterém se podíleli kubánští dělníci.²¹¹

²⁰⁷ THATCHER, Margaret: *Speech to Conservative Rally at Cheltenham, July 3, 1982* [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/104989>>.

²⁰⁸ SHARP, Paul, *Thatcher's Diplomacy: the revival of British foreign policy*, s. 64.

²⁰⁹ SHULTZ, George: *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, Macmillan, New York 1993, s. 252.

²¹⁰ PARSONS, Sir Anthony: *Britain and the World*, in: KAVANAGH, Dennis – SELDON, Anthony: *The Thatcher Effect: a decade of change*, Oxford University press, Oxford 1989, s. 157.

²¹¹ WILLIAMS, Garry: *Prelude to Intervention: Grenada 1983*, *Journal of Latin American Studies*, 1997, Vol. 29, No. 1, s. 133-134.

Když byl uskutečněn puč pod vedením místní politické frakce a Bishop byl zavražděn (19. října 1983), v čele ostrova stanula nová, rovněž levicově zaměřená vláda.²¹²

Spojené státy se rozhodly, částečně kvůli vysvobození místních amerických studentů, částečně na podnět Organizace východokaribských zemí (OECS), k invazi na ostrov.

„Oni [OECS] se opravdu báli, že vznik státu s vládou napojenou na Kubance a Sověty, skrze tyto skutečně vražedné události, by ohrozilo jejich demokratické vlády.“²¹³

Tento argument se stal základem pro USA při obhajobě intervence, nicméně pozadí útoku je hlubší a deklarovaná podpora OECS složitější. Mezi základní motivy je nutno zařadit i obavy z růstu grenadské vojenské moci, levicová orientace vlády a její napojení na Kubu a SSSR, povaha režimu Maurice Bishopa i brutalitu jeho likvidace. V otázce legality se mnoho odborníků shodlo, že z právního hlediska byla intervence nelegální, porušující ustanovení organizací OECS, OAS (Organizace amerických států) i OSN.²¹⁴

Invaze proběhla časně zrána 25. října 1983 a po třídních bojích byl ostrov plně ovládnut a dosazena prozápadní vláda.²¹⁵ Z hlediska anglo-amerických vztahů ale bylo zásadní, že Grenada byla nejen nezávislým členem Commonwealthu, a tedy formálně pod vládou Jejího Veličenstva, ale že britská vláda nebyla o invazi zavčas informována, ani, dle svého názoru, dostatečně konzultována.

24. října Reagan poslal Thatcherové dopis, ve kterém ji informoval, že Spojené státy o invazi uvažují, žádal ji o radu a přislíbil, že ji bude o věcech informovat.²¹⁶ Ještě než stačila britská vláda zareagovat, toho samého dne večer přišla další zpráva oznamující, že Spojené státy se rozhodly aktivně zasáhnout a pomoci instalovat na Grenadě novou vládu. Prezident vyjádřil přesvědčení, že „*vláda Jejího Veličenstva se k nám připojí v široké podpoře nových grenadských vůdců*“.²¹⁷ Premiérka Thatcherová,

²¹² WILLIAMS, Garry: *Prelude to Intervention: Grenada 1983*, s. 162.

²¹³ SHULTZ, George: *Turmoil and Triumph*, s. 323.

²¹⁴ VATERS, Maurice: *The Invasion of Grenada, 1983 and the Collapse of Legal Norms*, Journal of Peace Research, 1986, Vol. 23, No. 3, s. 229-246.

²¹⁵ Tamtéž, s. 118.

²¹⁶ *Reagan letter to Thatcher*, October 24, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109428>>.

²¹⁷ *Reagan letter to Thatcher*, October 24, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109429>>.

ministr zahraničí Howe, ministr obrany Heseltine a armádní zástupci v odpovědi případné invazi tvrdě oponovali.

„Tato akce bude považována za intervenci západní mocnosti proti malému nezávislému státu, jakkoli odpudivý je jeho režim. Prosím vás [Reagana], abyste vzal v úvahu kontext s celou šíří vztahů mezi Východem a Západem, jakož i skutečnost, že v několika příštích dnech máme předložit našemu parlamentu a veřejnosti plán na rozmístění raket s plochou dráhou letu v naší zemi...Žádal jste mě o radu. Dala jsem Vám ji a doufám, že ji ještě na poslední chvíli vezmete v úvahu, než dojde k neodvolatelným událostem.“²¹⁸

Thatcherová ještě zdůraznila svou prosbu telefonickým rozhovorem, několik minut po odeslání memoranda, Reagan slíbil, že ještě jednou vše zváží, což potvrdil i ve zprávě poslané 25. října ráno.²¹⁹ Ve skutečnosti však již bylo o invazi rozhodnuto 24. října. Toho dne si Reagan poznamenal do svého deníku, že „volala Margaret Thatcherová...je rozrušená a myslí si, že bychom to neměli podnikat [invazi]...nemůžu jí říct, že už to začalo, tohle bylo tajemství, které jsme opravdu zvládli utajit“.²²⁰ Když se Thatcherová dozvěděla, že invaze již proběhla, byla „zdrčena“.²²¹ Diplomatické ponížení její vlády bylo o to větší, že ještě den před invazí Howe v Dolní sněmovně britského parlamentu poslance ujišťoval, „že neví nic o úmyslech Spojených států provést intervenci na Grenadu“.²²² Ihned se kriticky hlasitě ozvala opozice, kritizující proamerickou politiku a připomínající nevyzpytatelnost USA.²²³ Poměrně tvrdý postoj Velké Británie v odsouzení invaze, který Thatcherová dávala najevo i veřejně, Reagana překvapil, zvláště v kontextu Falkland.²²⁴ Stejně tak Shultz ve svých pamětech vyjádřil názor, že Thatcherová pravděpodobně zapomněla na pomoc, kterou se jí dostalo ve Falklandské válce od USA.²²⁵ Když se Reagan Thatcherové 26. října telefonicky omlouval, vědom si jejího rozhořčení zahájil hovor poznámkou, že kdyby teď byl

²¹⁸ Cit. in: THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 230.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Zápis v Reaganově deníku z 24. října 1983, in: BRINKLEY, Douglas (ed.): *The Reagan diaries*, s. 190.

²²¹ Cit. in: THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 230.

²²² Tamtéž.

²²³ DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations*, s. 117-118.

²²⁴ LUNDESTAD, Geir: *The United States and Western Europe since 1945*, s. 167.

²²⁵ SHULTZ, George: *Turmoil and Triumph*, s. 340.

v Londýně a šel za premiérkou, „nejprve by do dveří hodil klobouk“.²²⁶ Thatcherová zůstala přesvědčena, že invaze úzce souvisela s teroristickým útokem na americké vojáky v Libanonu, kdy Amerika potřebovala dát světu najevo svou sílu.²²⁷ Přes vnitropolitické problémy, které otázka Grenady britské vládě přinesla, její negativní dopad na *zvláštní vztah* nelze přeceňovat. Sama Thatcherová připomíná, že přes všechno „*britské přátelské vztahy k USA nesmí být v žádném případě ohroženy*“.²²⁸ Celá kauza ovšem velmi dobře ilustruje limity anglo-amerických vztahů jak z pohledu mezi vzájemné důvěry, tak z pohledu míry vlivu Velké Británie na ovlivňování americké zahraniční politiky. Ostatně, tento aspekt *zvláštního vztahu* v souvislosti s Grenadou našel i odezvu u britských karikaturistů (viz Přílohy, obr. 2 a 3).

Při posuzování britsko-amerických vztahů musí být určitě věnována pozornost i bombardování Libye americkou armádou v dubnu roku 1986.²²⁹ Reaganova administrativa se k takovému kroku proti Kaddáfího režimu definitivně odhodlala po útoku na berlínskou diskotéku, který zpravodajské služby přičítaly právě Kaddáfího teroristické síti.

*„Cílem bylo prokázat, že již nehodláme trpět jeho teroristické akce, a že pokud v nich bude pokračovat, dostane se mu stejné odpovědi znovu... Poslal jsem dlouhé poselství premiérce Thatcherové, kde ji v obecné rovině vysvětluji, co hodláme podniknout. Odpověděla také dlouhým telegramem a slíbila nám svou podporu, vyjádřila však obavy z možných civilních obětí.“*²³⁰

Ačkoli podpora Thatcherové nebyla tak silná, jak by se z Reaganovy výpovědi mohlo zdát, přeci jen souhlasila s americkým požadavkem na využití amerických základů umístěných v Británii k provedení útoku. Z výpovědi britských ministrů vyplývá, že Reagan o akci „*spíše informoval, než že by ji konzultoval*“, přesto pro Thatcherovou, a o něco méně i pro Howa, „*britské zájmy spočívaly v podpoře*

²²⁶ *Reagan phone call to Thatcher*, October 26, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109426>>.

²²⁷ Útok se odehrál 23. října v Bejrútu a zemřelo při něm 241 amerických vojáků a osob doprovodného personálu. Viz DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations*, s. 118.

²²⁸ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 231.

²²⁹ Více o celkovém průběhu britsko-amerických konzultací libyjské otázky viz NEWSOM, David: *US-British Consultation: An Impossible Dream?*, International Affairs, Blackwell Publishing, 1987, Vol. 63, No. 2, s. 225-238.

²³⁰ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 473-474.

Spojených států“.²³¹ Prosadit tuto myšlenku na domácí politické scéně pro ně ale nebylo jednoduché. Svou roli hrály i obavy z teroristické odvety. Při obhajobě amerického útoku Thatcherová na půdě parlamentu pronesla, že „*terorismus musí být poražen, nemůže být tolerován nebo přehlížen...*“ a přiznala, že „*i kdybychom nedali povolení k použití letadel [F-111], Spojené státy by akci provedly tak jako tak, ale pravděpodobně by bylo ztraceno více životů, a to na zemi i ve vzduchu*“.²³² Naopak Evropa se k útoku postavila odmítavě, Francie a Itálie nedovolily americkým letadlům přelet nad jejich vzdušným prostorem, když se přesouvaly k akci.²³³ Stejně tak jako v případě Grenady, i v této chvíli Thatcherová pravděpodobně vnímala svou podporu americké politiky jako splacení dluhu za Falklandy a z jistého hlediska její pozice hraničila s nutností. Rozhodla se tak, i když si byla vědoma, že její postoj není doprovázen souhlasem veřejnosti, u které případ Grenady i Libye vyvolal vůči Americe vlnu nedůvěry.²³⁴ Reaganova administrativa následně důrazně podpořila schválení smlouvy, která zjednodušovala vydávání lidí původem se Severního Irsku obviněných z terorismu.²³⁵ I Howe okomentoval situaci takto:

*„Byl jsem zneklidněn zvláštním sledem událostí: nejdříve Británie podpořila akci USA proti libyjskému terorismu; poté Spojené státy zakročily proti irskému terorismu, a nakonec Británie trpěla Američany dotovaný ‘terorismus’ proti Nikaragui. To byl další případ, kdy Margaret stála za ‘zvláštním’ vztahem snad až příliš.“*²³⁶

V poslední zmínce Howe naráží na politický skandál Irangate (aféra *Iran-Contra*), která vypukla ve Spojených státech v souvislosti s prodejem zbraní do Íránu, výměnou za propuštění šesti amerických rukojmí, v listopadu 1986.²³⁷ Irangate byla

²³¹ Cit. in: DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations*, s. 120-121.

²³² THATCHER, Margaret: *House of Common Speech*, April 16, 1986 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.margaretthatcher.org/document/106363>>. Letadla typu F-111, která byla pro úspěšné provedení akce důležitá, byla z evropských základů rozmístěna jen v Británii. Jiný evropský stát by ale s největší pravděpodobností Spojené státy stejně nepodpořil.

²³³ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 474.

²³⁴ Srov. SMITH, Michael: *Britain and the United States: Beyond the ‘Special Relationship’?*, in: BYRD, Peter (ed.): *British Foreign Policy under Thatcher*, s. 21-23.

LUNDESTAD, Geir: *The United States and Western Europe since 1945*, s. 175-176.

²³⁵ DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations*, s. 117-118.

²³⁶ HOWE, Geoffrey: *Conflict of Loyalty*, s. 504.

²³⁷ *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. Chronology of Ronald Reagan’s Presidency [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/preschrono.html>>.

dále obohacena o poznatek, že získanými penězi americká administrativa financovala protivládní antikomunistické povstalce *Contras* v Nikaragui, a to i přes zákaz Kongresu tyto jednotky dále podporovat. Reagan pozdě litoval, že neuposlechl rady Weinbergera i Shultze, kteří se výjimečně shodli, aby nepřistoupil na jakoukoli dohodu, kterou by bylo možné interpretovat v rovině „zbraně za rukojmí“.²³⁸ Ačkoli Reagan i Shultz své pozice obhájili, když vyšetřující komise nepotvrdila, že by o financování *Contras* věděli, aféra značně poznamenala zbytek jejich funkčního období. Ve chvílích, kdy tisk neúprosně na Reagana útočil, napsala mu Thatcherová osobní dopis, ve kterém mu vyjádřila svou podporu, mj. mu napsala, že se snaží každého přesvědčit, že „*co oslabí tebe [Reagana], oslabí i Ameriku a všechno, co oslabí Ameriku, oslabí celý svobodný svět...věci ohledně Iránu už se nedají změnit...tady v Evropě máš velkou podporu, tak jako ji já ji mám v Americe...*“²³⁹

4.4 NATO, jaderná spolupráce a SDI

V návaznosti na vývoj *zvláštního vztahu* po roce 1945 byla stále jeho klíčovou rovinou otázka jaderné spolupráce a vojenské součinnosti v rámci NATO. Jaderné střely *Polaris*, které byly ve vojenské výzbroji Británie díky anglo-americké dohodě z Nassau (1962), byly v době nástupu Thatcherové zastaralé a jedno z jejích prvních rozhodnutí se muselo týkat perspektiv obnovy jaderného potenciálu. V červenci britský ministr obrany Francis Pym oznámil, že se vláda rozhodla získat nový systém *Trident I* od Spojených států (ten byl později rozšířen i o modernější variantu střel *Trident II*).²⁴⁰ Toto rozhodnutí opět vzbudilo mnoho kontroverzí a vlnu kritiky, jak ze strany veřejnosti, Labouristické strany nebo hnutí s názvem Kampaň za jaderné odzbrojení (CND). V rámci NATO zase bylo v prosinci 1979 učiněno rozhodnutí rozmístit v Evropě střely s plochou dráhou letu *Tomahawk* a nový typ střel – *Pershing II*, které představovaly protiváhu k moderním sovětským střelám SS-20.²⁴¹ Zároveň měl ale Západ pokračovat ve vyjednávání se Sověty o kontrole zbrojení. Když Reagan vyhlásil ambiciózní program SDI, nejen v Británii se stal předmětem jistých obav. V tomto smyslu Thatcherová sdílela obavy Evropanů, slovy Shultze, že „*Amerika chráněná*

²³⁸ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 468.

²³⁹ *Thatcher letter to Reagan*, December 4, 1986 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109432>>.

²⁴⁰ SHARP, Paul: *Thatcher's Diplomacy: the revival of British foreign policy*, s. 125-126.

²⁴¹ LUNDESTAD, Geir: *The United States and Western Europe since 1945*, s. 157.

*jaderným štítem, by nemusela být ochotna bojovat se Sověty a chránit Evropu. Obrázek 'pevnosti Amerika' se jim vryl do paměti“.*²⁴² Při návštěvě u Reagana v Camp Davidu v prosinci 1984 Thatcherová vnesla své obavy ohledně funkčnosti SDI, jak ve vztahu porušení rovnováhy mezi Západem a Východem, tak ve vztahu k ústupu od jaderné strategie NATO v Evropě.²⁴³

*„Ujistil jsem Margaretu, že jsme pouze zahájili dlouhodobý výzkum a ještě jsme se nerozhodli pro aplikaci SDI; že to samozřejmě bude trvat nějakou dobu, než zjistíme, zda tento systém bude fungovat tak, jak doufáme.“*²⁴⁴

Rozpory kvůli programu SDI ostatně rozdělávaly politiky i veřejnost ve Spojených státech. Jedni ho považovali za bláznivý plán, který navíc odporuje sovětsko-americké smlouvě ABM a přiměje Sovětský svaz k ještě většímu zbrojení, jiní, např. jaderní experti, ho považovali za neuskutečnitelný. Zastánci programu naopak vyzdvihovali jeho pozitivní strategický dopad v boji proti SSSR.²⁴⁵ Výrazné neshody ostatně vznikly i uvnitř Reaganovy administrativy.²⁴⁶

Jak se později ukázalo, pro Sověty se stala jen představa SDI takovou hrozbou, že se stala významným bodem při odzbrojovacích jednáních mezi USA a SSSR, což byla součást strategie „vyjednávání z pozice síly“, kterou Reagan a Thatcherová sdíleli.²⁴⁷ Otázka podpory SDI z britské strany se stala jedním z často udávaných příkladů, kdy byl „nejistý prezident Reagan usměrněn jejím pevným a rozhodným postojem“.²⁴⁸ Thatcherová SDI v zásadě podporovala, potřebovala ale od Reagana

²⁴² *Reagan's Star Wars Initiative*, March 23, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/110632>>.

²⁴³ *Thatcher-Reagan meeting at Camp David*, December 22, 1984 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <www.margaretthatcher.org/document/109185>. Všeobecně však Thatcherová SDI podporovala jako vítaný nátlak na SSSR. Zájem projevila především o výzkumnou fázi projektu, na které se mohlo podílet mnoho britských firem.

²⁴⁴ REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 560.

²⁴⁵ *Reagan's Star Wars Initiative*, March 23, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/110632>>.

²⁴⁶ Hlavní spor o výklad ABM, a tedy i možnost výzkumu SDI, vedl Weinberger se Shultzem. První z nich zastával širší výklad smlouvy, který v ní neviděl překážku k výzkumu a testování SDI. Shultz byl ale nakloněn užšímu výkladu, který by nedovoloval vyzkoušet určité prvky systému. Prezident stál na straně Weinbergera. Viz REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 637.

²⁴⁷ V jednom dopise Gorbačov Reaganovi napsal: „Podíváme-li se na SDI... dochází sovětské vedení k jedinému závěru: za současných podmínek potřebuje „kosmický štít“ pouze ta strana, která se připravuje zasadit první (preventivní) úder. Strana, která něco takového v úmyslu nemá, přece takovou zbraň vůbec nepotřebuje.“ Cit. in: REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana*, s. 597.

²⁴⁸ Cit. in: SHARP, Paul: *Thatcher's Diplomacy: the revival of British foreign policy*, s. 132.

ujištění, že taková iniciativa nijak neohrozí jiné bezpečnostní záruky a spolupráci mezi USA, Velkou Británií a i Evropou. Podobná situace nastala, když Reagan na summitu v Reykjavíku v říjnu 1986 málem přistoupil na Gorbačovův návrh, zlikvidovat veškeré jaderné zbraně v následných dvou pětiletých obdobích a jenom jeho rozhodnutí nevzdat se SDI předešlo uzavření dohody.²⁴⁹ Představa, že vůbec mohlo dojít k dohodě, která by ohrozila střely středního doletu umístěné v Evropě a tak i britskou obrannou politiku, Thatcherovou opět aktivizovalo k apelu na Reagana. Rozhodla se odjet do Camp Davidu se sadou argumentů a návrhů, „poučit“ prezidenta Reagana o základních principech, které představují jaderné nosiče ve strategii NATO.

„Ke své veliké úlevě jsem zjistila, že prezident chápe, proč jsem tak hluboce znepokojena tím, co se dělo v Reykjavíku... souhlasil s návrhem prohlášení, které jsme dali dohromady den před tím po rozhovoru s Georgem Shultzem... měla jsem důvod ke spokojenosti.“²⁵⁰

Tradiční úzká jaderná spolupráce mezi Velkou Británií a Spojenými státy se rozvíjela i v dalším průběhu 80. let, kdy docházelo k významným kontaktům nejen vědců a inženýrů, ale i úředníků, společností a firem.²⁵¹

Spolupráce Spojených států a Velké Británie ve zpravodajské oblasti se jeví jako nejvýznamnější příklad pokračující kooperace z předchozích let. Například podpora, jaké se Británii dostalo od Spojených států v průběhu Falklandské války, hrála ve vyústění konfliktu významnou roli. V souladu s koncepcí své zahraniční politiky Velká Británie, v čele s Thatcherovou, potvrdila, že se nehodlá smířit s pozicí regionální velmoci. Opětovně získanou mezinárodní prestiž upevňovala dalšími akcemi (např. vysláním vojáků do Libanonu v rámci mezinárodních sil nebo hlídkových lodí za irácko-iránské války do Indického oceánu), čímž se snažila vzít na sebe část odpovědnosti jinak určené Spojeným státům.²⁵²

²⁴⁹ *Reykjavik (Reagan-Gorbachev) Summit 4th Session*, October 12, 1986 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109180>>.

²⁵⁰ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 322. Obsah dohody a tiskové prohlášení viz *Press Conference after Camp David talks*, November 15, 1986 [cit. 2011-11-29]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/106514>>.

²⁵¹ CHAO, Pierre - NIBLETT, Robin: *Trusted Partners: Sharing Technology within the U.S.-UK Security Relationship*, s. 12.

²⁵² REES, Wyn: *Britain's Contribution to Global Order*, in: CROFT, Stuart a kol.: *Britain and Defence 1945-2000: A Policy Re-evaluation*, Pearson Education Ltd., Edinburgh 2001, 40-41.

4.5 Evropa vs. Amerika

Vztah Thatcherové k Evropě v obecné rovině charakterizuje její poznámka v tomto znění: „*Většina problémů, kterým musel čelit svět během mého života, přicházela... z kontinentální Evropy.*“²⁵³ V letech, kdy stála v čele britské vlády, by mezi tyto „problémy“ pravděpodobně zařadila mnoho politik EC, kterým se postavila na odpor. V jejím chování i rétorice bylo cítit určité nepřátelství. V první polovině 80. let se britská konzervativní vláda musela potýkat především s úpravou svých příspěvků do evropského rozpočtu, druhá polovina desetiletí přinesla další ožehavou otázku – sociální dimenzi vnitřního trhu EC.²⁵⁴

„*Nevypořádala jsem se s chapadly státu v Británii jenom proto, abych viděla, jak znovu rostou na evropské úrovni v podobě evropského superstátu vládnoucího z Bruselu.*“²⁵⁵

Odpor k evropské legislativě vyplývající spíše z ekonomického přesvědčení byl navíc doprovázen nedůvěrou v evropské projekty související se zahraniční politikou. Jedním z příkladů byl projekt Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (CFSP). K tomuto projektu Británie přistupovala velmi opatrně, především vzhledem ke svým tradičním zahraničně-politickým cílům – a rozpolcenosti mezi Amerikou a Evropou.²⁵⁶ Thatcherová se ani tolik nezabývala otázkou, jestli je Británie součástí Evropy, jako spíše, jestli je Evropa vůbec součástí atlantického světa, když říká, že „*transatlantický vztah mezi Evropou a USA byl narušen...evropským obchodním egoismem, institucionální posedlostí a rostoucím izolacionismem.*“²⁵⁷

Když Reaganovi skončilo druhé volební období a opouštěl Bílý dům, Thatcherová mu poslala osobní rozloučení, ve kterém mu děkovala a zdůraznila, že byl

²⁵³ Cit. in: GREEN, Ewen: *Thatcher*, s. 171.

²⁵⁴ PILKINGTON, Colin: *Britain in the European Union Today*, Manchester University Press, Manchester 2001, s. 29.

²⁵⁵ THATCHER, Margaret: *Speech to the College of Europe*, September 22, 1988 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/107332>>.

²⁵⁶ HAGUE, Rod: *The Anglo-American special relationship in retrospect*, in: CLARKE, Michael - HAGUE, Rod: *European defence co-operation: America, Britain and NATO*, Manchester University Press, Manchester 1990, s. 3-27.

²⁵⁷ Cit. in: GREEN, Ewen: *Thatcher*, s. 170.

jedním z nejlepších prezidentů, jelikož „*stál za vším, co je na Americe skvělého*“ a že Thatcherové „*bude scházet*“.²⁵⁸ S odchodem Reagana z funkce končilo i období blízkých vazeb mezi hlavami Velké Británie a Spojených států, jelikož stejné vazby se s Reaganovým nástupcem, Georgem Bushem, nepodařilo navázat. Thatcherová o tom vypovídá, že „*jako prezident cítil George Bush potřebu odlišit se od svého předchůdce: jedním ze způsobů, jakým toho dosahoval, bylo, že až nápadně zavrhoval zvláštní postavení, které jsem oceňovala u poradců a pomocníků Reaganovy administrativy.*“²⁵⁹ Rozpaky v anglo-amerických vztazích se objevily i při řešení otázky jaderných zbraní krátkého doletu a své způsobil i projev prezidenta Bushe v Mohuči v květnu 1989, kdy o Němcích mluvil jako o „*partnerech ve vedení*“.²⁶⁰ Významný byl i vliv nového ministra zahraničí Spojených států Jamese Bakera, který nejenže Thatcherovou označil za „*dinosaury studené války*“²⁶¹, ale ani nesdílel anglo-americké nadšení předchozí administrativy a do středu zájmu „*posouval vztahy s Německem namísto ‘ zvláštních vztahů ‘ s Británií*“.²⁶² Po počáteční nekonceptnosti se zahraniční politika Spojených států začala aktivně podílet na podpoře sjednocení Německa, čemuž zpočátku Velká Británie čelila.²⁶³ K ní se připojila i Francie a společně vyjádřily obavy z možnosti rychlého sjednocení Německa, z rychle nabytého sebevědomí Němců i z možného rozšíření německého vlivu v Evropě.²⁶⁴

Rychlost, s jakou Margaret Thatcherová opustila nejvyšší politiku, mnohé překvapila. Zásadní se pro tento moment zdají tři důvody: radikalizující se politika Thatcherové ve třetím funkčním období doprovázená recesí; rozpory v kabinetu a straně kvůli evropské politice a ztráta podpory obyvatelstva i vlastní strany.²⁶⁵ Tři dny poté, co Thatcherová rezignovala na svoji funkci premiérky Spojeného království, vyšel v britských *The Times* článek s tímto tklivým komentářem:

²⁵⁸ *Thatcher letter to Reagan*, January 19, 1989 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/110359>>.

²⁵⁹ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 534.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 539.

²⁶¹ DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations*, s. 124.

²⁶² THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 535.

²⁶³ EHLER, Tomáš: *USA a znovusjednocení Německa: diplomatický proces v letech 1989-1990*, Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, Brno 2006, s. 122-125.

²⁶⁴ *No.10 memorandum of conversation (Thatcher and President Mitterrand)*, January 22, 1990, in: SALMON, Patrick – HAMILTON, Keith - TWIGGE, Stephen (eds.): *Documents on British policy overseas, series III, volume VII: German unification 1989–1990*, Routledge, Oxford and New York 2010, s. 215-219.

²⁶⁵ GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State*, Macmillan, s. 130-137.

„Washington z pádu paní Thatcherové nemá radost. Během jejích jedenácti let ve funkci byly britsko-americké vztahy natolik blízké, jako nikdy od konce druhé světové války. Její jednání s Ronaldem Reaganem a Georgem Bushem nebylo vždy hladké, ale čím dál tím více zde byla oběma vnímána jako spolehlivá přítelkyně a spojenec. Byla nenahraditelným rádcem Ronaldu Reaganovi, jehož blízcí spolupracovníci neměli na začátku 80. let dostatek mezinárodních zkušeností...“²⁶⁶

²⁶⁶ STOTHART, Peter: *America astonished by fall of loyal ally*, The Times, November 23, 1990. Margaret Thatcherová rezignovala na svou funkci předsedky vlády 28. listopadu 1990. Viz THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, s. 593.

5. ZÁVĚR

Zvláštní vztah mezi Spojenými státy a Velkou Británií, kterým se často označuje období mezi léty 1979 a 1990, nelze vnímat jako izolovaný jev, ale je nutné ho zařadit do celkového vývoje britsko-amerických vztahů, a to minimálně od druhé světové války. Ač byl jeho poválečný vývoj dosti turbulentní a zažíval nemalé výkyvy, ustanovily se určité roviny, na které mohli politici let 80. navazovat. Jednou z nich byla spolupráce v oblasti ekonomické, nebo, vzhledem k řečeno - management světové ekonomiky. Další velmi významnou rovinu představovala spolupráce jaderná, a to jak v oblasti výzkumu, tak v oblasti vojenské. Kooperace v rámci NATO a sdílení základních globálních zájmů a, někdy kolísavá, vůle a ochota k prosazování světového řádu, lze považovat za další důležitý pilíř vztahu. Neméně důležitý aspekt je nutné vidět i v ohrožení společným nepřítelem, tedy především Sovětským svazem a jeho spojenci, a z toho vyplývající bipolární predestinace fungování světového řádu. Tento fakt podpořil i úzkou spolupráci obou zemí ve zpravodajské činnosti.

Nástup Margaret Thatcherové a následně i Ronalda Reagana do čela Velké Británie a Spojených států poskytl *zvláštnímu vztahu* nový potenciál rozvoje, a to z několika důvodů. Jejich politické i filozoficko-ideologické programy byly nevídaně kompatibilní. Ideologické pozadí *nové pravice*, promítnuté mj. do víry v blahodárnost monetaristické ekonomické politiky a samoregulační účinky volného trhu; až instinktivní nedůvěra ve stát, jeho instituce a rozpínavost; odpor k rozměňování národní sebedůvěry a akcent na autoritu a suverenitu státu; zásadní strukturální podobnosti zahraniční i domácí politiky obou zemí vycházející z charakteristické kombinace neoliberalismu a konzervatismu; silné antikomunistické přesvědčení snoubící se s ochotou postavit se sovětským i jiným hrozbám silou, to vše, navíc obohaceno o mimořádné osobní porozumění obou státníků, přispělo k velmi úzké kooperaci obou zemí ve sledovaném období.

Zvláštní vztah značně posilovaly zásadní strukturální podobnosti zahraniční i domácí politiky obou zemí vycházející z charakteristické kombinace neoliberalismu a konzervatismu, které se dostalo jak myšlenkové, tak i praktické realizace.

Předpoklad osmiletého harmonického soužití ale není na místě, jelikož realita každodenní politiky i zažité procesní struktury její tvorby přinášely svá úskalí. Přes opakované, osobní i veřejné ujišťování obou stran o vzájemném spojení, přátelství a partnerství, Spojené státy ze vztahu neotřesitelně vystupují v pozici *primus inter pares*.

Tato skutečnost vyplývá už jen ze samotného velkého nepoměru zemí jak ve velikosti, tak ekonomické i vojenské síle. Ač se britská premiérka snažila tento nepoměr alespoň zdánlivě umenšovat, realita byla jiná. Obě země v úzkém spojení jistě sledovaly svůj národní zájem, ovšem pouze tento pohled by byl nedostatečný. Spojené státy viděly ve Velké Británii důležitého spojence jak v evropské politice, tak při sdílení bezpečnostních hrozeb, kterým svět musel čelit. Velká Británie zase v přátelství Spojených států hledala ztracený vliv na světové dění a do jisté míry si tím kompenzovala svůj postupný úpadek do pozice regionální mocnosti, což pro ni byla role nezvyklá a možná i nepohodlná. Navíc, a na to by nemělo být zapomínáno, si oba státy vyjadřovaly podporu i v rámci své vnitřní politiky. Podstata *zvláštního vztahu* tedy nemůže být chápána jen úzkou perspektivou národního zájmu, ale spíše ojedinělou skutečností, že součástí zahraničních politik obou států se stala presumpce vzájemné výpomoci.

Zatímco americká zahraniční politika pokračovala ve své tradici jakési rozkolísanosti, kdy odvisela především od představ vládnoucí administrativy, Thatcherová musela svou zahraniční politiku včlenit do letité tradice udržování rovnováhy sil a novodobé tradice britské rozpolcenosti mezi Amerikou a Evropou. Její akcent transatlantických vztahů se projevoval několika způsoby. Jednak se snažila vydobýt si u Reaganovy administrativy a u prezidenta samého dostatečný prostor, aby byly její názory a postoje brány v potaz. Do jisté míry se jí to podařilo, nicméně rozhodně ne natolik, aby pro ni případný neúspěch, jak o tom svědčí například případ Grenady, nebyla zdrojem velké frustrace a ponížení nejen pro ni, ale i pro Velkou Británii. Za jednu z nejdůležitějších situací, která signifikantním způsobem ovlivnila britsko-americké vztahy, lze považovat Falklandskou válku (1982), tedy podporu Velké Británie Spojenými státy v jejím vedení. Následné vyústění mezinárodní situace v americkou invazi na Grenadu (1983) a podpora amerického bombardování Libye (1986) Velkou Británií by mělo být vnímáno falklandským prizmatem a je nasnadě, že pokud by se Velké Británii nedostalo tak klíčové podpory od Spojených států, i reakce Velké Británie v těchto případech by byla více než diskutabilní. Stručně řečeno, Velká Británie měla v rámci *zvláštního vztahu* vliv na formování zahraniční politiky Spojených států, nicméně o dost menší, než by si představovala. To dostatečně ilustruje veřejná debata v britské veřejnosti o tom, zda je „cena“, kterou za úzký svazek se Spojenými státy přináší, dostatečně vyvážená jeho výhodami.

Pro-amerikanismus premiérky Thatcherové podkopával její důvěryhodnost u evropských spojenců, i když také ne bezvýhradně. Například při řešení otázek spojených se stavbou sibiřského plynovodu nebo při apelu na americkou ochotu bránit Evropu proti sovětské hrozbě v rámci NATO hrála Thatcherová roli evropského advokáta. Její nepřátelský postoj k evropské integraci a jejím institucím a s akcentem národní suverenity ale ještě více akcentoval její orientaci na Spojené státy. Příklad aféry Westland i způsob jejího vyřešení demonstruje nejen premiérčin vládnoucí styl, ale dokresluje právě i její priority na vážkách Evropa-Amerika.

Důležitým aspektem *zvláštního vztahu* byl i jeho vliv na Sovětský svaz a jeho politiku. Thatcherová a Reagan svým společným tvrdým postupem, ať už rétorickým či skutečným, vyvinuly na SSSR významný tlak a s jeho zhoršující se ekonomickou situací a neochotou britsko-amerického svazku vzdát se SDI měly významný podíl na ochotě SSSR zasednout k jednacímu stolu. Podceňován by ale neměl zůstat ani význam osobnosti Michaila Gorbačova na celém procesu, jelikož s jeho předchůdci se Reaganovi dlouhodobě nedařilo nalézt odpovídající platformu k jednání.

Mezi odbornou veřejností nepanuje spor o tom, že určitý *zvláštní vztah*, a zvláště mezi léty 1981-1989 existoval, důležité je ale vnímat jeho unikátnost nejen v poměru k ostatním mezinárodním svazkům, státním spřízněnostem a spolupráci, ale hlavně v poměru k sobě samému. V tomto smyslu lze tvrdit, že nejen díky mezinárodní ekonomické a politické konstelaci, ale i díky osobnímu přínosu Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana dostal *zvláštní vztah* nový rozměr. Tak v letech jejich vlády získal nejen na *kvalitě*, ale i na *důležitosti*, i když v druhém případě mezi zeměmi rozhodně nepanovala rovnováha. Tento rozměr *zvláštního vztahu* je patrný i v kontrastu se vztahy, které měla premiérka Thatcherová s prezidenty Carterem a Bushem.

Ač *zvláštní vztah* v průběhu období provázely poměrně silné tenze a ořesy, zvláště v případech sibiřského plynovodu nebo Grenady, není na místě tyto skutečnosti přeceňovat. Svým dopadem nehrály až tak zásadní roli, aby otrásly základní konstrukci vztahu. Přes nepříjemné okamžiky byly konflikty stimulující v tom smyslu, že pomáhaly oběma stranám dohledávat ve vztahu jeho hranice a meze.

Nicméně příklon Velké Británie ve zkoumaném období ke Spojeným státům nepomohl vyřešit její zahraničně-politickou schizofrenii a tento úkol byl přenechán, i s doutnajícím *zvláštním vztahem* až budoucím vládám. Z nedávné minulosti se nabízí příklad oživení *zvláštního vztahu* mezi britským premiérem Tony Blairem a americkým prezidentem Georgem Bushem mladším. To už je ale téma k jiné analýze.

PRAMENY A LITERATURA

DOKUMENTY

Oficiální dokumenty

- Conservative Party General Election Manifesto, 1979.
- HOWE, Geoffrey - JOSEPH, Keith – PRIOR, James and HOWELL, David: *The Right Approach to the Economy*.
- REAGAN, Ronald: *Remarks on Signing the Federal Employee Hiring Freeze Memorandum and the Cabinet Member Nominations*, January 20, 1981 [cit. 2011-11-25]. *The American Presidency Project* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=43490>>.
- WEINBERGER, Caspar: *Memorandum for the assistant to the President for NSA*, July 8, 1981 [cit. 2011-12-2]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/B46005F232854FCC9EA465EA44FE3401.pdf>>.
- HAIG, Alexandr: *Memorandum on Controls of Exports to the Soviet Union*, July 8, 1981 [cit. 2011-12-2], *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/471D56750427472AADA763A8F0238D92.pdf>>.
- REAGAN, Ronald: *Statement on U.S. Measures Taken Against the Soviet Union Concerning its Involvement in Poland*, December 29, 1981 [cit. 2011-11-28]. *The American Presidency Project* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=43403&st=Soviet&st1=#axzz1fOGAKCBy>>.
- Minutes of Full Cabinet CC(86) 1st (extract on Westland affair)*, January 9, 1986 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/9B8C370A89F549C88B0CBBFEAF1C938D.pdf>>.
- No.10 memorandum of conversation (Thatcher and President Mitterrand)*, January 22, 1990.
- HC vol 968 cc240-1*, June 12, 1979 [cit. 2011-12-12]. *Hansard* [online]. Dostupné z WWW: <<http://hansard.millbanksystems.com/commons/1979/jun/12/a-new-beginning>>.
- National Security Council Memo 4622*, July 31, 1981, NSC Country File Box 91326.
- Haig telegram to Reagan*, January 29, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/archive/displaydocument.asp?docid=109312>>.
- Haig telegram to Reagan*, April 9, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109216>>.
- Reagan's Star Wars Initiative*, March 23, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/110632>>.
- Thatcher-Reagan meeting at Camp David*, December 22, 1984 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <www.margaretthatcher.org/document/109185>.

Margaret Thatcher's official files, PREM19/5, Freeze on Civil Service Manpower. Action to reduce the size of Civil Service and staff costs, May 1979 [cit. 2011-11-25]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/PREM19/PREM19-0005.pdf>>.

Projevy, dopisy, záznamy telefonických rozhovorů a interview

CARTER, Jimmy: *State of the Union Address 1980*, 23 January 23,1980 [cit. 2011-11-27]. *Jimmy Carter Library* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.jimmycarterlibrary.gov/documents/speeches/su80jec.phtml>>.

JOSEPH, Sir Keith: *Monetarism Is Not Enough*, Stockton Lecture from April 5, 1976 [cit. 2011-11-17]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/commentary/displaydocument.asp?docid=110796>>.

Message from president Eisenhower to Prime Minister Eden, September 2, 1956 [cit. 2011-11-17]. *Foreign Relations of the United States (FRUS), 1956-1957, Volume XVI: Suez Crisis* [online]. Dostupné z WWW: <<http://uwdc.library.wisc.edu/collections/FRUS>>.

Reagan letter to Thatcher [NSC draft], April 1, 1982 [cit. 2011-11-25]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109401>>.

Reagan letter to Thatcher, February 2, 1981 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109257>>.

Reagan letter to Thatcher, July 2, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109321>>.

Reagan letter to Thatcher, October 24, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109428>>.

Reagan letter to Thatcher, October 24, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109429>>.

Reagan phone call to Thatcher, May 31, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/110526>>.

Reagan phone call to Thatcher, October 26, 1983 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109426>>.

REAGAN, Ronald: *A Time to Choose Speech*, October 27, 1964 [cit. 2011-11-04]. *Reagan Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/timechoosing.html>>.

REAGAN, Ronald: *A Strategy for Peace in the '80's*, speech from October 19, 1980 [cit. 2011-11-08]. *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/Reference/10.19.80.html>>.

REAGAN, Ronald: *Address to Members of the British Parliament*, June 8, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Ronald Reagan's Presidential Library* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/60882a.htm>>.

- REAGAN, Ronald: *Speeches at White House State Banquet*, November 16, 1988 [cit. 2011-11-24]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/107384>>.
- REAGAN, Ronald: *Toasts of the President and British Prime Minister Margaret Thatcher at a Luncheon Honoring the President in London*, June 8, 1982 [cit. 2011-11-25]. *Ronald Reagan Presidential Library* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/60882b.htm>>.
- Thatcher letter to Reagan*, December 4, 1986 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/109432>>.
- Thatcher letter to Reagan*, January 19, 1989 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/110359>>.
- THATCHER, Margaret: *House of Common Speech*, April 16, 1986 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/106363>>
- THATCHER, Margaret: *Interview for Woman's Own*, 23. září 1987 [cit. 2011-11-17]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=106689>>.
- THATCHER, Margaret: *Speech at Pilgrims' dinner*, January 29, 1981 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/104557>>.
- THATCHER, Margaret: *Speech to Conservative Rally at Cheltenham*, July 3, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/104989>>.
- THATCHER, Margaret: *Speech to the College of Europe*, September 22, 1988 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/document/107332>>.
- THATCHER, Margaret: *The Bruges Speech*, speech from September 20, 1988 [cit. 2011-11-17]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=107332>>.
- Thatcher's TV interview for BBC*, September 1, 1982 [cit. 2011-11-28]. *Margaret Thatcher Foundation* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org/archive/displaydocument.asp?docid=104815>>.
- The Churchill Centre and Museum at the Churchill War Rooms, London* [online]. March 5, 1946 [cit. 2011-10-31]. *The Sinews of Peace*, Westminster Colledge, Fulton, Missouri. Dostupné z WWW: <<https://www.winstonchurchill.org/learn/speeches/speeches-of-winston-churchill/120-the-sinews-of-peace>>.

Jiné

- Resolution 502*, April 3, 1982 [cit. 2011-11-25]. *United Nations' Security Council Resolutions* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/documents/sc/res/1982/scres82.htm>>.
- SALMON, Patrick – HAMILTON, Keith - TWIGGE, Stephen (eds.): *Documents on British policy overseas, series III, volume VII: German unification 1989–1990*, Routledge, Oxford and New York 2010.

STAERCK, Gillian – KANDIAH, Michael (eds.): *Anglo-German Relations and German Reunification*, ICBH Witness Seminar Programme, Institute of Historical Research, London 2003.

Transcript of Lend-Lease Act (1941), March 11, 1941 [cit. 2011-09-26]. *Our Documents* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=71&page=transcript>>.

Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republic on the Elimination of their Intermediate-Range and Short-Range Missiles [online].

[cit. 2011-11-08]. Dostupné z WWW:

<<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/inf2.html>>.

Memoáry

BRINKLEY, Douglas (ed.): *The Reagan diaries*, HarperCollins, New York 2007.

CARRINGTON, Peter: *Reflect on Things Past*, London 1988.

HOWE, Geoffrey: *Conflict of Loyalty*, Macmillan, London 1994.

REAGAN, Ronald: *An American life: The Autobiography*, Arrow, London 1991.

REAGAN, Ronald: *Život jednoho Američana: Paměti prezidenta*, Prostor, Praha 1997.

SHULTZ, George: *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, Macmillan, New York 1993.

THATCHER, Margaret: *The Path to Power*, HarperCollins, New York 1995.

THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*, Naše vojsko, Praha 1996.

YOUNG, Hugo: *The Enterprise Years*, Headline Book Publishing, London 1991.

Články z denního tisku

British PM welcomed in the White House. *Tri-City Herald*. March 10, 1977.

From Rambouillet to Nassau. *The Guardian*. October 17, 1962.

JACKSON, Harold: *Thatcher sanctions pledge*, *The Guardian*, December 18, 1979.

JACKSON, Harold: *US takes cautious approach to Tory victory*, *The Guardian*, May 5, 1979.

JENKINS, Peter: *The built-in frictions of the Atlantic relationship*, *The Guardian*, February 25, 1981.

KAVANAGH, Denis: *Lord Pym: Leading 'wet' in Thatcher's first cabinet who became Foreign Secretary during the Falklands War*, článek z 8. března 2008 [cit. 2011-11-18]. *The Independent* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.independent.co.uk/news/obituaries/lord-pym-leading-wet-in-thatchers-first-cabinet-who-became-foreign-secretary-during-the-falklands-war-793176.html>>.

O'SULLIVAN, John: *Ron & Maggie*, *National Review*, June 28, 2004.

STOTHART, Peter: *America astonished by fall of loyal ally*, *The Times*, November 23, 1990.

Top 50 most influential people of Margaret Thatcher's era, April 9, 2008 [cit. 2011-11-17]. *The Telegraph* [online]. Dostupné z WWW:

<<http://www.telegraph.co.uk/news/1435352/Top-50-most-influential-people-of-Margaret-Thatchers-era-G-J.html>>.

Tisk

National Review

The Guardian

The Independent
The Montreal Gazette
The Telegraph
The Times
Tri-City Herald
Vital Speeches of the Day

ANGLICKY PSANÉ ODBORNÉ ČLÁNKY A STUDIE

- ALLSOP, Dee – WILCOX, Clyde: *Economic and Foreign Policy as Sources of Reagan Support*, *The Western Political Quarterly*, 1991, Vol. 44, No. 4.
- DANCHEV, Alex: *Tony Blair's Vietnam: the Iraq War and the 'Special Relationship' in Historical Perspective*, *Review of International Studies*, 2007, Vol. 3.
- DOBSON, Alan: *Labour or Conservative: Does it Matter in Anglo-American Relations?*, *Journal of Contemporary History*, 1990, Vol. 25.
- DOBSON, Alan: *The Special Relationship and European Integration*, *Diplomatic History*, 1991, Vol. 2, No. 1.
- FELDMAN, David: *The United States role in the Malvinas Crisis, 1982: Misguidance and Misperception Argentina's decision to go to war*, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Center for Latin American Studies at the University of Miami, 1985, Vol. 27, No. 2.
- GOLDSTEIN, Walter: *British Defence & Alliance Strategy: The Strategic Quandary of a Middle Power*, Polity, 1970.
- GRANT, Sherman: *The Political Economy of Business Failures Across the American States 1970-1985: The Impact of Reagan's New Federalism*, *American Sociological Review*, 1995, Vol. 60, No. 6.
- HALE, David: *Thatcher and Reagan: Different Routes to Recession*, *Financial Analysts Journal*, November-December 1981.
- HOLMES, Alison: *Ronald Regan: Conviction politics and the transatlantic relationship*, *Journal of Transatlantic Studies*, 2010, Vol. 8, No. 3.
- HOOD, Frederick: *Atlantic Dreams and European Realities: British Foreign Policy After Iraq*, *European Integration*, 2008, Vol. 30.
- HOWARD, Michael: *Britain's Defenses: Commitments and Capabilities*, *Foreign Affairs*, 1960, Vol. 39, No. 1.
- JACOBS, Lawrence - PAGE, Benjamin: *Who influences U. S. Foreign Policy?*, *American Political Science Review*, 2005, Vol. 99, No. 1.
- KLINGBERG, Frank: *The Historical Alternation of Moods in American Foreign Policy*, *World Politics*, January 1952, Vol. 4, No. 2.
- LUNDESTAD, Geir, *Uniqueness and Pendulum Swings in US Foreign Policy*, *International Affairs*, 1986, Vol. 62, No. 3.
- MARANTO, Robert: *Still Clashing after All These Years: Ideological Conflict in the Reagan Executive*, *American Journal of Political Science*, 1997, Vol. 37, No. 3.
- NEWSOM, David: *US-British Consultation: An Impossible Dream?*, *International Affairs*, 1987, Vol. 63, No. 2.
- PEAKE, Jeffrey: *Presidential Agenda Setting in Foreign Policy*, *Political Research Quarterly*, 2001, Vol. 54, No. 1.
- REYNOLDS, David: *A 'special relationship'? America, Britain and the International Order since the Second World War*, *International Affairs*, 1985-6, Vol. 62, No. 1.

- REYNOLDS, David: *Rethinking Anglo-American Relations*, International Affairs, 1988-9, Vol. 65, No. 1.
- ROSENBLATT, Alan: *Aggressive Foreign Policy Marketing: Public Response to Reagan's 1983 Address on Lebanon and Grenada*, Springer, Political Behaviour, 1998, Vol. 20, No. 3.
- SMITH, Dale: *Reagan's National Security Legacy: Model Based Analyses of Recent Changes in American Policy*, The Journal of Conflict Resolution, 1988, Vol. 32, No. 4.
- TAYLOR, Trevor: *Britain's Response to the Strategic Defence Initiative*, International Affairs, 1986, Vol. 62, No. 2.
- THOM, Yantek: *Polity and Economy under Extreme Economic Conditions: A Comparative Study of the Reagan and Thatcher Experiences*, American Journal of Political Science, 1988, Vol. 32, No. 1.
- VATERS, Maurice: *The Invasion of Grenada, 1983 and the Collapse of Legal Norms*, Journal of Peace Research, 1986, Vol. 23, No. 3.
- WILLIAMS, Garry: *Prelude to Intervention: Grenada 1983*, Journal of Latin American Studies, 1997, Vol. 29, No. 1.
- YAGER, Edward - SCHONHARDT-BAILEY, Cheryl: *Measuring Rhetorical Leadership: A Textual Analysis of Margaret Thatcher's and Ronald Reagan's Speeches*, Annual Meeting of the American Political Science Association, August 30th-September 2nd, 2007.

ANGLICKY PSANÉ KNIHY

- BALL, Simon: *British Defence Policy*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, Blackwell, Oxford 2005.
- BOURNE, Kenneth: *Britain and the balance of power in North America, 1815-1908*, Longman, London 1967.
- BRITTAN, Samuel: *The Thatcher Government's Economic Policy*, in: KAVANAGH, Dennis – SELDON, Anthony: *The Thatcher Effect: a decade of change*, Oxford University press, Oxford 1989.
- BUTCHER, Hugh - LAW, Ian - LEACH, Robert a MULLARD, Maurice: *Local government and Thatcherism*, Routledge, London 1990.
- BYRD, Peter (ed.): *British Foreign Policy under Thatcher*, St Martin's Press, New York 1988.
- COLAN, Timothy: *Lessons from the Tax Reform Act of 1986*, in: Abshire, David (ed.): *Triumphs and Tragedies of the Modern Presidency, Seventy-six case studies in presidential leadership*, Centre for the study of the presidency, Washington 2001.
- CROFT, Stuart a kol.: *Britain and Defence 1945-2000: A Policy Re-evaluation*, Pearson Education Ltd., Edinburgh 2001.
- DIMBLEBY, David – REYNOLDS, David: *An Ocean Apart: The Relationship between Britain and America in the twentieth century*, Random House, New York 1988.
- DOBSON, Alan: *Anglo-American Relations in the Twentieth Century: Of friendship, conflict and the rise and decline of superpowers*, Routledge, New York 1995.
- DUMBRELL, John: *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*, Palgrave, Basingstoke 2006.
- DUNCAN, Russell – GODDART, Joseph: *Contemporary America*, Palgrave, Basingstoke 2009.

- EVANS, Brendan: *Thatcherism and the British People*, in: BALL, Stuart - HOLLIDAY, Ian (eds.): *Mass Conservatism: The Conservatives and the Public since the 1880s*, Frank Cass, London 2002.
- EVANS, Eric: *Thatcher and Thatcherism*, Routledge, London 2004.
- GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State*, Macmillan, London 1994.
- GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*, Oxford University Press, New York 1998.
- GREEN, Ewen: *Thatcher*, Hodder Arnold, London 2006.
- HAGUE, Rod: *The Anglo-American special relationship in retrospect*, in: CLARKE, Michael - HAGUE, Rod: *European defence co-operation: America, Britain and NATO*, Manchester University Press, Manchester 1990.
- HAYEK, Friedrich: *The Road to Serfdom*, The University of Chicago Press, Chicago 1994.
- HENNESSEY, Thomas: *The Politics of Northern Ireland*, in: Paul ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, Blackwell, Oxford 2007.
- HENNESSY, Peter: *The Prime Minister: The Office and Its Holders since 1945*, Palgrave, New York 2001.
- HOPKINS, Michael - YOUNG, John: *The Anglo-American 'Special Relationship*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (eds.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, Blackwell, Oxford 2005.
- CHURCHILL, Winston: *Second World War, vol. III: The Grand Alliance*, Mariner Books, New York 1985.
- IMMERGUT, Ellen: *Paradigms of Change in Political Science: Historical-Institutionalism in Political Science and the Problem of Change*, in: WIMMER, Andreas and KÖSTLER, Reinhart (eds.): *Understanding Change: Models, Methodologies, and Metaphors*, Palgrave, Basingstoke 2005, s. 237-259.
- JOHNSON, Christopher: *The Economy under Mrs Thatcher 1979-1990*, Penguin Books, London 1991.
- KAUFMAN, Will – MACPHERSON, Heidi (eds.): *Britain and the Americas: Culture, Politics, and History*, ABC-CLIO, Oxford 2005.
- LETWIN, Shirley: *The Anatomy of Thatcherism*, Fontana, London 1992.
- LUNDESTAD, Geir: *The United States and Western Europe since 1945: From "Empire" by Invitation to Transatlantic Drift*, Oxford University Press, New York 2005.
- McKAY, David - David HOUGHTON, David - WROE, Andrew: *Controversies in American Politics and Society*, Blackwell, Oxford 2002.
- McLEAN, Iain – McMILLAN, Alistair: *The Concise Oxford Dictionary of Politics*, Oxford University Press, Oxford 2003.
- NEUSTADT, Richard: *Presidential Power*, John Wiley & Sons, INC., New York 1980.
- O'SULLIVAN, John: *The President, the Pope, and the Prime Minister*, Regnery Publishing Inc., Washington, DC 2006.
- PARSONS, Sir Anthony: *Britain and the World*, in: KAVANAGH, Dennis – SELDON, Anthony: *The Thatcher Effect: a decade of change*, Oxford University press, Oxford 1989.
- PENNER, Rudolph: *The Greenspan Commission and the Social Security Reforms of 1983*, in: ABSHIRE, David (ed.): *Triumphs and Tragedies of the Modern Presidency: Seventy-six case studies in presidential leadership*, Centre for the study of the presidency, Washington 2001.

- PIFFNER, James: *Fiscal Policy and International Economics*, in: ABSHIRE, David (ed.): *Triumphs and Tragedies of the Modern Presidency: Seventy-six case studies in presidential leadership*, Centre for the study of the presidency, Washington 2001.
- PIERSON, Paul: *Dismantling the Welfare State? Reagan, Thatcher, and the Politics of Retrenchment*, Cambridge University Press, Cambridge 1997.
- PILKINGTON, Colin: *Britain in the European Union Today*, Manchester University Press, Manchester 2001.
- PRENTICE, Reg: *Right Turn*, in: CORMACK, Patrick (ed.): *Right Turn: Eight men who changed their minds*, Leo Cooper, London 1978.
- REES, Wyn: *Britain's Contribution to Global Order*, in: CROFT, Stuart a kol.: *Britain and Defence 1945-2000: A Policy Re-evaluation*, Pearson Education Ltd., Edinburgh 2001.
- REYNOLDS, David: *Britannia Overruled: British policy and world power in the twentieth century*, Pearson Education Limited, London 2000.
- RIDDEL, Peter: *The Thatcher Era: And its Legacy*, Blackwell, Oxford 1991.
- RIDDELL, Peter: *Cabinet and Parliament*, in: KAVANAGH, Dennis – SELDON, Anthony: *The Thatcher Effect: a decade of change*, Oxford University press, Oxford 1989.
- SHARP, Paul: *Thatcher's Diplomacy: the revival of British foreign policy*, Macmillan, New York 1997, 111-107.
- SCHENK, Catherine: *Britain in the World Economy*, in: ADDISON, Paul - JONES, Harriet (ed.): *A Companion to Contemporary Britain 1939-2000*, Blackwell, Oxford 2005.
- SMITH, Simon: *Reassessing Suez 1956: New Perspectives on the Crisis and Its Aftermath*, Ashgate Publishing Group, Abingdon 2010.
- TILLY, Charles: *Big structures, Large Processes, and Huge Comparisons*, Russell Sage Foundation Press, New York 1984.

ČESKY PSANÉ KNIHY

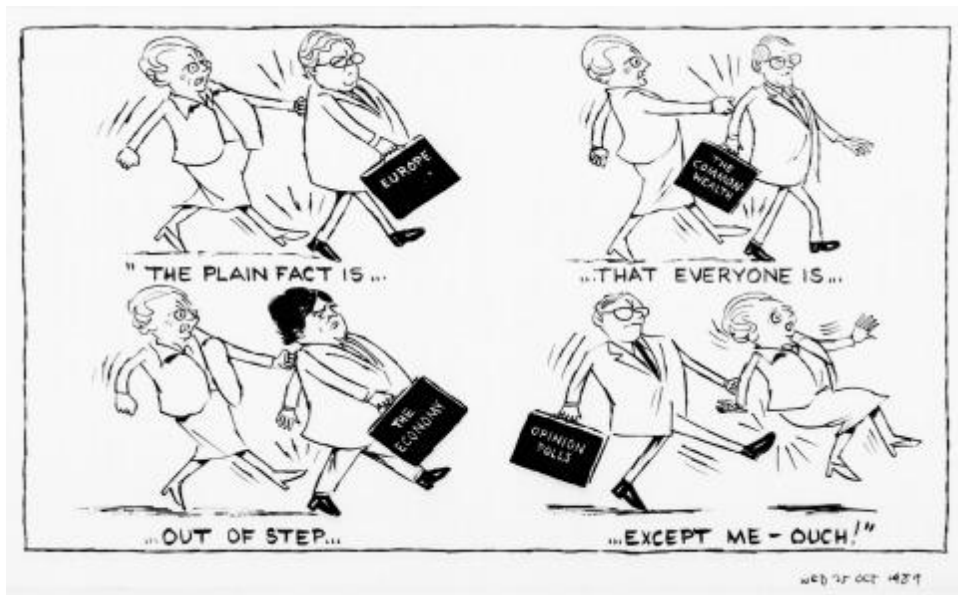
- D'SOUZA, Dinesh: *Ronald Reagan: jak se obyčejný muž stal neobyčejným vůdcem*, Barrister and Principal, Brno 2004.
- DRULÁK, Petr a kol.: *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, Portál, Praha 2008.
- EHLER, Tomáš: *USA a znovusjednocení Německa: diplomatický proces v letech 1989-1990*, Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, Brno 2006.
- HRBEK, Jaroslav: *Válka o Falklandy 1982*, NLN, Praha 1999.
- JUDT, Tony: *Poválečná Evropa*, Slovart, Praha 2008.
- KISSINGER, Henry: *Bouřlivé roky*, BB/art, Praha 2004.
- KISSINGER, Henry: *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Prostor, Praha 1996.
- KONEČNÝ, Bronislav – SOJKA, Milan: *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, Libri, Praha 2001.
- LUŇÁK, Petr: *Západ: Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Libri, Praha 1997.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Světová politika ve 20. století*, Aleš Skřivan ml., Praha 2000.
- PETŘÍK, Lukáš: *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana*, CDK, Brno 2008.

- ROVNÁ, Lenka: *Premiérka Jejího Veličenstva*, Evropský kulturní klub, Praha 1991.
- ROVNÁ, Lenka: *Kdo vládne Británii?*, Sociologické nakladatelství, Praha 2004.
- SUCHÝ, Petr: *Reagan a říše zla: Vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, CDK, Brno 2004.
- ŠOHÁJKOVÁ, Barbora: *Britsko-americké vztahy v éře Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana: Možnosti a limity zvláštního vztahu*, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Praha 2008. 49 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- BBC*. Dostupné z WWW: <<http://www.bbc.co.uk>>..
- British Cartoon Archive*. Dostupné z WWW: <<http://www.cartoons.ac.uk>>.
- Foreign & Commonwealth Office*. Dostupné z WWW: <<http://www.fco.gov.uk/en>>.
- Hansard*. Dostupné z WWW: <<http://hansard.millbanksystems.com>>.
- Margaret Thatcher Foundation*. Dostupné z WWW: <<http://www.margaretthatcher.org>>.
- Number10*. Dostupné z WWW: <<http://www.number10.gov.uk>>.
- Our Documents*. Dostupné z WWW: <<http://www.ourdocuments.gov>>.
- Oxford Dictionary of National Biography*. Dostupné z WWW: <<http://www.oxforddnb.com>>.
- The American Presidency Project*. Dostupné z WWW: <<http://www.presidency.ucsb.edu>>.
- The Ronald Reagan Foundation and Library*. Dostupné z WWW: <<http://www.reaganfoundation.org>> a <<http://www.reagan.utexas.edu>>.
- The U.S. National Security Archive*. Dostupné z WWW: <<http://www.gwu.edu/~nsarchiv>>.
- The White House*. Dostupné z WWW: <<http://www.whitehouse.gov>>.
- Turmoil & Triumph: The George Shulz Years*. Dostupné z WWW: <www.turmoilandtriumph.org>.
- U.S. Department of State*. Dostupné z WWW: <<http://www.state.gov>>.

PŘÍLOHY

Obrázek 1
The Independent, July 26, 1989, autor: Nicolas Garland.²⁶⁷

Obrázek 2
The Guardian, October 26, 1983, autor: Leslie Gibbart.²⁶⁸

²⁶⁷ *British Cartoon Archive* [cit. 2011-11-28]. University of Kent Project [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.cartoons.ac.uk>>.

²⁶⁸ Tamtéž.

A special relationship

Obrázek 3

The Guardian, October 27, 1983, autor: Leslie Gibbart.²⁶⁹

²⁶⁹ *British Cartoon Archive* [cit. 2011-11-28]. University of Kent Project [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.cartoons.ac.uk>>.